เอกสารวิชาการ

เรื่อง

การศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานเฝ้าระวังเกี่ยวกับนมโรงเรียน

โดย

นางสาวโชตินภา เหล่าไพบูลย์

สำนักอาหาร

สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

กระทรวงสาธารณสุข

คำนำ

รัฐบาลจัดตั้งโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนขึ้นมาเพื่อสนับสนุนให้เด็กนักเรียนได้ดื่มนมอย่างจริงจัง เนื่องจากเป็นอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง และยังเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมให้สามารถขายน้ำนมดิบได้อีกด้วย โดยสำนักอาหาร สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข มีบทบาทในการตรวจสอบเฝ้าระวังสถานที่ผลิตนมโรงเรียนและคุณภาพนมโรงเรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด และประสานงานสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ซึ่งมีสถานที่ผลิตนมโรงเรียนให้ร่วมตรวจเฝ้าระวังตามแนวนโยบายที่กำหนด โดยกระทรวงสาธารณสุขได้มีหนังสือแจ้งแนวทางการดำเนินงานและแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับนมโรงเรียน ให้เจ้าหน้าที่ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคยึดเป็นแนวทางในการปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ตั้งแต่ปีการศึกษา 2559 จนถึงปีการศึกษา 2561 แต่จากผลการดำเนินงานที่ผ่านมายังพบสถานการณ์ปัญหานมโรงเรียนด้านคุณภาพและความปลอดภัยซึ่งปรากฏเป็นข่าวในสื่อสิ่งพิมพ์จำนวนมาก ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า ควรรวบรวมข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานเฝ้าระวังเกี่ยวกับนมโรงเรียนเพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะแนวทางการกำกับดูแลนมโรงเรียน การพัฒนากลไกการกำกับและตรวจติดตามของภาครัฐ ตลอดจนช่องทางการร้องเรียนหากเกิดปัญหาเกี่ยวกับนมโรงเรียน เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาอย่างครบวงจร เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการกำกับดูแลและคุ้มครองผู้บริโภค และเพิ่มความมั่นใจด้านคุณภาพและความปลอดภัยของนมโรงเรียนให้แก่ผู้บริโภคต่อไป

โชตินภา เหล่าไพบูลย์

ตุลาคม 2562

บทสรุปผู้บริหาร

นมโรงเรียนภายใต้โครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนเป็นนมจืดผลิตจากนมโคร้อยละ ๑๐๐ ทั้งในรูปแบบนมพาสเจอร์ไรส์และนมยูเอชทีเพื่อแจกจ่ายให้นักเรียนระดับตั้งแต่ก่อนประถมศึกษาจนถึงประถมศึกษาซึ่งมีจำนวนประมาณ ๗.๖๖ ล้านคน ด้วยงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลทั้งหมดประมาณ ๑๔,๐๐๐ ล้านบาทต่อปี โดยโครงการดังกล่าวอยู่ภายใต้การกำกับดูแลเชิงนโยบายของคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม ซึ่งคณะกรรมการโคนมฯมอบหมายให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ดูแลคุณภาพน้ำนมดิบและฟาร์มเลี้ยงโคนมให้ได้มาตรฐาน ส่วนผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนมอบหมายให้กระทรวงสาธารณสุข โดยสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยารับผิดชอบสถานที่ผลิตนมในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดรับผิดชอบสถานที่ผลิตนมในพื้นที่ส่วนภูมิภาค โดยดำเนินการตรวจสอบเฝ้าระวังสถานที่ผลิตนมโรงเรียนและคุณภาพนมโรงเรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งจากปัญหานมโรงเรียนไม่ได้คุณภาพ นมหมดอายุ หรือนมบูด ซึ่งปรากฏเป็นข่าวในสื่อสิ่งพิมพ์มากมายหลายครั้ง ตัวอย่างเช่นกรณีร้องเรียนนมโรงเรียนบูดที่จังหวัดน่าน กว่า ๔๐๐ กล่อง นมดังกล่าวมีลักษณะเป็นก้อนเหนียวข้น มีกลิ่นเหม็น ซึ่งปัญหาเกิดขึ้นจากการใช้น้ำนมดิบที่มีระยะเวลาการเก็บรักษานานที่อุณหภูมิต่ำ อาจมีเชื้อจุลินทรีย์ที่ชอบความเย็น (psychrotropic) ซึ่งหากมีการปนเปื้อนจำนวนมาก จะสร้างเอนไซม์ที่ทนต่อความร้อนในระดับการฆ่าเชื้อยูเอชที เช่น Protease โดยเอนไซม์จะย่อยโปรตีนในน้ำนม ทำให้เกิดกลิ่นรสที่ผิดปกติ เช่น รสขม นมตกตะกอนเป็นลิ่ม ซึ่งการศึกษานี้มี**วัตถุประสงค์**เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานเฝ้าระวังนมโรงเรียน โดยรวบรวมข้อมูลสถานการณ์ทั่วไปของนมโรงเรียนและผลการตรวจเฝ้าระวังสถานที่ผลิตและผลิตภัณฑ์นมโรงเรียน ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพนมโรงเรียน และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานเฝ้าระวังนมโรงเรียน จากการศึกษาพบว่าผลวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์**นมโรงเรียนชนิดพาสเจอร์ไรส์**ตกมาตรฐานในปีการศึกษา ๒๕๕๙ ร้อยละ ๓.๕๕ ปีการศึกษา ๒๕๖๐ ตกมาตรฐานร้อยละ ๔.๑๘ และปีการศึกษา ๒๕๖๑ ตกมาตรฐานร้อยละ ๒.๗๗ โดยพบว่าปีการศึกษา ๒๕๖๑ ตกมาตรฐานด้านจุลินทรีย์เพิ่มขึ้นในรายการแบคทีเรียทั้งหมด แบคทีเรียชนิดโคลิฟอร์ม *Salmonella* spp และ *Bacillus cereus* และพบตกมาตรฐานด้านสารอาหารเพิ่มขึ้นในรายการค่าโปรตีน ในส่วนของผลวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์**นมโรงเรียนชนิดยูเอชที**ในปีการศึกษา ๒๕๕๙ ถึง ๒๕๖๑ พบผลตกมาตรฐานร้อยละ ๐.๕๔ ร้อยละ ๑.๑๐ และร้อยละ ๐.๙๕ ตามลำดับ โดยผลตกมาตรฐานในแต่ละปีการศึกษาไม่ต่างกันมากนัก แต่จะต่างกันที่รายการที่ตกมาตรฐาน ซึ่งพบว่าในปีการศึกษา ๒๕๕๙ ผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนชนิดยูเอชทีตกมาตรฐานเฉพาะด้านสารอาหารคือเนื้อนมไม่รวมไขมัน แต่ในปีการศึกษา ๒๕๖๐ ตกมาตรฐานทั้งด้านสารอาหารและจุลินทรีย์คือเนื้อนมไม่รวมไขมันและแบคทีเรียทั้งหมด แต่ในปีการศึกษา ๒๕๖๑ พบว่าตกมาตรฐานเฉพาะด้านจุลินทรีย์คือแบคทีเรียทั้งหมด ส่วนกรณีนมฟลูออไรด์ซึ่งอยู่ภายใต้โครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน กรมอนามัยอยู่ระหว่างดำเนินการประเมินโครงการนมฟลูออไรด์ป้องกันฟันผุในประเทศไทยในเรื่องความปลอดภัยของการได้รับนมฟลูออไรด์ การประเมินประสิทธิภาพของการได้รับนมฟลูออไรด์ และแนวทางการควบคุมพื้นที่การจำหน่ายนมฟลูออไรด์อย่างเป็นระบบ และจากการศึกษากรณีร้องเรียนนมโรงเรียนบูดที่จังหวัดน่านที่ได้กล่าวไปข้างต้นทำให้เกิดการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานทั้งในส่วนของกระทรวงสาธารณสุขและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยในส่วนของกระทรวงสาธารณสุขเป็นการกำหนดแนวทางการตรวจเฝ้าระวังนมโรงเรียนให้มีความถี่ในการสุ่มเก็บนมโรงเรียนส่งตรวจวิเคราะห์เพิ่มมากขึ้น โดยข้อมูลผลการตรวจเฝ้าระวังแต่ละปี จะเป็นข้อมูลสำคัญใน

การพิจารณาทบทวนแนวทางการตรวจติดตามเฝ้าระวังของกระทรวงสาธารณสุข และประกาศคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นมของกระทรวงเกษตรฯ เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินงานโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ให้รัดกุมมากยิ่งขึ้น โดยเพิ่มบทลงโทษกรณีสถานที่ผลิตหรือผลวิเคราะห์นมโรงเรียนตกมาตรฐาน และกรณีฝ่าฝืนหลักเกณฑ์เรื่องการขนส่ง โดยจากการศึกษาทั้งหมดข้างต้นจึงทำให้เกิดข้อเสนอแนะแนวทางการกำกับดูแลนมโรงเรียนตลอดห่วงโซ่ โดยการกำกับดูแลคุณภาพนมตลอดห่วงโซ่นั้นควรดำเนินการอย่างเข้มงวดตั้งแต่น้ำนมดิบต้นทางจนเป็นผลิตภัณฑ์นมส่งถึงมือผู้บริโภค โดยการใช้เครื่องมือที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น การปรับปรุงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องให้ครอบคลุมทุกประเด็น เพิ่มความเข้มงวดในการตรวจสอบตามมาตรฐานตลอดห่วงโซ่ การเฝ้าระวังด้วยการสุ่มตรวจน้ำนมดิบและผลิตภัณฑ์อย่างสม่ำเสมอ โดยต้องมีแนวทางการสุ่มเก็บตัวอย่าง ความถี่ในการตรวจเฝ้าระวัง และการดำเนินการกับผู้กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือ เป็นที่ยอมรับ

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
บทสรุปผู้บริหาร	ข
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญแผนภาพ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ หลักการและเหตุผล	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การศึกษา	๒
๑.๓ ขอบเขตการศึกษา	๒
๑.๔ การดำเนินงาน	๒
๑.๕ กรอบแนวคิด	๒
๑.๖ ระยะเวลาดำเนินการ	๓
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๓
บทที่ ๒ ทบทวนวรรณกรรม	๔
๒.๑ สถานการณ์อุตสาหกรรมโคนม	๔
๒.๒ ความเป็นมาของโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน	๘
๒.๓ แนวทางการบริหารจัดการโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนที่เสนอต่อคณะรัฐมนตรี	๑๔
บทที่ ๓ ผลการศึกษามาตรการดำเนินงานเฝ้าระวังนมโรงเรียน	๒๖
๓.๑ การดำเนินงานของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา	๒๖
๓.๑.๑ ด้านบทบาทการเป็นคณะกรรมการ อนุกรรมการ และคณะทำงานเพื่อการบริหารจัดการและแก้ปัญหานมโรงเรียน	๒๖
๓.๑.๒ ด้านมาตรการการกำกับดูแลคุณภาพ การเก็บรักษา การตรวจสอบเฝ้าระวังคุณภาพและการจัดทำคู่มือการดูแลรักษานมโรงเรียน	๒๗
๓.๑.๓ ด้านแนวทางการดำเนินงานกรณีพบปัญหา ทั้งในด้านการเสื่อมเสียนมโรงเรียนและกรณีสงสัยเกี่ยวกับคุณภาพนม	๒๘
๓.๑.๔ ด้านการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ความรู้	๒๙
๓.๑.๕ ด้านคำแนะนำสำหรับผู้บริโภค	๒๙
๓.๒ สถานการณ์ปัญหาคุณภาพนมโรงเรียน	๒๙
๓.๒.๑ ข่าวปัญหาคุณภาพนมโรงเรียน	๒๙
๓.๒.๒ การตรวจสอบเฝ้าระวังสถานที่ผลิตผลิตภัณฑ์นมโรงเรียน	๓๑
๓.๒.๓ สถานการณ์นมฟลูออไรด์	๔๕
๓.๓ แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานเฝ้าระวังนมโรงเรียน	๔๘
๓.๓.๑ กรณีศึกษาร้องเรียนนมโรงเรียนบูดที่จังหวัดน่าน	๔๘

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ ๔ สรุปและข้อเสนอแนะ	๗๐
๔.๑ สรุปการดำเนินงานเกี่ยวกับการตรวจเฝ้าระวังนมโรงเรียน ณ สถานที่ผลิต	๗๐
๔.๒ ข้อเสนอแนะแนวทางการกำกับดูแลนมโรงเรียนตลอดห่วงโซ่	๗๒
๔.๒.๑ การควบคุมคุณภาพน้ำนมโคดิบ และผลิตภัณฑ์นมโรงเรียน	๗๒
๔.๒.๒ การพัฒนากลไกการกำกับ และตรวจติดตามของรัฐ	๗๔
๔.๒.๓ การร้องเรียนปัญหาเกี่ยวกับนมโรงเรียน	๗๗
บรรณานุกรม	๗๘
ภาคผนวก	๘๐
ภาคผนวก ก ประกาศกระทรวงสาธารณสุขที่เกี่ยวข้อง	๘๑
ภาคผนวก ข คำสั่งกระทรวงสาธารณสุข ที่ ๗๓๗/๒๕๖๑	๑๒๗
ภาคผนวก ค หนังสือแจ้งแนวทางการดำเนินงานเกี่ยวกับนมโรงเรียน	๑๓๐

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ ๑ รายชื่อผู้ประกอบการสถานที่ผลิตนมพาสเจอร์ไรส์และนมยูเอชทีที่เข้าร่วมโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๕๙ ถึง ๒๕๖๑ ๓๒

ตารางที่ ๒ รายการการตรวจวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์นมโรงเรียน ๓๗

ตารางที่ ๓ แนวทางการดำเนินการตามกฎหมายกรณีผลวิเคราะห์ตัวอย่างผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนไม่เข้าตามมาตรฐาน ๓๘

ตารางที่ ๔ แสดงผลตรวจวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์นมโรงเรียน ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๕๙ ถึง ๒๕๖๑ ๔๑

ตารางที่ ๕ แสดงรายละเอียดรายการผลตรวจวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนที่ไม่ผ่านมาตรฐาน ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๕๙ ถึง ๒๕๖๑ ๔๑

ตารางที่ ๖ แสดงขั้นตอนในการดำเนินโครงการนมฟลูออไรด์ป้องกันฟันผุในประเทศไทย ๔๖

ตารางที่ ๗ มาตรการลงโทษกรณีฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ.๒๕๒๒ ๕๑

ตารางที่ ๘ แสดงพื้นที่การจำหน่ายนมโรงเรียนในเขตภาคเหนือที่สถานที่ผลิต ก และ ข ได้รับการจัดสรรสิทธิในโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ๕๒

ตารางที่ ๙ เปรียบเทียบประกาศคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินงานโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ภาคเรียนที่ ๑/๒๕๕๘ และภาคเรียนที่ ๒/๒๕๕๘ ๕๖

ตารางที่ ๑๐ แนวทางการดำเนินงานและแผนการดำเนินงานตรวจเฝ้าระวังนมโรงเรียนของกระทรวงสาธารณสุข ตั้งแต่ ปีการศึกษา ๒๕๕๙ จนถึง ปีการศึกษา ๒๕๖๑ ๖๑

สารบัญแผนภาพ

หน้า

แผนภาพที่ ๑ กรอบแนวคิดการศึกษาแนวทางการดำเนินงานเฝ้าระวังนมโรงเรียน ๓
แผนภาพที่ ๒ แสดงนมโรงเรียนชนิดพาสเจอไรด์ แบบถุง (นมจืดปกติ) ๑๑
แผนภาพที่ ๓ แสดงนมโรงเรียนชนิดยูเอชที แบบกล่องนมผสมฟลูออไรด์ นมรสจืดปกติ ๑๑
แผนภาพที่ ๔ แสดงแนวทางการบริหารจัดการนมโรงเรียน ๑๖
แผนภาพที่ ๕ ลำดับเหตุการณ์การณ์กรณีศึกษาร้องเรียนนมโรงเรียนบูดที่จังหวัดน่าน ๔๙
แผนภาพที่ ๖ แสดงข้อเสนอแนะแนวทางการกำกับดูแลนมโรงเรียนตลอดห่วงโซ่ ๗๓

บทที่ ๑
บทนำ

๑.๑ หลักการและเหตุผล

ตามที่รัฐบาลได้จัดตั้งโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ตั้งแต่ปี ๒๕๓๕ เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดสารอาหารและภาวะทุพโภชนาการในเด็ก ซึ่งองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization: FAO) ได้แนะนำให้เด็กได้ดื่มนมเพราะเป็นอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง อันจะส่งผลต่อการพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กเป็นไปอย่างเต็มศักยภาพ ประกอบกับระยะเวลาดังกล่าวรัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการเลี้ยงโคนมของเกษตรกร และช่วยเหลือเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมให้สามารถขายน้ำนมดิบได้ จึงส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กนักเรียนได้ดื่มนมอย่างจริงจัง โดยมีองค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทยเป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ภายใต้การกำกับดูแลเชิงนโยบายของคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม ซึ่งแต่งตั้งขึ้นตามมาตรา ๑ ภายใต้พระราชบัญญัติโคนมและผลิตภัณฑ์นม พ.ศ. ๒๕๕๑ โดยสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นมให้เป็นผู้รับผิดชอบคณะอนุกรรมการกำกับดูแลคุณภาพนมโรงเรียน ซึ่งมีหน้าที่ในการกำกับดูแลและติดตามตรวจสอบคุณภาพผลิตภัณฑ์นมโรงเรียน ให้ครอบคลุมกระบวนการทั้งระบบ ตั้งแต่น้ำนมดิบ กระบวนการผลิต หรือการแปรรูป จนถึงมือผู้บริโภค

ซึ่งตลอดระยะกว่าเวลา ๒๐ ปีที่ผ่านมา มีปัญหาเกิดขึ้นกับนมโรงเรียนมากมายไม่ว่าจะเป็นปัญหานมไม่ได้คุณภาพ นมหมดอายุ หรือนมบูดเนื่องจากการปนเปื้อนของจุลินทรีย์ในกระบวนการผลิต การขนส่งและการเก็บรักษาที่ไม่ถูกวิธี ซึ่งปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อสุขภาพอนามัยของเด็กนักเรียน โดยล่าสุดตั้งแต่เดือนมิถุนายน ๒๕๕๘ ถึงปัจจุบันพบปัญหาด้านคุณภาพและความปลอดภัยซึ่งปรากฏเป็นข่าวในสื่อสิ่งพิมพ์จำนวนมาก โดยในปี ๒๕๕๘ พบมากถึง ๖ ครั้ง เริ่มตั้งแต่วันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๕๘ ที่โรงเรียนบ้านห้วยผา จ.แม่ฮ่องสอน พบนมโรงเรียนชนิดยูเอชที มีลักษณะของเนื้อนมผิดปกติ มีการจับตัวเป็นก้อน ต่อมาในวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๕๘ ที่โรงเรียนบ้านเด่นศาลา จ.เชียงราย พบว่า นมโรงเรียนมีลักษณะใส และมีความเข้มข้นน้อยกว่านมโรงเรียนรุ่นการผลิตก่อนหน้านี้ ส่วนในวันที่ ๗ กันยายน ๒๕๕๘ ที่โรงเรียนบ้านน้ำลี จ.น่าน พบนมเป็นก้อนเหนียวข้น มีกลิ่นเหม็น และตรวจวิเคราะห์แล้วพบเชื้อแบคทีเรียที่ทำให้เกิดโรคในนมโรงเรียนดังกล่าวด้วย ในวันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๕๘ ที่โรงเรียนวัดท้ายน้ำ จ.พิจิตร พบนมพาสเจอร์ไรส์มีรสขม สีขาวขุ่น มีเม็ดคล้ายแป้งจำนวน ๑ ถุง ส่วนในวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๘ ที่โรงเรียนวัดบางเบน จ.พิจิตร พบนมกล่องมีตะกอนคล้ายแป้งและมีรสเปรี้ยว และในวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๕๘ ที่โรงเรียนบ้านเหล่าใหญ่ จ. ยโสธร พบรอยกัดเจาะที่กล่องนมซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้นมบูด จำนวน ๑ กล่อง และในปี ๒๕๕๙ พบปัญหาด้านคุณภาพและความปลอดภัยซึ่งปรากฏเป็นข่าวในสื่อสิ่งพิมพ์ จำนวนมากถึง ๓ ครั้ง โดยในวันที่ ๓ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๙ นักเรียนโรงเรียนสนามบินจังหวัดขอนแก่น เกิดอาการเจ็บป่วยหลังจากการรับประทานอาหารและนมโรงเรียน (ฟลูออไรด์) ชนิดพาสเจอร์ไรส์ ต่อมาสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่นได้ดำเนินการแจ้งให้สถานที่ผลิตดังกล่าวงดผลิตจนกว่าผลการตรวจวิเคราะห์นมโรงเรียนจะปรากฏว่าปลอดภัยต่อการบริโภค ทำให้นมโรงเรียนไม่พอต่อความต้องการของนักเรียน ผู้ประกอบการจึงได้จัดหานมโรงเรียน (ฟลูออไรด์) ชนิดยูเอชที จากสถานที่ผลิตที่ร่วมโครงการอีกแห่งมาส่งแทน เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าให้เด็กนักเรียนยังคงได้ดื่มนมโรงเรียน แต่ในวันที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๙ พบปัญหานมโรงเรียน (ฟลูออไรด์) ชนิดยูเอชที ที่ผลิตจากสถานที่ผลิตอีกแห่ง มีการจับตัวเป็นก้อน สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่นจึงได้อายัดนมที่เหลือ เพื่อรอผลการตรวจวิเคราะห์คุณภาพ และเมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๙ ที่โรงเรียนหนองรังกา จังหวัดนครราชสีมา พบนักเรียนมีอาการคลื่นไส้ อาเจียน

หลังจากดื่มนมโรงเรียนชนิดพาสเจอร์ไรส์ จำนวน ๔๕ คน เจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา และเจ้าหน้าที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดร่วมกันตรวจสอบสถานที่ผลิตแล้ว พบว่าสถานที่ผลิตมีการปฏิบัติไม่เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด จึงสั่งงดผลิตและได้ดำเนินการตามกฎหมายกับสถานที่ผลิตดังกล่าวแล้ว

ซึ่งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องถูกตั้งคำถามว่ามีการตรวจสอบมาตรฐานคุณภาพของนมโรงเรียนอย่างไร เพื่อให้มั่นใจว่านักเรียนจะได้บริโภคนมที่มีคุณค่าทางโภชนาการ และที่สำคัญคือมีความปลอดภัย ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพร่างกาย ทั้งนี้การควบคุมคุณภาพนมโรงเรียนนั้นต้องเริ่มตั้งแต่การคัดเลือกน้ำนมดิบ ผ่านการผลิตด้วยระบบที่ปลอดภัย รวมไปถึงต้องทำการขนส่งและเก็บรักษาอย่างถูกวิธี ดังนั้น คณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นมจึงมีมติให้มีการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการกำกับดูแลคุณภาพนมโรงเรียน โดยมีเลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยาเป็นประธาน และมีผู้อำนวยการสำนักอาหารเป็นฝ่ายเลขานุการร่วมกับผู้อำนวยการองค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย โดยมีอำนาจหน้าที่หลักคือ กำกับดูแลและติดตามตรวจสอบคุณภาพผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนให้ครอบคลุมกระบวนการทั้งระบบ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนมีคุณภาพ และปลอดภัย โดยการดำเนินงานที่ผ่านมา สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาได้ร่วมกับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดดำเนินการตรวจประเมินสถานที่ผลิตและสุ่มเก็บตัวอย่างส่งตรวจวิเคราะห์ ภาคเรียนละ ๑ ครั้ง (ปีละ ๒ ครั้ง) และเพิ่มความถี่ในเก็บตัวอย่างส่งวิเคราะห์ให้มากขึ้นเป็น เดือนละ ๑ ครั้ง ตั้งแต่ภาคเรียนที่ ๑/๒๕๕๙ เป็นต้นมา ซึ่งตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๕๙ ถึง ปีการศึกษา ๒๕๖๑ กระทรวงสาธารณสุขได้มีหนังสือแจ้งแนวทางการการดำเนินงานและแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับนมโรงเรียนไปยังสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด เพื่อให้การดำเนินงานเกี่ยวกับเรื่องนมโรงเรียนเป็นไปในทิศทางเดียวกันทั่วประเทศ และนมโรงเรียนมีคุณภาพมาตรฐานที่ดีขึ้น

๑.๒ วัตถุประสงค์การศึกษา

ศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานเฝ้าระวังเกี่ยวกับนมโรงเรียน

๑.๓ ขอบเขตการศึกษา

มุ่งเน้นในส่วนคุณภาพนมโรงเรียนในความรับผิดชอบของกระทรวงสาธารณสุข (ดำเนินการโดยสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด)

๑.๔ การดำเนินงาน

๑. รวบรวมข้อมูลสถานการณ์ทั่วไปของนมโรงเรียน และผลการตรวจเฝ้าระวังสถานที่ผลิตและผลิตภัณฑ์นมโรงเรียน

๒. ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพนมโรงเรียน

๓. วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานเฝ้าระวังนมโรงเรียน

๑.๕ กรอบแนวคิด

จากการดำเนินงานในการเฝ้าระวังนมโรงเรียนที่ผ่านมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๕๙ – ๒๕๖๑ กระทรวงสาธารณสุขได้มีหนังสือแจ้งแนวทางการการดำเนินงานและแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับนมโรงเรียนไปยังสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด เพื่อให้ดำเนินการไปในทิศทางเดียวกันทั่วประเทศ แต่ก็ยังปรากฏข่าวนมโรงเรียนบูดหรือนมไม่ได้มาตรฐานมากมายหลายครั้ง ซึ่งสถานกรณ์เหล่านี้ส่งผลต่อสุขภาพความปลอดภัยของเด็กนักเรียน จึงมีแนวคิดในการศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานเฝ้าระวังเกี่ยวกับนมโรงเรียน โดยกำหนดประเด็นเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

๑. สถานการณ์นมโรงเรียน (นมจืด) และนมฟลูออไรด์

๒. การตรวจเฝ้าระวังนมโรงเรียน ณ สถานที่ผลิต

๓. กรณีศึกษาร้องเรียนนมโรงเรียนบูด

๔. แนวทางการดำเนินงานปี ๒๕๕๙ - ๒๕๖๑

ดังมีรายละเอียดตามแผนภาพที่ ๑ กรอบแนวคิดการศึกษาแนวทางการดำเนินงานเฝ้าระวังนมโรงเรียน

แผนภาพที่ ๑ กรอบแนวคิดการศึกษาแนวทางการดำเนินงานเฝ้าระวังนมโรงเรียน

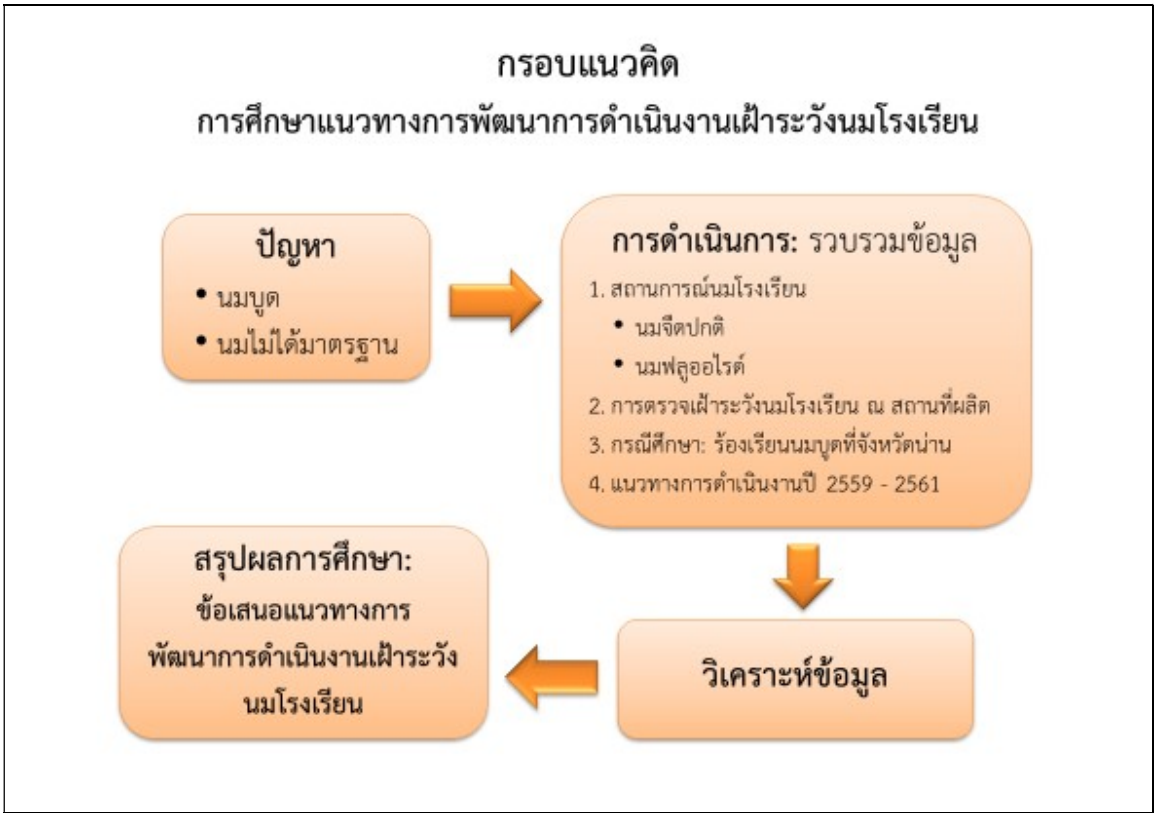

๑.๖ ระยะเวลาดำเนินการ

มกราคม ๒๕๖๒ ถึง สิงหาคม ๒๕๖๒

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้ข้อเสนอแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานเฝ้าระวังนมโรงเรียน (มีแนวทางการสุ่มเก็บตัวอย่างความถี่ในการตรวจเฝ้าระวัง และการดำเนินการกับผู้กระทำการฝ่าฝืนกฎหมาย) เพื่อให้เจ้าหน้าที่ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคใช้เป็นแนวปฏิบัติให้เป็นทิศทางเดียวกันและเป็นที่ยอมรับ

บทที่ ๒
ทบทวนวรรณกรรม

๒.๑ สถานการณ์อุตสาหกรรมโคนม

๒.๑.๑ อุตสาหกรรมโคนมของประเทศไทย

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศเดนมาร์ค เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๐๓ ทรงสนพระทัยในกิจการเลี้ยงโคนมเป็นอย่างมาก ทางรัฐบาลเดนมาร์คได้ถวายโครงการการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมได้จัดส่งผู้เชี่ยวชาญมาสำรวจ จัดทำโครงการและจัดสร้างฟาร์มโคนมไทย-เดนมาร์ค ขึ้นที่สถานีพืชอาหารสัตว์มวกเหล็ก กรมปศุสัตว์ อ.มวกเหล็ก จ.สระบุรี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ ในการนี้ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชและเจ้าเฟรดเดอริคที่ ๙ แห่งประเทศเดนมาร์คได้เสด็จมาเป็นประธานในพิธีเปิดฟาร์มเมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ.๒๕๐๕ แต่อย่างไรก็ตาม การพัฒนาการเลี้ยงโคนมยังเป็นไปได้ช้ามาก และการดื่มนมของคนไทยก็ยังอยู่ในวงจำกัด จึงมีการรณรงค์ให้มีการดื่มนมกันอย่างจริงจังตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๒๙ ทำให้การดื่มนมมีปริมาณสูงขึ้น มีการนำเข้านมและผลิตภัณฑ์นมจากต่างประเทศมากขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ รัฐบาลได้มีการส่งเสริมให้เกษตรกรมีการเลี้ยงโคนมกันมากขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาผลผลิตการเกษตร เช่น มันสำปะหลังและข้าวล้นตลาดและราคาตกต่ำ รวมทั้งกรมปศุสัตว์ได้รับงบประมาณในปี พ.ศ.๒๕๓๑ สำหรับการจัดหาโคนมให้เกษตรกร ในพื้นที่ อ.วังน้ำเย็น จ.ปราจีนบุรี จำนวน ๒๐๐ ราย และ ต.เขาขลุง อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี จำนวน ๑๐๐ ราย จากนั้นก็ได้มีการขยายโครงการในจังหวัดต่างๆเพิ่มขึ้นมากมาย นอกจากนี้รัฐบาลได้มีโครงการส่งเสริมให้ประชาชนดื่มนมเพื่อสุขภาพ ต้องการให้ประชาชนชาวไทยมีร่างกายสูงใหญ่ขึ้นจากเดิม โดยการส่งเสริมให้เด็กเล็กในโรงเรียนดื่มนมที่เรียกว่าโครงการ “นมโรงเรียน” ในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ โดยเริ่มจากชั้นอนุบาลก่อนและจะเพิ่มปีละ ๑ ชั้นเรียนจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ในปีงบประมาณ ๒๕๓๙ โดยนักเรียนได้รับนมดื่มฟรี คนละ ๒๐๐ ซีซี/คน/วัน จำนวน ๒๐๐ วัน และในปัจจุบันได้ขยายระยะเวลาเพิ่มเป็น ๒๖๐ วัน

ในปี พ.ศ.๒๕๕๘ ประเทศไทยมีจำนวนโคนมทั้งหมด ๖๐๘,๓๖๗ ตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ ๐.๕๕ จำนวนแม่โครีดนมเท่ากับ ๒๓๒,๑๑๕ ตัว เพิ่มขึ้นร้อยละ ๐.๘๙ มีผลผลิต ๑,๐๘๔,๑๖๒ ตันเพิ่มขึ้นร้อยละ ๑.๕๘ เนื่องจากลูกโคนมเกิดใหม่ในรอบปีและจำนวนแม่โครีดนมเฉลี่ยในรอบปีมีจำนวนเพิ่มขึ้นจากแม่โคสาวที่เข้ามาทดแทน และการส่งออกโคนมไปประเทศเวียดนามเริ่มชะลอตัวลงตั้งแต่ช่วงปี ๒๕๕๗ รวมถึงราคาน้ำนมดิบอยู่ในเกณฑ์ดี จึงจูงใจให้เกษตรกรเก็บรักษาแม่โคไว้และปรับสัดส่วนของแม่โครีดนมในฝูงให้เหมาะสม มีการบริหารจัดการฟาร์มที่เป็นระบบตามมาตรฐานฟาร์มที่ดีและมีประสิทธิในการเลี้ยง ทำให้มีอัตราการให้น้ำนมสูงขึ้นและน้ำนมดิบมีคุณภาพดีขึ้น ทั้งนี้ ในปี พ.ศ.๒๕๕๙ มีผลผลิตน้ำนมดิบเท่า ๓,๓๓๒.๒๓๘ตัน/วัน น้ำนมดิบที่ผลิตได้จะส่งให้ศูนย์รวบรวมน้ำนมดิบจำนวน ๑๖๒ แห่ง แบ่งเป็นศูนย์รวบรวมน้ำนมของสหกรณ์โคนม จำนวน ๙๓ แห่ง และศูนย์รวบรวมน้ำนมดิบของภาคเอกชน จำนวน ๖๘ แห่ง โดยศูนย์รวบรวมน้ำนมดิบดังกล่าวได้รับการรอง GMP แล้วจำนวน ๑๕๗ แห่ง มีปริมาณน้ำนมดิบ ซึ่งมีผู้ประกอบการจำนวน ๒๓ ราย และที่เหลืออีกร้อยละ ๔๐ หรือเท่ากับ ๑,๓๒๓.๔๐๘ ตัน/วัน ส่งให้โรงงานนมแปรรูปนม จำนวน ๗๒ แห่ง สำหรับผลิตนมโรงเรียนให้นักเรียนชั้น ป.๑-๖ จำนวน ๗.๔ ล้านคน จำนวน ๒๖๐ วัน

๒.๑.๒ บริบทการเปลี่ยนแปลงของอุตสาหกรรมโคนมไทย

๒.๑.๒.๑) ด้านการผลิต

(๑) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

ประเทศไทยตั้งอยู่ในเขตร้อนชื้นมีผลทำให้โคนมได้รับผลกระทบจากอุณหภูมิที่ร้อนและความชื้นที่สูงอยู่เกือบตลอดปี ทำให้โคมีความเครียดจากความร้อนและความชื้นของอากาศ ลูกผสมโคนมที่มี

สายเลือดพันธุ์โฮลสไตน์ฟรีเชี่ยนกับโคพื้นเมืองของประเทศไทยเป็นโคนมที่เหมาะสมกับรูปแบบการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรไทยมากกว่าที่เลี้ยงโคนมพันธุ์แท้

(๒) ต้นทุนการผลิต

ต้นทุนการผลิตน้ำนมในภาพรวมของประเทศไทยปี พ.ศ.๒๕๕๘ เฉลี่ยเท่ากับ ๑๔.๑๗ บาทต่อกิโลกรัม เป็นต้นทุนคงที่ประมาณร้อยละ ๑๔.๒๙ ต้นทุนผันแปรประมาณร้อยละ ๘๕.๗๑ ค่าใช้จ่ายในการผลิตน้ำนมดิบที่มีสัดส่วนสูงในต้นทุนการผลิต ได้แก่ ค่าอาหารหยาบและอาหารข้นมีสัดส่วนร้อยละ ๖๑.๙๔ และค่าแรงงานมีสัดส่วนร้อยละ ๑๗.๗๑ นอกจากนี้ประสิทธิภาพการจัดการฟาร์มโคนม ได้แก่ ศักยภาพผลิตน้ำนมและการจัดการระบบสืบพันธุ์ในฟาร์มโคนมก็มีผลต่อต้นทุนการผลิตด้วย

(๓) การขาดแคลนอาหาร/อาหารหยาบคุณภาพ

อาหารโคนมทั้งอาหารข้นและอาหารหยาบถือเป็นต้นทุนหลักของการเลี้ยงโคนม เมื่อมีการขาดแคลนและมีราคาสูงขึ้นตลอดเวลาโคนมได้กินอาหารไม่เพียงพอจะส่งผลให้ผลผลิตน้ำนมดิบลดลงจากที่ได้ในสภาวะปกติ มีผลกระทบต่อต้นทุนการเลี้ยงโคนมและทำให้เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมมีกำไรลดลง หากไม่มีการแก้ไขที่ถูกต้องอาจทำให้ผู้เลี้ยงโคนมขาดทุนได้ ฟาร์มขนาดเล็กอาจถึงขั้นต้องเลิกเลี้ยงโคนมในที่สุด

(๔) คุณภาพน้ำนม

ปัญหาคุณภาพน้ำนมรายฟาร์มและศูนย์รวบรวมน้ำนมดิบต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน เช่น ปริมาณเซลล์โซมาติกในน้ำนมดิบของถังนมรวมของสหกรณ์หรือศูนย์รวบรวมนำนมดิบมีค่าสูง ปริมาณไขมันและของแข็งรวมในน้ำนมต่ำปริมาณแบคทีเรียทั้งหมดในน้ำนมและแบคทีเรียกลุ่มโคลิฟอร์มยังมีค่าที่สูงกว่ามาตรฐานที่ยอมรับ ซึ่งปัญหาดังกล่าวมักเริ่มต้นมาจากปัญหาในระดับฟาร์มของเกษตรกร เช่น ปัญหาเต้านมอักเสบที่เกิดจากการรักษาความสะอาดในขั้นตอนต่างๆ ของการรีดนมอุปกรณ์การรีดนมไม่ได้มาตรฐาน เช่นความดันไม่ได้มาตรฐาน ตัวทำจังหวะเสียหาย ตลอดจนท่อยางเสื่อมคุณภาพและการละเลยไม่ใช้น้ำยาฆ่าเชื้อโรค

ชุมนุมสหกรณ์โคนมแห่งประเทศไทย จำกัด รายงานว่าปัจจุบันมีเกษตรกรที่สามารถมีองค์ประกอบเนื้อนมถึง ๑๒.๕ % ทั่วประเทศมีอยู่ประมาณ ๑๕ % แต่อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบเนื้อนมมีแนวโน้มที่ดีขึ้นเรื่อยๆตามลำดับ จึงเห็นควรให้กรมปศุสัตว์รับผิดชอบการถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านต่างๆ ส่วนกรมส่งเสริมสหกรณ์จะให้คำแนะนำเรื่องการบริหารจัดการ เพื่อยกระดับสหกรณ์ให้มีความเข้มแข็งและสนับสนุนแหล่งเงินทุนในการนี้ เห็นควรให้มีการวางแผนจัดทำยุทธศาสตร์ โดยตั้งเป้าหมายไว้ ๓ ปี ให้องค์ประกอบเนื้อนมสามารถสูงถึงร้อยละ ๑๒.๕ โดยดำเนินการยกระดับแบบขั้นบันได และหากเกษตรกรยังไม่สามารถเพิ่มถึง ร้อยละ ๑๒.๕ ได้ก็จะมีแนวทางในการช่วยเหลือ อาทิ การพัฒนา หรือการจัดหาอาชีพอื่นๆ ทดแทน เป็นต้น แต่เมื่อมีระบบสหกรณ์เข้ามาช่วยกลุ่มเกษตรกรก็จะมีการรวบรวมกลุ่มทำเกษตรแบบแปลงใหญ่ตามนโยบายของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ก็จะสามารถช่วยให้เกษตรกรมีความเข้มแข็งและสามารถพัฒนาไปสู่เป้าหมายได้

(๕) โรคระบาด

โรคปากและเท้าเปื่อย (Foot and mouth disease) ยังพบการเกิดโรคกระจายในทุกภูมิภาคพบการระบาดอยู่เป็นประจำจนถึงปัจจุบัน แม้จะมีการออกมาตรการเพื่อควบคุมและป้องกันมามากเพียงใดแต่ก็ไม่สามารถกำจัดโรคออไปจากพื้นที่ได้ เนื่องจากมีปัจจัยอื่นๆอีกมากมายที่เกี่ยวข้องกับการเกิดโรคและการแพร่ของโรค เช่น สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ รูปแบบการเลี้ยง การขนย้ายสัตว์ รวมไปถึงความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรค การควบคุมป้องกันและการจัดการเมื่อเกิดระบาด

๒.๑.๒.๒) ด้านการตลาด

(๑) ความตกลงการค้าเสรี

ประเทศไทยได้มีการเจรจาจัดทำความตกลงการค้าเสรีระดับภูมิภาคที่จัดทำร่วมกับอาเซียนและเริ่มมีผลบังคับใช้แล้ว ๕ ฉบับ ได้แก่ อาเซียน-ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ อาเซียน-จีน อาเซียน-ญี่ปุ่น อาเซียน-เกาหลี อาเซียน- อินเดีย และอยู่ระหว่างการเจรจา ได้แก่ อาเซียน-ฮ่องกง และความตกลงหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค (RCEP) สำหรับความตกลงการค้าเสรีทวิภาคีของไทยที่เจรจาและมีผลบังคับใช้แล้ว ได้แก่ ไทย-ออสเตรเลีย ไทย-นิวซีแลนด์ ไทย-ญี่ปุ่น ไทย-ชิลี ไทย-อินเดีย (early harvest ๘๓ รายการ) และ ไทย-เปรู (ร้อยละ ๗๐ ของรายการสินค้า) และที่อยู่ระหว่างการเจรจา ได้แก่ ไทย-ปากีสถาน ส่วนที่ยังเตรียมการเจรจา ได้แก่ ไทย-ตุรกี

การเปิดการค้าเสรี (FTA) กับประเทศออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ ส่งผลให้ประเทศออสเตรเลียได้รับโควตาการนำเข้านมผงเพิ่มขึ้น และภาษีนำเข้านมผงและผลิตภัณฑ์นมลดลงตามข้อตกลง มีผลกระทบต่อเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมโดยตรง เนื่องจากประเทศคู่พันธมิตรทั้งสองเป็นประเทศที่มีศักยภาพในการผลิตและส่งออกผลิตภัณฑ์ มีความได้เปรียบด้านต้นทุนการผลิตและเทคโนโลยีการผลิต โดยเฉพาะนมผงซึ่งมีราคาถูกจะนำไปสู่การทดแทนน้ำนมดิบในโรงงานแปรรูป จนเป็นเหตุให้เกิดปัญหาการปฏิเสธรับซื้อและปัญหานมล้นตลาดเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมจำต้องเลิกเลี้ยงไปในที่สุด หากระบบบริหารจัดการน้ำนมดิบภายในประเทศอ่อนแอดังนั้นรัฐบาลต้องรีบดำเนินการหาทางช่วยเหลือเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมอย่างเร่งด่วน เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการเลี้ยงโคนมและสร้างความเข้มแข็งขององค์กร การรณรงค์ให้ประชาชนผู้บริโภคได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเลี้ยงโคนมและการสร้างความเข้มแข็งขององค์กร การรณรงค์ให้ประชาชนผู้บริโภคได้ตระหนักถึงความสำคัญของการบริโภคนมโดยแสดงให้ผู้บริโภคได้เห็นถึงความแตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างนมโคแท้ และนมผงละลายน้ำเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรและประเทศชาติ

(๒) การนำเข้านมผง/FTA

ประเทศไทยนำเข้านมและผลิตภัณฑ์นมต่างๆในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก นมผง ขาดมันเนยเป็นผลิตภัณฑ์นมนำเข้าที่สำคัญและยังคงมีสัดส่วนการนำเข้าสูงกว่าผลิตภัณฑ์นมนำเข้าอื่นๆ โดยนำเข้ามากกว่าประมาณร้อยละ ๓๐ ของปริมาณนมและผลิตภัณฑ์นมนำเข้าทั้งหมด เพราะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง เช่น ผลิตภัณฑ์นมพร้อมดื่ม นมข้น ขนมปัง ไอศกรีม โยเกิร์ต นมข้นหวาน เป็นต้น และต้นทุนการนำเข้ายังต่ำกว่าการใช้น้ำนมดิบและบริหารจัดการง่ายกว่า ส่งผลกระทบต่อปริมาณการรับซื้อน้ำนมดิบในประเทศ การเปิดการค้าเสรีเต็มรูปแบบกับประเทศออสเตรเลียละนิวซีแลนด์จะต้องถูกดำเนินการในปี พ.ศ.๒๕๖๘

(๓) การส่งออกโคนม

พ่อค้าจากต่างประเทศเข้ามาซื้อโคเป็นจำนวนมาก ตั้งแต่ช่วงปลายปี พ.ศ.๒๕๕๖ เป็นต้นมาและราคาโคเนื้อที่มีระดับสูง ทำให้เกษตรกรตัดสินใจขายโคนมไปเป็นโคเนื้อ ส่งผลให้จำนวนโคนมและปริมาณน้ำนมดิบในประเทศลดลง ถึงแม้ในปัจจุบันการเข้ามาซื้อโคนมจะลดลง แต่ปริมาณแม่โครีดนมและผลผลิตน้ำนมดิบที่คาดว่าจะเพิ่มขึ้นในปี พ.ศ.๒๕๕๙ ก็ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ประกอบการ

(๔) การบริโภคน้ำนม

การเพิ่มปริมาณน้ำนมดิบสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงปี พ.ศ.๒๕๕๔-๒๕๕๘ มีอัตราเพิ่มร้อยละ ๒.๓๘ ต่อปี ซึ่งปี พ.ศ.๒๕๕๘ มีผลผลิตเท่ากับ ๑,๐๘๔,๑๖๒ ตัน และคาดว่าจะเพิ่มขึ้นเท่ากับ ๑,๑๑๑,๒๔๗ ตัน ในปี พ.ศ.๒๕๕๙ คิดเป็นร้อยละ ๒.๕๐ ในขณะที่ความต้องการบริโภคนมพร้อมดื่มค่อนข้างต่ำและมีอัตราการเพิ่มในการบริโภคไม่มากเท่ากับ ๑๔ กก./คน/ปี เท่านั้น ประกอบกับมีการแข่งขันระหว่างผลิตภัณฑ์นมด้วยกันเองและเครื่องดื่มประเภทน้ำผลไม้หรือชาเขียวทวีความรุนแรงมากขึ้น อาจส่งผลให้เกิดปัญหา

นมล้น เนื่องจากผู้ประกอบการแปรรูปรับซื้อน้ำนมดิบจากสหกรณ์/ศูนย์รวบรวมน้ำนมดิบในปริมาณที่จำกัด จึงควรหาแนวทางส่งเสริมการผลิตนมพร้อมดื่มและผลิตภัณฑ์จำหน่ายในชุมชนหรือพื้นที่บริโภคนมเพิ่มมากขึ้น

(๕) การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

ประเทศไทยมีประชากรทั้งหมด ๖๔.๕ ล้านคน เป็นผู้สูงอายุ ๖๐ ปีขึ้น เท่ากับ ๙.๔ ล้านคน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๕ ของประชากร โดยเพิ่มขึ้นปีละประมาณ ๕ แสนคน คาดว่าภายในปี ๒๕๖๘ ไทยก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) จะมีประมาณ ๑๔.๔ ล้านคน หรือเพิ่มขึ้นเกินร้อยละ ๒๐ ของประชากรทั้งหมด กล่าวคือจะมีผู้สูงอายุ ๑ คน ในประชากรทุกๆ ๕ คนการเข้าสู่สังคมสูงอายุของประเทศไทย

หน่วยงาน ECONOMIC INTELLIGENCE CENTER ธนาคารไทยพาณิชย์ ได้ศึกษาพฤติกรรมการบริโภคของผู้สูงอายุในปัจจุบันพบว่า มีความแตกต่างจากผู้สูงอายุในอดีตอย่างเห็นได้ชัด จากความเชื่อที่ว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ชอบอยู่บ้านและมีการเข้าสังคมน้อยลงกลับไม่ได้เป็นเช่นนั้น ผลสำรวจกลับพบว่า ผู้สูงอายุไทยกว่าร้อยละ ๖๐ มักจะออกไปทำกิจกรรมนอกบ้านอย่างน้อยสัปดาห์ละครั้งและกิจกรรมหลักอันดับหนึ่งคือการออกไปซื้อของ ซื้ออาหารหรือของใช้ชีวิตประจำวัน รองลงมาคือการออกไปพบปะสังสรรค์กับเพื่อนฝูง นอกจากนี้ ที่น่าสนใจคือผู้สูงอายุไทยยังมีพฤติกรรมที่ใส่ใจดูแลสุขภาพมากขึ้น ต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันและยอมรับเทคโนโลยีใหม่ๆมากกว่าในอดีต ดังนั้น ผู้ประกอบการค้าปลีกจึงไม่ควรมองข้ามโอกาสที่จะปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การดำเนินธุรกิจให้ตอบสนองกับไลฟ์สไตล์ของลูกค้ากลุ่มนี้มากขึ้น กลยุทธ์หลักน่าจะมาจากการหาสินค้าและบริการให้ตอบโจทย์ที่เฉพาะเจาะจงกับความต้องการของผู้บริโภคกลุ่มนี้มากขึ้น จากผลสำรวจผลพฤติกรรมการใช้จ่ายของผู้บริโภคหลังวัยเกษียณพบว่า มากกว่าร้อยละ ๖๐ ยินดีที่จะจ่ายเงินเพิ่มขึ้นหากได้สินค้าและบริการที่ออกแบบมาเพื่อผู้สูงอายุ โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ อาทิ อาหารออร์แกนิคหรืออาหารเสริมต่างๆ และไม่ใช่เพียงแค่ผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพโดยทั่วไปเท่านั้น หากแต่ยังต้องการผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบมาสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุโดยเฉพาะเช่น อาหารสุขภาพพร้อมรับประทานที่ทานได้ง่ายและให้คุณค่าโภชนาการเหมาะกับโรคภัยไข้เจ็บบางประเภท หรือแม้แต่การปรับปริมาณให้น้อยลงบรรจุภัณฑ์เปิดง่ายและอ่านฉลากได้ง่าย

๒.๒.๒.๓) เกษตรกร/สถาบันเกษตรกร

(๑) เกษตรกรเลิกเลี้ยงโคนม

การเลี้ยงโคนมในปัจจุบันกำลังประสบปัญหาหลายด้าน ได้แก่ ต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น ขาดแคลนแรงงาน และอาหารสัตว์มีราคาสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกษตรขาดทุน รวมทั้งปัญหาการขาดทายาทสืบทอดเลี้ยงวัวนม เนื่องจากคนรุ่นใหม่เห็นว่าอาชีพการเลี้ยงโคนมเป็นอาชีพที่เหนื่อย เกษตรจำนวนมากจึงเลิกเลี้ยงโคนม นอกจากนี้ ยังพบปัญหาพ่อค้าจากประเทศเวียดนามและมาเลเซีย เข้ามากว้านซื้อโคนมเพศเมียส่งผลให้จำนวนโคนมและปริมาณน้ำนมดิบในประเทศลดลง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารีทรงมีพระกระแสรับสั่งให้ช่วยกันปลูกฝังลูกหลานสมาชิกให้รักอาชีพการเลี้ยงโคนม ให้มีผู้สืบทอดอาชีพการเลี้ยงโคนมและมีการอบรมส่งเสริมให้ความรู้ในการเลี้ยงโคนม เมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินเปิดโรงงานแปรรูปผลิตภัณฑ์นมของสหกรณ์โคนมปากช่อง จำกัด นครราชสีมา ในเดือนพฤศจิกายน ปี พ.ศ.๒๕๕๗

(๒) ความเสี่ยงการเลี้ยงโคนม

๑) เกษตรกรซื้อโคราคาสูงเกินความเป็นจริงมาก หรือซื้อโคที่มีปัญหาระบบสืบพันธุ์มาเลี้ยง

๒) โรคและโรคระบาด

๓) อุบัติเหตุหรือภัยธรรมชาติระหว่างการเลี้ยงเช่น โคตาย น้ำท่วมหรือภาวะภัยแล้ง มีผลกระทบทำให้ผลผลิตพืชอาหารสัตว์ได้รับความเสียหายและขาดแคลนส่งผลให้ราคาอาหารสัตว์ปรับตัวสูงขึ้น

๔) เกษตรกรขาดความอดทนในการเลี้ยงและขาดความรู้ในการแก้ไขปัญหา

๕) ต้นทุนการผลิตสูง เนื่องขาดแคลนแรงงานและขาดแผนรองรับกรณีไม่มีคนงาน ค่าใช้จ่ายด้านอาหารโคนมสูง เนื่องจากคุณภาพอาหารหยาบที่ได้ไม่เหมาะสม ต้องมีการปรับสูตรอาหารเพื่อรักษาระดับผลผลิต รวมทั้งประสิทธิภาพการจัดการฟาร์มโคนม ได้แก่ ศักยภาพการผลิตน้ำนมและการจัดการระบบสืบพันธุ์ต่ำกว่ามาตรฐาน

๖) ขาดแคลนเงินทุนหมุนเวียนในการบริหารจัดการฟาร์ม เช่น การจัดหาหญ้าอาหาร แรงงาน ยารักษาโรค ฯลฯ หากบริหารจัดการไม่มีดีก็จะมีโอกาสขาดทุนสูง

(๓) สหกรณ์ขาดความเข้มแข็งในการประกอบธุรกิจโคนมตลอดห่วงโซ่อุปทาน

สหกรณ์โคนม มีหน้าที่ดำเนินธุรกิจที่ช่วยเหลือสมาชิกในการประกอบอาชีพ เช่น ด้านการส่งเสริมอาชีพ ด้านการจัดหาอาหารหรืออุปกณ์ บริการสมาชิกในราคายุติธรรมเพื่อลดต้นในการผลิต และด้านการรวบรวมผลผลิตของสมาชิก หรือเป็นผู้ดำเนินการในการจัดหาตลาดให้กับสมาชิก โดยทำหน้าที่รวบรวมน้ำนมดิบจำหน่ายให้โรงงานแปรรูป ยังขาดความเข้มแข็งในการประกอบธุรกิจโคนมตลอดห่วงโซ่อุปทาน

๒.๒ ความเป็นมาของโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน

๒.๒.๑ นโยบายการดำเนินการงานโครงการที่ผ่านมา

ระยะแรกปี พ.ศ.๒๕๓๕ - ๒๕๔๓ โครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนเป็นโครงการที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้นเพื่อแก้ปัญหาการขาดสารอาหารและภาวะทุพโภชนาการในเด็ก ซึ่งองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization: FAO) ได้แนะนำให้เด็กได้ดื่มนมซึ่งเป็นอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูงอันจะส่งผลต่อพัฒนาการด้านต่างๆของเด็กเป็นไปได้อย่างเต็มศักยภาพประกอบกับระยะเวลาดังกล่าว รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการเลี้ยงโคนมของเกษตรกร ตลอดจนการช่วยเหลือเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมให้สามารถขายน้ำนมดิบได้ จึงส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กนักเรียนได้ดื่มนมอย่างจริงจัง โดยปี พ.ศ. ๒๕๓๕ รัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณจำนวน ๒๗๘.๖๐ ล้านบาท เพื่อจัดซื้อนมพร้อมดื่มให้เด็กนักเรียนชั้นอนุบาลได้ดื่มเป็นระยะเวลา ๑๒๐ วันต่อปี มีสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (สยช.) สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นผู้ดูแลโครงการ

ต่อมารัฐบาลเห็นว่าโครงการเป็นประโยชน์ และสามารถแก้ไขปัญหาน้ำนมดิบล้นตลาดได้จึงขอขยายเวลาโครงการออกไปในปี พ.ศ.๒๕๓๖ และเพิ่มจำนวนเด็กนักเรียนตั้งแต่ก่อนวัยเรียนไปจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ และจำนวนวันที่เด็กนักเรียนดื่มนมต่อปี จาก ๑๒๐ วัน เป็น ๒๐๐ วัน มีสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สปช.) เป็นผู้ดำเนินการเบิกจ่ายเงินและจัดซื้อนมพร้อมดื่มให้แก่เด็กนักเรียน (ขนาด ๒๐๐ มิลลิกรัมต่อหน่วยวัน) โดยให้สถานศึกษาเป็นผู้ตัดสินใจเลือกซื้อนมตามความพอใจของแต่ละสถานศึกษา

ปี พ.ศ.๒๕๔๔- ๒๕๔๕ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สปช.) ถ่ายโอนงบประมาณให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เป็นผู้ดำเนินการจัดซื้อ โดยบรรจุในแผนขั้นตอนการกระจายอำนาจให้กับ อปท. ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ พ.ศ. ๒๕๔๒ และการบริหารจัดการโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนอยู่ภายใต้การกำหนดนโยบายโดยคณะกรรมการนโยบายนมแห่งชาติ ซึ่งกำหนดให้มีตรากลาง และการกำหนดเขตพื้นที่การผลิตและจำหน่ายหรือโซนนิ่ง (มติคณะรัฐมนตรี (ครม.) วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๕) แต่เกิดปัญหาในการโซนนิ่ง โดยกำหนดพื้นที่จำกัดเกินไป เป็นระดับจังหวัดจึงต้องปรับปรุงการโซนนิ่งใหม่เป็นพื้นที่กว้างระดับภาค แบ่ง ๓ โซน (มติ

ครม. วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๕ และวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๔๕) ทั้งนี้ในปี พ.ศ.๒๕๔๖ ได้มีแนวคิดการจัดโซนนิ่ง โดยกำหนดรัศมีแหล่งผลิตอยู่ห่างจากโรงเรียนไม่เกิน ๑๐๐ กิโลเมตร แต่ไม่ได้มีการดำเนินการ เนื่องจากข้อจำกัดกระจายตัวของโรงงานแปรรูปนมไม่ทั่วถึง (มติ ครม. วันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๔๖)

ปี พ.ศ.๒๕๔๘ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยคณะกรรมการนโยบายและพัฒนาการปศุสัตว์แห่งชาติได้กำหนดแนวทางบริหารจัดการน้ำนมดิบ สำหรับผู้ประกอบการนมโรงเรียน ต้องรีบซื้อน้ำนมดิบ ๒ ส่วน จึงจะมีสิทธิ์ในการจำหน่ายนมโรงเรียนได้ ๑ ส่วน และส่วนที่เหลือให้นำไปจำหน่ายในตลาดนมพาณิชย์ รวมทั้งให้ยกเลิกการโซนนิ่ง (มติ ครม. วันที ๒๙ มีนาคม ๒๕๔๘) ส่งผลให้ผู้ประกอบการแปรรูป นมพาสเจอไรส์ (รายย่อย) ซึ่งไม่มีความสามารถในตลาดนมพาณิชย์ได้รับผลกระทบ จึงได้มีการปรับปรุงระบบบริหารจัดการน้ำนมดิบใหม่ โดยมอบหมายให้องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย (อ.ส.ค.) เป็นหน่วยงานหลักรับผิดชอบการบริหารนมโรงเรียน กำหนดสัดส่วนน้ำนมดิบ และนมโรงเรียนตามศักยภาพของผู้ประกอบการ และจัดให้มีการโซนนิ่งอีกครั้ง (มติ ครม. วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๘) โดย อ.ส.ค. เป็นหน่วยงานหลักรับผิดชอบตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๘ เป็นต้นมา ภายใต้การกำกับดูแลเชิงนโยบายโดยคณะกรรมการพัฒนาการปศุสัตว์แห่งชาติ (ปี พ.ศ.๒๕๔๘-๒๕๔๙) คณะกรรมการนโยบายพัฒนาโคนมและผลิตภัณฑ์นม (ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ปี พ.ศ. ๒๕๕๐) และคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม (พระราชบัญญัติโคนมและผลิตภัณฑ์นม พ.ศ. ๒๕๕๑)

ปี พ.ศ.๒๕๕๒ เกิดปัญหาน้ำนมดิบล้นตลาด ไม่มีผู้รับซื้อวันละ ๒๘๘ ตัน คณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้นำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาแนวทางแก้ไขปัญหา โดยให้ อ.ส.ค. เป็นกลไกของรัฐในการรับซื้อน้ำนมดิบส่วนเกินนำมาผลิตเพื่อจำหน่ายในโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน โดยอนุมัติงบประมาณ ๒,๕๗๓.๔๕ ล้านบาท จำแนกเป็น งบกลางเร่งด่วน ๕๑๐.๕๔ ล้านบาท ให้ อ.ส.ค. นำไปจัดซื้อนมยูเอชทีสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปี ๕-๖ ทั่วประเทศ งบส่วนที่เหลือให้ อปท. จัดซื้อ โดยใช้เงินของ อปท. ไปก่อน (มติ ครม. เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๕๒) ต่อมาให้ อปท. จัดซื้อนมยูเอชทีสำหรับนักเรียนชั้นประถมปีที่ ๕-๖ โดยวิธีกรณีพิเศษจาก อ.ส.ค. และผู้ประกอบการนมยูเอชทีอีกจำนวน ๔ ราย ที่ช่วยรับซื้อน้ำนมดิบส่วนเกินตามแผนการดื่มนม ตั้งแต่วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๕๒ - วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๒ (มติ ครม. เมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๕๒) ส่วนงบประมาณที่เหลือ ๒,๐๖๒.๙๑ ล้านบาท อนุมัติงบกลางเร่งด่วน ๖๐๔.๐๐ ล้านบาท ให้ อ.ส.ค. จัดซื้อนมยูเอชทีให้เด็กนักเรียนก่อนวัยเรียนถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ และอนุมัติให้กระทรวงมหาไทยจัดสรรงบประมาณให้ อปท. จำนวน ๑,๓๘๙.๘๙ ล้านบาท และกระทรวงศึกษาธิการ (โรงเรียนเอกชน) จำนวน ๖๐.๐๙ ล้านบาท เพื่อจัดซื้อนมให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕- ๖ (มติ ครม. เมื่อวันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๒)

๒.๒.๒ นโยบายการดำเนินงานโครงการในปัจจุบัน

ในปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๕๓ คณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นมกำหนดให้มีการจัดทำบันทึกข้อตกลงการบริหารจัดการน้ำนมดิบ หรือ MOU ใหม่ ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๒ ถึงวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๓ จากปริมาณน้ำนมดิบรวมทั้งสิ้น ๒,๕๕๙.๓๗ ตัน มีผู้ประกอบการตกลงทำ MOU นมพาณิชย์ ๑,๓๕๓.๘๒ ตันต่อวัน และนมโรงเรียน ๑,๐๘๘.๒๕ ตันต่อวัน แต่ไม่สามารถหาผู้ซื้อหรือจัดทำ MOU ได้ จำนวน ๑๑๗.๓๐ ตัน เนื่องจากการบริหารจัดการนมโรงเรียนในปัจจุบัน เป็นการแข่งขันเสรี ไม่มีการกำหนดเขตพื้นที่จำหน่ายหรือโซนนิ่ง และไม่มีระบบการรับรองสิทธิตามปริมาณน้ำนมดิบที่รับซื้อ ผู้ประกอบการเกรงว่า ถ้าทำ MOU แล้วไม่สามารถจำหน่ายได้ จะต้องรับผิดชอบน้ำนมดิบที่ตกลงไว้ทำให้ อ.ส.ค. ต้องรับภาระน้ำนมส่วนเกิน MOU ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๕๒ เป็นต้นมา และหลังจากวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๒ ยังมีสต็อกนมโรงเรียนคงเหลือ ๖๐ ล้านกล่อง ซึ่ง อ.ส.ค. ไม่ได้รับสิทธิพิเศษในการจำหน่ายนมโรงเรียนแล้ว ทำให้ประสบปัญหานมยูเอชทีล้นคลังสินค้า จึงจำเป็นต้องปฏิเสธการจัดทำ MOU ส่วนเกิน สำหรับ MOUใหม่ จำนวน ๘๐ ตันต่อวัน (เป็นปริมาณ

ที่อยู่ใน MOU ไม่มีผู้ซื้อ จำนวน ๑๑๗.๓๐ ตัน) ส่งผลให้เกษตรในชุมนุมสหกรณ์โคนมไทย - เดนมาร์ก เดือดร้อน และได้ร้องขอความช่วยเหลือจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และคณะกรรมการโคนมและและผลิตภัณฑ์นม ในการประชุม ครั้งที่ ๘/๒๕๕๒ เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๒ จึงมีมติเห็นชอบในหลักการให้ทบทวนระบบบริหารจัดการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน และคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๒ มีมติเห็นชอบในหลักการแนวทางการทบทวนระบบบริหารการจัดการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ โดยให้ทุกหน่วยงานซึ่งได้รับเงินอุดหนุนจากรับบาลเพื่อจัดซื้ออาหารเสริม (นม) โรงเรียน จัดซื้อจาก อ.ส.ค. ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐโดยวิธีกรณีพิเศษตามมติคณะกรรมการพิจาณาสิทธิพิเศษของหน่วยงานและรัฐวิสาหกิจ ตามที่กระทรวงการคลังเสนอ ทั้งนี้ให้ อ.ส.ค. ได้รับสิทธิพิเศษดังกล่าวไม่เกินสิ้นเดือนกันยายน ๒๕๕๖

๒.๒.๓ วัตถุประสงค์ของโครงการ

๒.๑ เด็กนักเรียนได้ดื่มนมที่มีคุณภาพผลิตจากนมโคสดภายในประเทศ ไม่มีการปลอมปนนมผงหรือวัตถุอื่นใด

๒.๒ ประหยัดต้นทุนจากการจัดการด้านโลจิสติก และการบริหารการชำระเงินค่านมโรงเรียนที่รวดเร็วขึ้น

๒.๓ เกษตรกรสามารถจำหน่ายน้ำนมดิบได้ทั้งหมด โดยการบริหารการจัดการนมโรงเรียนรองรับรับน้ำนมดิบไม่น้อยกว่า ๑,๒๐๐ ตัน

๒.๒.๔ เป้าหมาย

เป้าหมาย มุ่งส่งเสริมให้นักเรียนตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนถึงระดับชั้นประถมการศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๗.๖๖ ล้านคนต่อเทอม ได้ดื่มนมที่มีคุณภาพผลิตจากนมโคสดภายในประเทศ ในรูปแบบของนมพาสเจอไรส์และนมยูเอชที ตามแผนภาพที่ ๒ และ ๓ เป็นระยะเวลา ๒๖๐ วันต่อปี

๒.๒.๕ มาตรการควบคุมคุณภาพนมโรงเรียน

๒.๒.๕.๑) <u>ฟาร์ม</u> ต้องมีมาตรการเฝ้าระวังตนเอง โดยตรวจเซลล์โซมาติกในน้ำนมดิบถังรวมฟาร์ม ด้วยวิธีซีเอ็มที (California Mastitis Test: CMT) มีค่าน้อยกว่า +๒ และต้องเป็นฟาร์มที่ผ่าน GAP โดยมีการตรวจติดตามจากกรมปศุสัตว์อย่างน้อยปีละครั้ง ๑ ครั้ง

๒.๒.๕.๒) <u>ศูนย์รวบรวมน้ำนมดิบ</u>

- น้ำนมดิบที่ศูนย์รวบรวมน้ำนมดิบซื้อจากเกษตรกร ต้องผ่านมาตรฐาน ดังนี้
  - การตรวจจำนวนเซลล์โซมาติก ด้วยวิธีซีเอ็มที (California Mastitis Test: CMT) ต้องมีค่าน้อยกว่า +๒ หรือมีจำนวนเซลล์โซมาติก น้อยกว่าหรือเท่ากับ ๕๐๐,๐๐๐ เซลล์ต่อมิลลิลิตร
  - ไม่มีการตกตะกอนของโปรตีน เมื่อทดสอบด้วยแอลกอฮอล์ ๗๐% (Alcohol test) หรือ Alcohol-Alizarin Test (๖๘ % Alcohol)
  - ไม่พบสารปฏิชีวนะเมื่อทดสอบด้วยวิธี Delvo test หรือวิธีอื่นที่เทียบเท่า
- น้ำนมดิบหลังการรับซื้อ (เฝ้าระวังตนเอง) ต้องมีคุณภาพ มาตรฐาน ดังนี้
  - มีจำนวนเซลล์โซมาติกไม่เกิน ๕๐๐,๐๐๐ เซลล์ต่อมิลลิลิตร
  - มีจำนวนจุลินทรีย์รวม (SPC) ไม่เกิน ๕๐๐,๐๐๐ ซีเอฟยูต่อมิลลิลิตร
  - มีปริมาณของแข็งรวม (Total Solid: TS) ไม่น้อยกว่า ๑๒.๒๕ %
  - ไม่พบสารปฏิชีวนะเมื่อทดสอบด้วยวิธี Delvo test หรือวิธีอื่นที่เทียบเท่า
  - มีปริมาณสารพิษจากเชื้อราชนิดอฟลาทอกซิน เอ็ม ๑ ไม่เกิน ๐.๕ พีพีบี

- มีการตรวจติดตามศูนย์รวบรวมน้ำนมดิบตามหลักเกณฑ์ GMP จากกรมปศุสัตว์อย่างน้อยปีละ ๒ ครั้ง

ลักษณะของนมโรงเรียน

- ชนิดพาสเจอไรส์

บรรจุภัณฑ์ชนิดถุง ขนาดบรรจุ ๒๐๐ มิลลิตร

<u>แผนภาพที่ ๒</u> แสดงนมโรงเรียนชนิดพาสเจอไรด์ แบบถุง (นมจืดปกติ)

- ชนิดยูเอชที

บรรจุภัณฑ์ชนิดกล่อง ขนาดบรรจุ ๒๐๐ มิลลิลิตร

<u>แผนภาพที่ ๓</u> แสดงนมโรงเรียนชนิดยูเอชที แบบกล่อง (ซ้าย) นมผสมฟลูออไรด์ (ขวา) นมรสจืดปกติ

๒.๒.๕.๓) โรงงานแปรรูป

(๑) นมจืด

สถานที่ผลิตนมต้องปฏิบัติตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๒๙๘) พ.ศ.๒๕๔๙ วิธีการผลิต เครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิต และการเก็บรักษา ผลิตภัณฑ์นมพร้อมบริโภคชนิดเหลวที่ผ่านกรรมวิธีฆ่าเชื้อด้วยความร้อนโดยวิธีพาสเจอไรส์ สำหรับนมพาสเจอร์ไรส์ หรือ ประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๓๔๙) พ.ศ. ๒๕๕๖ เรื่อง วิธีการผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิตและการเก็บรักษา อาหารในภาชนะบรรจุที่ปิดสนิทที่มีความเป็นกรดต่ำ และชนิดที่ปรับกรดสำหรับนมยูเอชทีหากไม่ปฏิบัติตามจัดเป็นการฝ่าฝืนมาตรา ๖(๗) มีโทษตามมาตรา ๔๙ ปรับไม่เกิน ๑๐,๐๐๐ บาท

คุณภาพผลิตภัณฑ์ ต้องมีคุณภาพมาตรฐาน เป็นไปตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๓๕๐) พ.ศ. ๒๕๕๖ เรื่อง นมโค และประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๓๖๔) พ.ศ.๒๕๕๖ เรื่อง มาตรฐานอาหารด้านจุลินทรีย์ที่ทำให้เกิดโรค

- สำหรับน้ำนมดิบที่จะเข้าสู่กระบวนการแปรรูปต้องรับซื้อจากศูนย์ฯที่ผ่าน GMP และต้องมีมาตรฐานที่สำคัญ ดังนี้

- ไม่มีการตกตะกอนของโปรตีน เมื่อทดสอบด้วยแอลกอฮอล์ ๗๐% (Alcohol test) หรือ Alcohol-Alizarin Test (๖๘ % Alcohol)
- ผลการตรวจด้วย Resazurin reduction test ๑ ชั่วโมง ไม่ต่ำกว่า ๔.๕
- ไม่พบสารปฏิชีวนะเมื่อทดสอบด้วยวิธี Delvo test หรือวิธีอื่นที่เทียบเท่า
- มีจำนวนเซลล์โซมาติกไม่เกิน ๕๐๐,๐๐๐ เซลล์ ต่อมิลลิลิตร
- มีจำนวนจุลินทรีย์รวม (SPC) ไม่เกิน ๕๐๐,๐๐๐ ซีเอฟยูต่อมิลลิลิตร
- มีปริมาณของแข็งรวม (Total Solid: TS) ไม่น้อยกว่า ๑๒.๒๕ %
- มีปริมาณสารพิษจากเชื้อราชนิดอฟลาทอกซิน เอ็ม ๑ ไม่เกิน ๐.๕ พีพีบี

- มาตรฐานผลิตภัณฑ์นมโค ที่สำคัญควรเป็นดังนี้

- มีปริมาณโปรตีนนม ไม่น้อยกว่า ๒.๘ %
- มีปริมาณเนื้อนมไม่รวมมันเนย ไม่น้อยกว่า ๘.๒๕ %
- มีปริมาณมันเนย ไม่น้อยกว่า ๓.๒ %
- จำนวนแบคทีเรียทั้งหมด (TPC) น้ำนมพาสเจอร์ไรส์ ไม่เกิน ๑๐,๐๐๐ ซีเอฟยูต่อมิลลิลิตร ณ แหล่งผลิต และไม่เกิน ๕๐,๐๐๐ ซีเอฟยูต่อมิลลิลิตร ตั้งแต่ออกจากแหล่งผลิต จนถึงวันหมดอายุ
- มีปริมาณสารพิษจากเชื้อราชนิดอฟลาทอกซิน เอ็ม ๑ ไม่เกิน ๐.๕ พีพีบี

- มีการตรวจติดตามโรงงานแปรรูปตามหลักเกณฑ์ GMP จาก อย. อย่างน้อยปีละ ๒ ครั้ง

(๒) นมฟลูออไรด์ (โครงการนมฟลูออไรด์ป้องกันฟันผุในประเทศไทย)

สุขภาพช่องปากของเด็กไทยเป็นปัญหาทันตสาธารณสุขของประเทศ จากการสำรวจสภาวะทันตสุขภาพแห่งชาติปี พ.ศ.๒๕๓๗ และ ปี พ.ศ.๒๕๔๔ พบว่าเด็กอายุ ๖ ปี มีฟันน้ำนมผุร้อยละ ๘๕.๑ และ ๘๗.๕ เด็กอายุ ๑๒ ปี มีฟันถาวรผุร้อยละ ๕๓.๙ และ ๕๗.๕ ตามลำดับ และมีแนวโน้มสูงขึ้นในเขตเมือง โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครและเขตชนบท ที่กำลังเติบโตเป็นเขตเมือง การใช้ฟลูออไรด์ในรูปแบบต่างๆ ยังเป็นหัวใจหลักของการป้องกันโรคฟันผุ และคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิขององค์การอนามัยโลกด้านทันตสุขภาพยืนยันว่าการเสริมฟลูออไรด์ในนมเป็นวิธีการหนึ่ง ที่มีความประหยัด คุ้มทุน และมีประสิทธิผลในการป้องกันโรคฟันผุ

ระยะนำร่อง ในปี พ.ศ.๒๕๔๓ กรมอนามัยซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินโครงการนมฟลูออไรด์ป้องกันฟันผุในประเทศไทย ได้ร่วมมือกับโครงการส่วนพระองค์ สวนจิตรลดา สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา และคณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ภายใต้การสนับสนุนด้านวิชาการจากองค์การอนามัยโลก และงบประมาณบางส่วนจากมูลนิธิ The Borrow Foundation ประเทศอังกฤษ โดยระยะแรกดำเนินการนำร่องเป็นโครงการขนาดเล็กในกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบและขยายผลการให้ผลูออไรด์เสริมผ่านทางนม เพื่อลดโรคฟันผุในเด็กอายุ ๔ – ๑๒ ปี ภายใต้สถานการณ์ของประเทศไทย ซึ่งจากการประเมินผลโครงการฯ พบว่า นมฟลูออไรด์มีผลในการลดโรคฟันผุในเด็กที่ดื่มนมฟลูออไรด์ต่อเนื่อง ๕ ปี ร้อยละ ๓๔.๔ เมื่อเทียบกับเด็กดื่มนมโรงเรียนปกติ และไม่พบฟันตกกระในระดับที่เสียความสวยงาม หรือเป็นอันตรายต่อสุขภาพ และมีการศึกษาการได้รับฟลูออไรด์ในเด็ก พบว่าเด็กในโครงการฯ ได้รับฟลูออไรด์โดยรวมอยู่ในขนาดพอเหมาะในการป้องกันฟันผุ

ระยะขยายโครงการในกรุงเทพมหานครและภูมิภาค การขยายโครงการในส่วนภูมิภาคอยู่ภายใต้เงื่อนไขทางวิชาการ ๕ ประการ ได้แก่

๑. มีปัญหาโรคฟันผุสูง (โดยพิจารณาจากปัญหาฟันผุในพื้นที่ มากกว่าค่าเฉลี่ยระดับประเทศในปีที่เริ่มดำเนินโครงการ)
๒. มีระดับฟลูออไรด์ในน้ำดื่มของชุมชนต่ำกว่ามาตรฐาน (๐.๓ ส่วนในล้านส่วน)
๓. ยังไม่มีโครงการฟลูออไรด์เสริมในระดับชุมชน เช่น น้ำประปาฟลูออไรด์ เกลือฟลูออไรด์
๔. มีความเป็นไปได้ในด้านการผลิตและจัดส่งนมฟลูออไรด์
๕. มีสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินงานในระดับจังหวัด

ปัจจุบันดำเนินงานใน ๑๒ จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร ชุมพร ขอนแก่น สุราษฎร์ธานี สระแก้ว ชลบุรี กระบี่ พัทลุง ตรัง ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส และมีสถานที่ผลิตนมที่เข้าร่วมการผลิตนมฟลูออไรด์ ๒๑ แห่ง

บทบาทเจ้าหน้าที่ในการบริหารจัดการโครงการนมฟลูออไรด์แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ ได้แก่ หน่วยงานส่วนกลาง หน่วยงานระดับจังหวัด และหน่วยงานในพื้นที่

๑.๑) บทบาทของหน่วยส่วนกลาง

กรมอนามัยมีหน้าที่สนับสนุนด้านวิชาการ ถ่ายทอดประสบการณ์การดำเนินงานประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และจัดหางบเริ่มต้นในการดำเนินงาน นอกจากนี้กรมอนามัยยังร่วมกับโครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการพัฒนาสถานที่ผลิตนมและบุคลากรของทุกสถานที่ผลิตนมที่ร่วมผลิตนมฟลูออไรด์รองรับนักเรียนในโครงการฯ ของทุกพื้นที่ ตั้งแต่การเตรียมสถานที่ผลิตนม ฝึกอบรมบุคลากรในการผลิตและควบคุมคุณภาพการผลิต ตรวจติดตามและกำกับการผลิตนมฟลูออไรด์ให้อยู่ในมาตรฐานและมีความปลอดภัย ตั้งแต่ในระยะเตรียมการและระหว่างดำเนินการอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งจัดการอบรมเพื่อพัฒนาวิชาการแก่บุคลากรสถานที่ผลิตนมเป็นประจำทุกปีด้วย

นอกจากนี้หน่วยงานในส่วนกลางยังทำหน้าที่ในการนิเทศ ติดตาม สนับสนุนด้านวิชาการและร่วมพัฒนาบุคลากรผู้รับผิดชอบงานโครงการนมฟลูออไรด์ของทุกพื้นที่ สร้างความเข้มแข็งให้สามารถบริหารงานด้านวิชาการและบริหารจัดการโครงการภายในระดับจังหวัดได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งการพัฒนาวิชาการด้านการประเมินผลเพื่อให้แต่ละพื้นที่สามารถประเมินผลโครงการของตนเองและนำผลที่ได้มาพัฒนาการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่มีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ รวมทั้งประเมินประสิทธิผลในการลดโรคฟันผุในเด็กที่อยู่ในโครงการ

๑.๒) บทบาทของหน่วยงานระดับจังหวัด

ในแต่ละพื้นที่ที่ดำเนินการโครงการฯ จะมีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลักในพื้นที่ ซึ่งได้แก่ สำนักอนามัยกรุงเทพมหานคร และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ทำหน้าที่บริหารจัดการโครงการฯโดยรวม เพื่อให้นักเรียนได้ดื่มนมฟลูออไรด์อย่างต่อเนื่องและควบคุม กำกับการดำเนินงานของโครงการฯให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผสมผสานกับงานส่งเสริมสุขภาพช่องปากนักเรียนในด้านอื่นๆ นอกจากนี้ยังมีบทบาทในการประเมินผลโครงการในระดับจังหวัด สำหรับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดในพื้นที่ที่มีสถานที่ผลิตนมที่ร่วมผลิตนมฟลูออไรด์ตั้งอยู่ จะร่วมกับส่วนกลางในการกำกับ ติดตามให้สถานที่ผลิตนมผลิตนมฟลูออไรด์ให้อยู่ในมาตรฐานอย่างต่อเนื่องด้วย

๑.๓) บทบาทของหน่วยงานในพื้นที่

การดำเนินงานในระดับโรงเรียนซึ่งเป็นการประสานการปฏิบัติงาร่วมกันระหว่างครูและบุคลากรของโรงเรียน เจ้าหน้าที่ของสถานที่ผลิตนม ทันตบุคลากรในพื้นที่ และผู้ปกครองรวมทั้งตัวนักเรียนเองด้วย มีความสำคัญอย่างยิ่ง ในโครงการนมฟลูออไรด์ป้องกันฟันผุในประเทศไทย ดำเนินการโดยทันตบุคลากรในพื้นที่เผยแพร่ความรู้และประชาสัมพันธ์แก่ครูผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และนักเรียน ถึงประโยชน์ของนมฟลูออไรด์และข้อควรปฏิบัติในการดื่มนมฟลูออไรด์ รวมทั้งข้อเสียที่อาจเกิดขึ้นจากการได้รับฟลูออไรด์เกินโดย

๑. การประชุมผู้ปกครอง โดยครู และทันตแพทย์ที่เกี่ยวข้องในโครงการนมฟลูออไรด์

๒. การประชุมครู ผู้บริหารโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ และผู้บริหารเขตของกรุงเทพมหานครโดยทันตแพทย์ที่เกี่ยวข้องในโครงการนมฟลูออไรด์

๓. การประชุมนักเรียน การจัดนิทรรศการ และกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพช่องปากรวมทั้งการส่งเสริมการดื่มนมฟลูออไรด์เพื่อป้องกันฟันผุ โดยครู และทันตแพทย์ที่เกี่ยวข้องในโครงการนมฟลูออไรด์

๔. การสอดแทรกความรู้เรื่องนมฟลูออไรด์ ในกิจกรรมการเรียนการสอนของนักเรียน โดยครูในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการนมฟลูออไรด์

๕. จัดทำเอกสารคู่มือการดำเนินงานในโรงเรียน สื่อให้ความรู้ทั้งในเรื่องนมฟลูออไรด์และการส่งเสริมสุขภาพช่องปาก

ทั้งนี้เพื่อให้ครูในโรงเรียนและผู้เกี่ยวข้องได้เข้าใจโครงการฯ รับรู้ข้อมูลและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในการดำเนินงานฯ ร่วมกันแก้ไขปัญหาอุปสรรค รวมทั้งนำตัวอย่างการดำเนินงานที่ดีและประสบผลสำเร็จในด้านต่างๆ มาเผยแพร่และเป็นแนวทางให้กับโรงเรียนต่อไป

๒.๒.๖ หน่วยงานที่รับผิดชอบ

องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย

๒.๓ แนวทางการบริหารจัดการโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนที่เสนอต่อคณะรัฐมนตรี

๒.๓.๑) แนวทางการบริหารจัดการโครงการสร้างระบบนมโรงเรียน กำหนดให้ดำเนินการตามที่เสนอต่อคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๒ ดังนี้ (ตามแผนภาพที่ ๔)

๒.๓.๑.๑) การบริหารจัดการโครงสร้างระบบนมโรงเรียน

(๑) ให้มีองค์กรกลางซึ่งเป็นคณะกรรมการกลาง ๔ ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายราชการ ฝ่ายเกษตรกร ผู้ประกอบการแปรรูป และผู้แทนฝ่ายจัดซื้อรวม ๑๙ คน เป็นผู้ดำเนินการบริหารจัดการระบบนมโรงเรียน

โดยมอบหมายให้ อ.ส.ค. ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐให้ทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการขององค์กรกลางและเป็นผู้แทนในการบริหารจัดการ

(๒) อ.ส.ค. ในฐานะที่เป็นตัวแทนหน่วยงานของรัฐจะทำหน้าที่แทนองค์กรกลางระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย โดยแยกระบบการบริหารเงินและการดำเนินงานออกจากภารกิจที่ดำเนินการตามปกติของ อ.ส.ค. และให้ดำเนินการนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้และพัฒนาให้แล้วเสร็จโดยเร็วรวมทั้งให้ปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

(๓) ให้งบประมาณ ยังคงใช้งบประมาณกระจายสู่ท้องถิ่นหรือหน่วยจัดซื้อเช่นเดิมเพื่อไม่ให้ขัดต่อกฎหมายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และพระราชบัญญัติงบประมาณ

(๔) ให้ทุกหน่วยงานที่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลเพื่อจัดซื้ออาหารเสริมนมโรงเรียนจัดซื้อจาก อ.ส.ค. ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐ โดยวิธีกรณีพิเศษเนื่องจากโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน เป็นโครงการดำเนินงานตามนโยบายรัฐบาล โดย อ.ส.ค. และผู้ประกอบการที่เข้าร่วมโครงการกับ อ.ส.ค. เป็นตัวแทนของรัฐ ในการกระจายนมให้กับเด็กนักเรียนทั่วประเทศเท่านั้น

(๕) อ.ส.ค. จะเป็นคู่สัญญาซื้อขายกับผู้ประกอบการที่เข้าร่วมโครงการดังกล่าวทุกรายเพื่อจำหน่ายนมโรงเรียนให้กับ อปท. และหน่วยจัดซื้อ โดย อ.ส.ค. สามารถมอบอำนาจ ให้ผู้ประกอบการที่เข้าร่วมโครงการเป็นผู้ส่งมอบสินค้าและรับชำระเงินตลอดจนรับผิดชอบความเสียหายตามสัญญาที่ อ.ส.ค. ทำกับหน่วยจัดซื้อทั่วประเทศ และให้หน่วยจัดซื้อเปลี่ยนระบบการชำระจากเดิมที่ชำระเป็นรายภาคเรียน ให้ชำระเป็นรายเดือน เพื่อให้เกิดความรวดเร็วและคล่องตัวในการบริหารเงินทุนหมุนเวียน

๒.๓.๑.๒) การบริหารจัดการนมโรงเรียนปริมาณ ๑,๒๐๐ ตันต่อวัน

(๑) ให้คณะกรรมการกลางทำหน้าที่จัดสรรปริมาณน้ำนมดิบ ปริมาณการจำหน่ายและพื้นที่การจำหน่ายนมโรงเรียนให้กับผู้ประกอบที่เข้าร่วมโครงการ โดยยึดปริมาณน้ำนมดิบที่ทำ MOU กับกรมส่งเสริมสหกรณ์ โดยพิจารณาจากศักยภาพการผลิต การจัดการระบบโลจิสติกส์ การขนส่งผลิตภัณฑ์นมที่มีคุณภาพและได้มาตรฐาน และประวัติการดำเนินงานที่ผ่านมาโดยผู้ประกอบการเป็นผู้ทำการผลิตเองไม่จ้างผู้อื่นผลิตและโรงงานจะต้องได้รับการรับรองมาตรฐาน คุณภาพผลิตภัณฑ์ทั้งนี้ในรายละเอียดให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่คณะกรรมการกำหนด

(๒) เกษตรกรผู้มีสิทธิ์จำหน่ายน้ำนมดิบ ต้องจดทะเบียนเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมกับกรมปศุสัตว์ และมีคุณภาพน้ำนมดิบตามมาตรฐานที่กำหนด

(๓) ผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนที่จัดส่งให้กับโรงเรียนต้องมีคุณภาพมาตรฐานตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) และให้มีการติดตามตรวจสอบผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ รวมทั้งให้มีการพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนเพื่อทำให้เด็กชอบดื่มนม

(๔) ผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขจะมีบทลงโทษ โดยไม่ได้รับสิทธิการจำหน่ายนมในโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน

๒.๓.๒) มติคณะรัฐมนตรี วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๒

เห็นชอบในหลักการทางการการทบทวนระบบบริหารจัดการนมโรงเรียนตามมติคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม ครั้งที่ ๘/๒๕๕๒ เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๒ และในการประชุมคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม ครั้งที่ ๙/๒๕๕๒ เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ ได้พิจารณากรอบการปรับโครงสร้างระบบบริหารจัดการนมโรงเรียนตามที่คณะทำงานฯ เสนอแล้ว มีมติเห็นชอบแนวทางการปรับโครงสร้างระบบบริหารจัดการนมโรงเรียน ตามคณะทำงานฯ เสนอ และมีประเด็นเพิ่มเติม เพื่อประกอบการนำเสนอคณะรัฐมนตรี ดังนี้

<u>แผนภาพที่ ๔</u> แสดงแนวทางการบริหารจัดการนมโรงเรียน

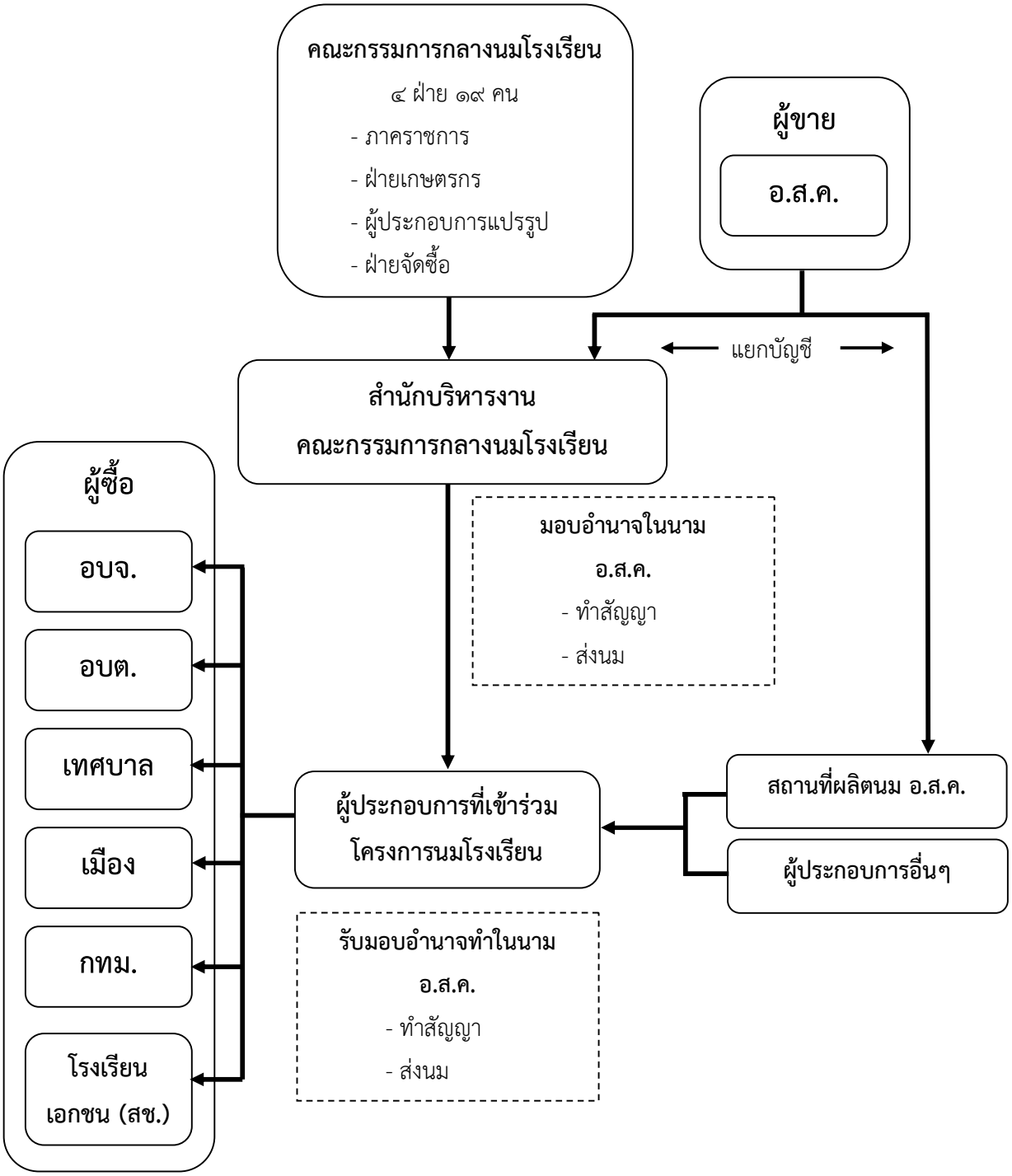

ที่มา : ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม (องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย)

๒.๓.๒.๑) การแต่งตั้งคณะกรรมการกลางโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ตามที่คณะทำงานฯ เสนอนั้น หากคณะรัฐมนตรีพิจารณาเห็นชอบแล้ว ให้คณะการกลางฯ ได้รับการแต่งตั้งเป็นคณะอนุกรรมการในการกำกับดูแลของคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม

๒.๓.๒.๒) เหตุผลความจำเป็นที่ต้องมีการทบทวนระบบบริหารจัดการนมโรงเรียนในปัจจุบัน เนื่องจากงบประมาณโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนเป็นของรัฐบาล มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กนักเรียนตั้งแต่ชั้นก่อนวัยเรียนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ได้ดื่มนมที่มีคุณภาพผลิตจากน้ำนมโคสดภายในประเทศเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมให้จำหน่ายน้ำนมดิบได้ทั้งหมด ไม่เกิดปัญหานมล้นตลาด การให้ อ.ส.ค. เป็นองค์กรกลางระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย โดยให้หน่วยจัดซื้อทั่วประเทศ จัดซื้อและเป็นคู่สัญญาซื้อขายกับ อ.ส.ค. เนื่องจาก อ.ส.ค. เป็นองค์กรของรัฐสามารถมีบทบาทและหน้าที่ตามภารกิจที่รัฐบาลมอบหมาย เพื่อประโยชน์ในการรักษาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของรัฐ

๒.๓.๒.๓) ประโยชน์ที่รัฐบาลจะได้รับจากการทบทวนระบบบริหารจัดการโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนในครั้งนี้จะทำให้ต้นทุนการผลิตและจำหน่ายนมโรงเรียนของผู้ประกอบการลดลงจากการลดภาระดอกเบี้ย เนื่องจากระบบการชำระเงินที่รวดเร็วขึ้นและจากการลดต้นทุนค่าขนส่ง เนื่องจากการจัดการระบบโลจิสติกส์ โดยคณะกรรมการกลางฯ ที่จะจัดตั้งขึ้นจะพิจารณาต้นทุนที่ลดลงเพื่อนำเสนอปรับลดราคากลางการจำหน่ายนมโรงเรียน เพื่อนำงบประมาณส่วนที่ลดลงนี้นำไปใช้ในภารกิจที่จำเป็นอื่นๆของรัฐบาลต่อไป

๒.๓.๒.๔) ให้ระบบบริหารจัดการนมโรงเรียนตามแนวทางใหม่มีผลทันที ตั้งแต่วันที่คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบ โดยกรณีที่หน่วยจัดซื้อได้ดำเนินการจัดซื้อนมโรงเรียนตามแนวทางเดิมไปแล้ว ให้คณะกรรมกลางฯ เป็นผู้พิจารณาการทบทวนคู่สัญญาซื้อขาย และเงื่อนไขตามสัญญาซื้อขาย ตามที่เห็นว่าเหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อทางราชการต่อไป

๒.๓.๓) ผลกระทบที่เกิดจากการทบทวนระบบบริหารการจัดการโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน

๒.๓.๓.๑) ผลกระทบเชิงบวก

(๑) เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมขายน้ำนมดิบได้หมด ไม่เกิดปัญหานมล้นตลาด

(๒) เด็กนักเรียนได้ดื่มนมโรงเรียนที่มีคุณภาพ ผลิตจากน้ำนมโคสดภายในประเทศ

(๓) ลดต้นทุนการผลิตและจำหน่ายนมโรงเรียน เนื่องจากการปรับระบบชำระเงินค่านมโรงเรียน และการจัดการด้านโลจิสติกส์

๒.๓.๓.๒) ผลกระทบเชิงลบ

ไม่มี

๒.๓.๔) ความก้าวหน้าของการดำเนินงานตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๒

ความก้าวหน้าการดำเนินงาน ณ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓ ดังนี้

๒.๓.๔.๑) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นมได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการบริหารจัดการโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน เพื่อทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการกลางตามแนวทางที่เสนอต่อคณะรัฐมนตรี ตามคำสั่งคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม ที่ ๗/๒๕๕๒ ลงวันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๒

๒.๓.๔.๒) คณะกรรมการพิจารณาสิทธิพิเศษของหน่วยงานและรัฐวิสาหกิจ ในการประชุมเมื่อวันที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๕๓ มีมติเห็นชอบให้ทุกหน่วยงานซึ่งได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาล เพื่อจัดซื้ออาหาร

เสริม (นม) โรงเรียน จัดซื้อจัดจาก อ.ส.ค. โดยวิธีกรณีพิเศษ หรือที่เรียกอย่างอื่นซึ่งมีวิธีการทำนองเดียวกันได้ตามนัยระเบียบ ว่าด้วยการพัสดุที่หน่วยงานนั้นๆ ถือปฏิบัติ ทั้งนี้ให้ อ.ส.ค. ได้รับสิทธิพิเศษดังกล่าวไม่เกินสิ้นเดือนกันยายน ๒๕๕๖ (คณะรัฐมนตรีมีมติ รับทราบตามที่กระทรวงการคลังเสนอในคราวการประชุมเมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓)

๒.๓.๔.๓) คณะอนุกรรมการบริหารจัดการโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนในการประชุมครั้งที่ ๑/๒๕๕๓ เมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๕๓ มีมติเห็นชอบหลักเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องถือปฏิบัติต่อไป

๒.๓.๕) การทบทวนระบบบริหารจัดการนมโรงเรียนคณะรัฐมนตรี วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓

๒.๓.๕.๑) ความเป็นมา

ตามที่คณะรัฐมนตรีได้มีมติ เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๒ แจ้งตามนัยหนังสือที่อ้างถึงเห็นชอบในหลักการแนวทางการทบทวนระบบบริหารจัดการนมโรงเรียนตามมติคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม ครั้งที่ ๘/๒๕๕๒ เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๒ และครั้งที่ ๙/๒๕๕๒ เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ ส่วนการให้ทุกหน่วยงานที่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลเพื่อจัดซื้ออาหารเสริม (นม) โรงเรียน จัดซื้อจากองค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย (อ.ส.ค.) ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐโดยกรณีพิเศษ นั้น ให้คณะกรรมการพิจาณาสิทธิพิเศษของหน่วยงานและรัฐวิสาหกิจรับพิจาณาประเด็นดังกล่าว แล้วดำเนินการต่อไป ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์รับความเห็นของกระทรวงพาณิชย์ สำนักงบประมาณ และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติไปพิจารณาดำเนินดารด้วย

๓.๕.๒) การดำเนินการ

คณะกรรมการพิจารณาสิทธิพิเศษของหน่วยงานและรัฐวิสาหกิจ ได้พิจารณาแนวทางการทบทวนระบบบริหารจัดการนมโรงเรียน ในประเด็นที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ขอให้ทุกหน่วยงานที่ได้รับเงินอุดหนุน จากรัฐบาลเพื่อซื้ออาหารเสริม (นม) โรงเรียน จัดซื้อจาก อ.ส.ค. ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐโดยวิธีกรณีพิเศษในการประชุมครั้งที่ ๒/๒๕๕๓ เมื่อวันที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๕๓ แล้วมีความเห็น ดังนี้

(๑) ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๘๔ บัญญัติว่า “รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายเศรษฐกิจ ดังต่อไปนี้ (๑) สนับสนุนเศรษฐกิจแบบเสรีและเป็นธรรมโดยอาศัยกลไกตลาด และสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน โดยต้องยกเลิกและละเว้นการตรากฎหมายและกฎเกณฑ์ที่ควบคุมธุรกิจ ซึ่งมีบทบัญญัติที่ไม่สอดคล้องกับความจำเป็นทางเศรษฐกิจและต้องไม่ประกอบกิจการที่มีลักษณะเป็นการแข่งขันกับเอกชน เว้นแต่มีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการรักษาความมั่นคงของรัฐรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม หรือการจัดให้มีสาธารณูปโภค” จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญข้างต้น รัฐจึงไม่มีนโยบายที่จะให้สิทธิพิเศษแก่หน่วยงานใดๆ เพิ่มเติมอีก เว้นแต่จะอยู่ในขอบข่ายข้อยกเว้นดังกล่าว

(๒) เมื่อพิจาณาข้อเสนอแนะของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ขอให้คณะรัฐมนตรีมีมติให้ทุกหน่วยงานซึ่งได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลเพื่อจัดซื้ออาหารเสริม (นม) โรงเรียน จัดซื้อจาก อ.ส.ค. ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐ โดยวิธีกรณีพิเศษ เห็นว่าการขอรับสิทธิพิเศษดังกล่าว เป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการทบทวนระบบบริหารจัดการนมโรงเรียนที่คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๒ เห็นชอบในหลักการตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอแล้ว ซึ่งแนวทางการทบทวนระบบบริหารจัดการโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนดังกล่าว มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนทั้งระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาคุณภาพนมโรงเรียน เนื่องจากโครงการดังกล่าวเป็นโครงการของรัฐสวัสดิการที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดสารอาหารและภาวะทุพโภชนาการในเด็ก ซึ่งองค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติหรือ Food and Agriculture Organization of the

United Nations (FAO) ได้แนะนำให้เด็กได้ดื่มนมซึ่งเป็นอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง อันจะส่งผลต่อการพัฒนาการด้านต่างๆของเด็กเป็นไปได้อย่างเต็มศักยภาพ โดยมุ่งส่งเสริมให้นักเรียนได้ดื่มนมที่มีคุณภาพที่ผลิตจากน้ำนมโคสดแท้ซึ่งผลิตได้ในประเทศแต่เนื่องจากระบบบริหารจัดการนมโรงเรียนตามมติคณะรัฐมาตรีเมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๕๒ เป็นการแข่งขันโดยเสรีไม่มีการกำหนดเขตพื้นที่จำหน่าย จึงประสบปัญหาผู้ประกอบการโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน นำนมผงผสมผลิตเป็นนมโรงเรียน เพื่อให้มีต้นทุนต่ำกว่าการใช้นมโคสดแท้ ซึ่งปัจจุบันยังไม่มีวิธีการตรวจพิสูจน์การปลอมปนดังกล่าวได้ และโดยที่ในปีงบประมาณ ๒๕๕๓ รัฐบาลได้สนับสนุนงบประมาณนมโรงเรียนเพิ่มขึ้นกว่า ๑๔,๐๐๐ ล้านบาท โดยขยายการดื่มนมถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕-๖ และโรงเรียนเอกชนในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการที่ได้รับงบประมาณด้วย ซึ่งมีผู้ประกอบการเข้าร่วมโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนในปัจจุบันตาม MOU ปี พ.ศ. ๒๕๕๒- ๒๕๕๓ จำนวน ๖๘ ราย การให้ผู้ประกอบการที่เข้าร่วมโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน จำหน่ายนมในระบบการแข่งขันโดยเสรี

นอกจากนี้แม้ว่าการขอรับสิทธิพิเศษตามแนวทางการทบทวนระบบบริหารจัดการจะกำหนดให้ทุกหน่วยงานที่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลเพื่อจัดซื้ออาหารเสริม (นม) โรงเรียน จัดซื้อจาก อ.ส.ค. โดยวิธีกรณีพิเศษ แต่ในการดำเนินการ อ.ส.ค. จะเป็นคู่สัญญาซื้อขายกับผู้ประกอบการที่เข้าร่วมโครงการฯ ดังกล่าวทุกราย เพื่อจำหน่ายนมโรงเรียนให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยจัดซื้อซึ่งบทบาทหน้าที่ดังกล่าว อ.ส.ค. จะดำเนินการเป็น ๒ ส่วน คือ อ.ส.ค. ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการนมโรงเรียนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรปริมาณน้ำดิบ ปริมาณการจำหน่ายและพื้นที่การจำหน่ายนมโรงเรียนให้กับผู้ประกอบการที่เข้าร่วมโครงการฯ ตลอดจนกำกับดูแลและรับรองคุณภาพน้ำนมดิบและนมพร้อมดื่ม และอีกหน้าที่หนึ่ง คือ อ.ส.ค. เป็นหนึ่งในผู้ประกอบการที่เข้าร่วมโครงการเช่นเดียวกับผู้ประกอบการอื่นที่ต้องทำตามมติคณะกรรมการกลางที่จัดสรรสิทธิการจำหน่ายนมโรงเรียนตามหลักเกณฑ์ การได้รับสิทธิพิเศษดังกล่าวจึงก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม โดยนักเรียนได้ดื่มนมที่มีคุณภาพผลิตจากนมโคสดแท้ภายในประเทศซึ่งผ่านการตรวจสอบคุณภาพมาตรฐานของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา และไม่มีนมผงหรือวัตถุอื่นเจือปน ผู้ประกอบการที่เข้าร่วมโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนสามารถซื้อน้ำนมดิบตาม MOU ที่ได้จัดทำไว้ รวมทั้งน้ำนมดิบส่วนเกินที่ยังไม่มีผู้ประกอบการรับซื้อในปัจจุบัน จำนวน ๑๑๗.๓๐ ตัน/วัน ซึ่งจะส่งผลให้ระบบบริหารจัดการนมโรงเรียนตามแนวทางใหม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เป็นการช่วยเหลือเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพเลี้ยงโคนมซึ่งเป็นอาชีพพระราชทาน ให้สามารถจำหน่ายน้ำนมดิบได้ในราคาและปริมาณตามที่ได้ทำ MOU ไว้อีกทางหนึ่ง ทั้งยังประหยัดต้นทุนจากการจัดการด้านโลจิสติกส์และการบริหารการชำระเงินค่านมโรงเรียนที่รวดเร็วขึ้นทั้งนี้แนวทางดังกล่าวจะไม่ส่งผลกระทบต่อราคาผลิตภัณฑ์นมตามกลไกตลาด เนื่องจากได้แยกส่วน MOU นมพาณิชย์และนมโรงเรียนไว้อย่างชัดเจนแล้วด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นจึงถือได้ว่า เป็นกรณีที่มีความจำเป็นต้องใช้กลไกของรัฐ เพื่อเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหานมโรงเรียนทั้งระบบ และเพื่อรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมซึ่งมิได้เป็นการขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญตามนัยข้างต้นแต่อย่างใด ดังนั้น จึงเห็นควรให้ทุกหน่วยงานที่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลเพื่อจัดซื้ออาหารเสริม (นม) โรงเรียน จัดซื้อจาก อ.ส.ค. โดยวิธีกรณีพิเศษ หรือที่เรียกชื่ออย่างอื่นซึ่งมีวิธีการทำนองเดียวกันได้ ตามนัยระเบียบว่าพัสดุที่หน่วยงานนั้นๆ ถือปฏิบัติ ทั้งนี้ ให้ อ.ส.ค. ได้รับสิทธิพิเศษดังกล่าวไม่เกินสิ้นเดือนกันยายน ๒๕๕๖

อนึ่ง เนื่องจากแนวทางการทบทวนระบบบริหารจัดการนมโรงเรียนตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอจะทำให้การบริหารจัดการนมโรงเรียนมีศักยภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ในด้านการบริหารวัตถุดิบ(น้ำนมดิบ) กระบวนการผลิต การขนส่ง การประชาสัมพันธ์ ตลอดจนการจัดจำหน่าย ซึ่งจะส่งผลให้ต้นทุนการผลิตนมโรงเรียนลดลง จึงสมควรเสนอให้คณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นมพิจารณาทบทวนวราคา

กลางนมโรงเรียนที่จำหน่ายในอนาคตให้มีความเหมาะสม และพิจารณาเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการรายอื่นสามารถเข้าร่วมโครงการได้อย่างเป็นธรรม รวมทั้งจัดให้มีมกระบวนการตรวจสอบประเมินผลการดำเนินงานโครงการฯ ดังกล่าวเป็นระยะ เพื่อให้ทราบผลสัมฤทธิ์ ตลอดจนปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานพร้อมทั้งส่งรายงานผลการประเมินเป็นรายปีให้คณะกรรมการพิจารณาสิทธิพิเศษฯ ทราบด้วย

๒.๓.๖) การดำเนินงานโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนในรอบปี ๒๕๕๗

การทบทวนระบบบริหารจัดการนมโรงเรียนของคณะรัฐมนตรี วันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๕๗

๒.๓.๖.๑) เรื่องเดิม

(๑) ความเป็นมาของเรื่องที่จะเสนอ

(๑.๑) องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย (อ.ส.ค.) ในฐานะฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม ขอให้คณะกรรมการพิจารณาสิทธิพิเศษของหน่วยงานและรัฐวิสาหกิจรับทราบรายงานผลการประเมินการดำเนินงานตามแนวทางการทบทวนระบบบริหารการจัดการนมโรงเรียนตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๒ ประกอบมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓ และขออนุมัติต่ออายุการดำเนินงานซึ่งสิ้นสุดลงวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๖ ออกไปอีก ๓ ปี

(๑.๒) นอกจาก อ.ส.ค. ได้รายงานผลการประเมินและขออนุมัติต่ออายุการดำเนินงานดังกล่าวข้างต้น สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีได้มีหนังสือที่ นร. ๐๔๐๔/๑๒๙๒๗ ลงวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๕๕ แจ้งว่าคณะกรรมาธิการการเงิน การคลัง การธนาคารและสถาบันการเงิน สภาผู้แทนราษฎรได้มีหนังสือกราบเรียนนายกรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาข้อเสนอแนวทางแก้ไขดำเนินงานและการบริหารจัดการ “โครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน” รวม ๖ หัวข้อ ซึ่งตามแนวทาง ข้อ ๓ กรรมาธิการ เสนอว่าควรเปิดให้มีการแข่งขันราคากันอย่างเสรี โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจัดซื้อนมจากผู้ประกอบการที่เข้าร่วมเสนอราคา โดยไม่จำเป็นต้องจัดซื้อจาก อ.ส.ค. ซึ่งถือเป็นผูกขาดสิทธิการจำหน่ายนมโรงเรียนเนื่องจากการที่ อ.ส.ค. ได้รีบสิทธิพิเศษตามแนวทางการทบทวนระบบบริหารจัดการนมโรงเรียนเนื่องจากการที่ อ.ส.ค. ได้รับสิทธิพิเศษตามแนวทางการทบทวนระบบบริหารจัดการนมโรงเรียนที่คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๒ เห็นชอบในหลักการตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอและได้รับสิทธิในการเข้าร่วมโครงการเช่นเดียวกับผู้ประกอบการอื่นนั้น และอาจเข้าข่ายที่ อ.ส.ค. มีผลประโยชน์ทับซ้อนได้ และควรมีการทบทวนมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวด้วย

(๒) มติคณะรัฐมนตรีหรือคำสั่งที่เกี่ยวข้อง

- มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๒ แจ้งตามหนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ด่วนที่สุด ที่ นร ๐๕๐๖/ ว (ล) ๒๓๖๐๕ ลงวันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๒ เห็นชอบในหลักการแนวทางการทบทวนระบบบริหารการจัดการนมโรงเรียน ตามมติคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม ครั้งที่ ๘/๒๕๕๒ เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๒ และครั้งที่ ๙/๒๕๕๒ เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ ส่วนการให้ทุกหน่วยงานได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลเพื่อจัดซื้ออาหารเสริม (นม) โรงเรียน จัดซื้อจาก อ.ส.ค. ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐโดยวิธีกรณีพิเศษนั้นให้คณะกรรมการพิจารณาสิทธิพิเศษฯ รับไปพิจารณาประเด็นดังกล่าว แล้วดำเนินการต่อไปได้ทั้งนี้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์รับความเห็นของกระทรวงพาณิชย์ สำนักงบประมาณ และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติไปพิจารณาดำเนินการด้วย

- มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓ แจ้งตามหนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ด่วนที่สุด ที่ นร ๐๕๐๖/ว๔๖ ลงวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓ รับทราบมติคณะกรรมการพิจารณาสิทธิพิเศษฯ ครั้งที่ ๒ /๒๕๕๓ เมื่อวันที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๕๓ ที่เห็นควรให้ทุก

หน่วยงานซึ่งได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลเพื่อจัดซื้ออาหารเสริม (นม) โรงเรียน จัดซื้อจาก อ.ส.ค. โดยวิธีกรณีพิเศษหรือที่เรียกชื่ออีกอย่างอื่น ซึ่งมีวิธีการทำนองเดียวกันได้ ตามนัยระเบียบว่าด้วยพัสดุที่หน่วยงานนั้นๆ ถือปฏิบัติทั้งนี้ให้ อ.ส.ค. ได้รับสิทธิพิเศษดังกล่าวไม่เกินสิ้นเดือนกันยายน ๒๕๕๖ โดยให้คณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นมพิจารณาทบทวนราคากลางนมโรงเรียนที่จำหน่ายในอนาคตให้มีความเหมาะสมและเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบกการรายอื่นสามารถเข้าร่วมโครงการฯได้อย่างเป็นธรรม รวมทั้งจัดให้มีกระบวนการการตรวจสอบประเมินการดำเนินงานโครงการฯ ดังกล่าวระยะ เพื่อให้ทราบผลสัมฤทธิ์ตลอดจนปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน พร้อมทั้งส่วนรายงานผลการประเมินเป็นรายปีให้คณะกรรมการพิจารณาสิทธิพิเศษฯ ทราบด้วย

- มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๕๓ แจ้งตามหนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ด่วนที่สุด ที่ นร ๐๕๐๖/๑๗๕๗๔ ลงวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๓ เห็นชอบตามมติคณะกรรมการพิจารณาพิเศษฯ ครั้งที่ ๓/๒๕๕๓ เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๕๓ ที่เห็นควรยกเว้นปฏิบติตามติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓ ให้แก่กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนเป็นกรณีเฉพาะราย
- มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๕๔ แจ้งตามหนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ด่วนที่สุด ที่ นร ๐๕๐๖/๑๔๖๔๔ ลงวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๔๔ เห็นชอบตามที่กระทรวงการคลังเสนอ โดยแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาสิทธิพิเศษฯ เป็นเรื่องๆ หรือเป็นกรณี ฯ

๒.๓.๖.๒) เหตุผลความจำเป็นที่ต้องเสนอคณะรัฐมนตรี

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยพัสดุ พ.ศ. ๒๕๓๕ และที่แก้ไขเพิ่มเติม ข้อ ๒ กำหนดว่า “การซื้อหรือการจ้างโดยวิธีกรณีพิเศษ” ได้แก่ การซื้อการจ้างจากส่วนราชการหน่วยงานตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการส่วนท้องถิ่น หน่วยงานอื่นซึ่งมีกฎหมายบัญญัติให้มีฐานะเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่น หรือรัฐวิสาหกิจ ในกรณีดังต่อไปนี้

- เป็นผู้ผลิตพัสดุหรือทำงานจ้างนั้นเอง และนายกรัฐมนตรีอนุมัติให้ซื้อหรือจ้าง
- มีกฎหมายหรือมติคณะรัฐมนตรีกำหนดให้ซื้อหรือจ้าง และกรณีให้รวมถึงหน่วยงานอื่นที่มีกฎหมายหรือมติคณะรัฐมนตรีกำหนดด้วย

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าว การที่ส่วนราชการจะดำเนินการซื้อหรือจ้าง โดยวิธีกรณีพิเศษจากส่วนราชการรัฐวิสาหกิจ หน่วยงานตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานอื่นใดได้ก็โดยอาศัยคำสั่งนายกรัฐมนตรี หรือมีกฎหมายหรือมติคณะรัฐมนตรี อนุมัติ/กำหนดให้ซื้อหรือจ้างเท่านั้นซึ่งในกรณีที่มีหน่วยงานใดประสงค์ขอรับสิทธิพิเศษเรื่องใด คณะกรรมการพิจารณาสิทธิพิเศษฯ จะเป็นผู้ทำหน้าที่พิจารณาว่า สมควรจะให้สิทธิพิเศษตามที่ขอหรือไม่และเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อทราบต่อไป

๒.๓.๖.๓) ความเร่งด่วนของเรื่อง

เนื่องจากแนวทางการทบทวนระบบบริหารจัดการนมโรงเรียน ตามมติคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม ครั้งที่ ๘/๒๕๕๒ เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๒ และครั้งที่ ๙/๒๕๕๒ เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบในหลักการเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๒ ไม่มีกรอบระยะเวลาการดำเนินงานแต่การให้สิทธิพิเศษแก่ อ.ส.ค. ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการทบทวนระบบบริหารจัดการนมโรงเรียน ได้สิ้นสุดลงไปแล้วตั้งแต่สิ้นเดือนกันยายน ๒๕๕๖ ประกอบกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์อยู่ระหว่างยกร่างยุทธศาสตร์พัฒนาโคนมและผลิตภัณฑ์นม พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๕๙ จึงจำเป็นต้องดำเนินงานตามแนวทางการทบทวนระบบบริหารจัดการนมโรงเรียน ซึ่งรวมถึงการให้สิทธิพิเศษแก่ อ.ส.ค. ต่อเนื่องไปตั้งแต่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๖

๒.๓.๖.๔) สาระสำคัญ/ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย

(๑) คณะกรรการพิจารณาสิทธิพิเศษฯ ในการประชุมครั้งที่ ๑/๒๕๕๗ เมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๖ ได้พิจารณาแล้วมีมติดังนี้

๑.๑) ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๘๔ บัญญัติว่ารัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายเศรษฐกิจ ดังต่อนี้ (๑) สนับสนุนเศรษฐกิจแบบเสรีและเป็นธรรมโดยอาศัยกลไกตลาดและสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน โดยต้องยกเลิกและละเว้นการตรากฎหมายและกฎเกณฑ์ที่ควบคุมธุรกิจ ซึ่งมีบทบัญญัติไม่สอดคล้องกับความจำเป็นทางเศรษฐกิจและต้องไม่ประกอบกิจการที่มีลักษณะเป็นการแข่งขันกับเอกชน เว้นแต่ มีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการรักษาความมั่นคงของรัฐรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม หรือการจัดให้มีสาธารณูปโภค จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญข้างต้น รัฐจึงไม่มีนโยบายที่จะให้สิทธิพิเศษแก่หน่วยงานใดๆเพิ่มเติมอีก เว้นแต่อยู่ในขอบข่ายข้อยกเว้นดังกล่าว

๑.๒) ตามติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๒ ที่เห็นชอบในหลักการแนวทางการทบทวนระบบบริหารจัดการนมโรงเรียน ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอและมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓ ที่รับทราบมติคณะกรรมการพิจารณาสิทธิพิเศษฯ โดยให้ทุกหน่วยงานซึ่งได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลเพื่อจัดซื้ออาหารเสริม (นม) โรงเรียน จัดซื้อจาก อ.ส.ค. โดยวิธีกรณีพิเศษ หรือที่เรียกอย่างอื่นซึ่งมีวิธีการทำนองเดียวกันได้ ตามนัยระเบียบว่าพัสดุที่หน่วยงานนั้นๆถือปฏิบัติ ทั้งนี้ให้ อ.ส.ค.ได้รับสิทธิพิเศษดังกล่าวไม่เกินสิ้นเดือนกันยายน ๒๕๕๖ ซึ่งการให้สิทธิพิเศษดังกล่าวจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม โดยนักเรียนได้ดื่มนมที่มีคุณภาพ ผลิตจากนมโคสดภายในประเทศซึ่งผ่านการตรวจสอบคุณภาพตามมาตรฐานของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา และไม่มีนมผงหรือวัตถุอื่นเจือปน ผู้ประกอบการที่เข้าร่วมโครงการนมโรงเรียนสามารถรับซื้อน้ำนมดิบตาม MOU ที่ได้จัดไว้รวมทั้งน้ำนมดิบส่วนเกินที่ยังไม่มีผู้ประกอบการรับซื้อ เป็นการช่วยเหลือเกษตรผู้ประกอบอาชีพเลี้ยงโคนม ซึ่งเป็นอาชีพพระราชทานให้สามารถจำหน่ายน้ำนมดิบได้ในราคาและปริมาณตามที่ได้ทำ MOU ไว้อีกทางหนึ่ง ทั้งนี้ยังประหยัดต้นทุนจากการจัดการระบบการส่งสินค้า (โลจิสติกส์) และการบริหาร การชำระเงินค่านมโรงเรียนที่รวดเร็วขึ้น ทั้งนี้แนวทางดังกล่าวจะไม่ส่งผลกระทบต่อราคาผลิตภัณฑ์นม กลไกตลาด เนื่องจากได้แยกส่วน MOU นมพาณิชย์และนมโรงเรียนไว้อย่างชัดเจนแล้ว ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นจึงถือได้ว่าเป็นกรณีที่มีความจำเป็นต้องใช้กลไกของรัฐเพื่อเป็นเครื่องมือในการการแก้ไขปัญหานมโรงเรียนทั้งระบบและเพื่อรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมจึงมิได้เป็นการขัดต่อบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาตรา ๘๔ แต่อย่างใด

๑.๓) มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๒ ประกอบมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓ มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนทั้งระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาคุณภาพนมโรงเรียน และเพื่อให้เกษตรกรสามารถจำหน่ายน้ำนมดิบได้ทั้งหมด โดยบริหารจัดการนมโรงเรียนสามารถรับน้ำนมดิบได้ไม่น้อยกว่า ๑,๒๐๐ ตัน/วัน ซึ่งจากผลการประเมินโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน โดยมีศูนย์ประเมินผล สำนักเศรษฐกิจการเกษตรเป็นผู้ประเมิน และสามารถสรุปการประเมินผลดังกล่าวได้ต่อไปนี้

- เนื่องจากโครงการฯ ได้กำหนดหลักเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติที่ครอบคลุมทำให้ผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนมีคุณภาพ ทำให้เด็กนักเรียนได้ดื่มนมที่มีคุณภาพเฉลี่ย ๗.๙๔ ล้านคนตลอดหนึ่งปีการศึกษา จำนวน ๒๖๐ วัน และนักเรียนร้อยละ ๙๘.๐๙ ได้บริโภคนมครบตามจำนวนที่กำหนด ทั้งนี้ อปท. และสถานศึกษามีความเห็นว่าปัญหานมไม่ได้มีคุณภาพสามารถแก้ไขได้ร้อยละ ๙๒.๕๔ และ ๙๕.๙๒ ตามลำดับ
- เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่เข้าร่วมโครงการมีปริมาณการผลิตน้ำนมดิบให้กับสหกรณ์โคนมจำนวน ๑,๒๓๘.๓๑ ตัน/วัน คิดเป็นร้อยละ ๑๐๓.๑๙ ของเป้าหมาย ผลการประเมินราคาน้ำนมดิบที่

เกษตรกรจำหน่ายได้ พบว่ามีเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมเพียงร้อยละ ๑๐.๒๐ ที่จำหน่ายน้ำนมดิบได้สูงกว่าราคาที่ประกาศหน้าโรงงานเฉลี่ย ๑๘.๔๙ บาท/กิโลกรัม และร้อยละ ๗๗.๕๖ จำหน่ายน้ำนมดิบได้ต่ำกว่าราคาที่ประกาศหน้าโรงงานเฉลี่ย ๑๗.๐๕ บาท/กิโลกรัม เนื่องจากเป็นเกษตรกรรายย่อยขาดความรู้และความเข้าใจเรื่องการจัดการฟาร์มที่ดี ทำให้ไม่สามารถผลิตน้ำนมดิบที่มีคุณภาพตามที่ศูนย์รวบรวมน้ำนมดิบกำหนด จึงเป็นที่มาของการขายน้ำนมดิบได้ราคาต่ำกว่าที่ประกาศหน้าโรงงาน ส่วนเกษตรอีกร้อยละ ๑๒.๒๔ จำหน่ายน้ำนมดิบได้เท่ากับราคาที่ประกาศหน้าโรงงานเฉลี่ย ๑๘ บาท/กิโลกรัม โดยเกษตรกรร้อยละ ๙๐.๗๒ มีความพึงพอใจต่อการแก้ไขปัญหาการจำหน่ายน้ำนมดิบของโครงการฯ

- การขนส่งของผู้ประกอบการและการเก็บรักษานมโรงเรียนที่ส่งผลทำให้คุณภาพผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนลดลง ตลอดจนปัญหาการขาดเครื่องมือในการตรวจสอบคุณภาพ ทั้งนี้ในการประชุมคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม ครั้งที่ ๓/๒๕๕๖ เมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๖ ได้รับทราบผลการประเมินและเห็นชอบให้กำหนดคุณสมบัติของผู้ประกอบการที่จะเข้าร่วมโครงการฯเพิ่มเติมตามความเห็นและข้อเสนอแนะของคณะอนุกรรมการบริหารจัดการโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน เพื่อทำให้ผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนมีคุณภาพเพิ่มขึ้น

๑.๔) เพื่อให้ปัญหาคุณภาพนมโรงเรียน และปัญหาคุณภาพน้ำนมดิบล้นตลาดได้รับการแก้ไขอย่างถูกต้องและยั่งยืน จำเป็นต้องมีการปรับปรุงแนวทางการทบทวนระบบบริหารจัดการโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๒ และเมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓ ทั้งนี้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ควรเร่งรัดจัดการแก้ไขปัญหาแผนบริหารจัดการโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนระยะยาว โดยการให้สิทธิพิเศษตามมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าว เป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการทบทวนระบบบริหารจัดการโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนเป็นเพียงการแก้ไขปัญหาระยะสั้นเท่านั้น ประกอบกับเพื่อให้สอดคล้องกับการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (Asean Economic Community: AEC) ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ดังนั้นคณะกรรมการพิจารณาสิทธิพิเศษฯ จึงอาศัยอำนาจตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๕๘ อนุมัติให้ขยายอายุการใช้สิทธิพิเศษ ในการจำหน่ายอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๒ ประกอบกับมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓ ออกไปอีก ๒ ปี นับตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๖ ถึงวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๘ โดยมีข้อสังเกต ดังนี้

- ให้คณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นมพิจารณาหลักเกณฑ์การจัดสรรสิทธิในการจัดจำหน่ายอาหารเสริม (นม) โรงเรียนให้เหมาะสม และเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการรายอื่นเข้าร่วมโครงการฯ อย่างเป็นธรรม รวมทั้งจัดให้มีกระบวนการตรวจสอบประเมินผลการดำเนินงานโครงการฯดังกล่าวเป็นระยะจากหน่วยงานภายนอก ที่มีความเชี่ยวชาญและมีความเป็นกลางเพื่อให้ทราบผลสัมฤทธิ์ตลอดจนปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน พร้อมทั้งส่งรายงานผลการประเมินเป็นรายปีให้คณะกรรมการพิจารณาสิทธิพิเศษฯ ทราบด้วย
- ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์รับข้อเสนอแนะของคณะกรรมาธิการฯไปพิจารณาดำเนินการทบทวนยุทธศาสตร์พัฒนาโคนมและผลิตภัณฑ์นม พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๕๙ และเร่งจัดทำแผนบริหารจัดการโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนในระยะยาว โดยบูรณาการร่วมกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องและเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาต่อไป

(๒) กระทรวงการคลังพิจารณาแล้ว เห็นชอบตามมติของคณะกรรมการพิจารณาสิทธิพิเศษฯ ตามนัยให้ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานอื่นของรัฐ ทราบและถือปฏิบัติต่อไป

(๓) สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ได้มีหนังสือแจ้งว่า โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๑๘๑ ประกอบมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๖ (เรื่อง แนวทางปฏิบัติอันเนื่องมาจากการยุบสภาผู้แทนราษฎร) และมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๖ (เรื่อง มอบหมายให้สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีพิจารณากลั่นกรอง เรื่อง เสนอคณะรัฐมนตรี) กำหนดให้คณะรัฐมนตรีและรัฐมนตรีจะปฏิบัติหน้าที่ได้เท่าที่จำเป็น และไม่กระทำการอันมีผลเป็นการอนุมัติงานหรือโครงการหรือมีผลเป็นการสร้างความผูกพันต่อคระรัฐมนตรีชุดใหม่และได้มอบหมายให้สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีพิจารณากลั่นกรองเรื่องต่างๆ ของส่วนราชการรัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานของรัฐทั้งที่ได้เสนอเรื่องมาแล้วและอยู่ระหว่างดำเนินการของสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี และเรื่องที่เสนอมาใหม่ โดยให้นำเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรี หรือส่งเรื่องคืนหน่วยงานเจ้าของเรื่องได้ตามแต่กรณีให้สอดคล้องกับข้อกฎหมายและมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวข้างต้นทั้งนี้ เรื่องใดที่สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีได้ส่งคืนหน่วยงานเจ้าของเรื่องไปแล้วและหน่วยงานเจ้าของเรื่องเห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการเรื่องดังกล่าวอย่างเร่งด่วน ก็ให้หน่วยงานเจ้าของเรื่องเร่งชี้แจงข้อมูลเหตุผลจำเป็น พร้อมทั้งจัดทำเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรีให้เป็นไปตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการเสนอเรื่องและการประชุมคณะรัฐมนตรี พ.ศ. ๒๕๔๘ และระเบียบที่เกี่ยวข้อง และส่งไปยังสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีครั้งหนึ่ง เพื่อที่สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีจะได้ใช้เป็นข้อมูลประกอบการขอความเห็นจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง และนำเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาต่อไป ซึ่งสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีได้ส่งเรื่องนี้คืนกระทรวงการคลังเพื่อพิจารณาทบทวนอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้ หากกระทรวงการคลังเห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการเรื่องดังกล่าวอย่างเร่งด่วนก็ขอให้กระทรวงการคลังดำเนินการจัดทำเรื่องนี้เสนอคณะรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่งตามแนวทางดังกล่าวข้างต้นต่อไป

(๔) อ.ส.ค. ได้มีหนังสือแจ้งว่า คณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นมได้กำหนดแนวทางปฏิบัติโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ภาคเรียน ๒/๒๕๕๒ ที่ผ่านมา ตามมติคณะกรรมการการพิจารณาสิทธิพิเศษฯ ครั้งที่ ๑/๒๕๕๗ เมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๖ โดยให้ทุกหน่วยงานซึ่งได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลเพื่อจัดซื้ออาหารเสริม (นม) โรงเรียน จัดซื้อจาก อ.ส.ค. โดยวิธีกรณีพิเศษตามแนวทางการทบทวนระบบบริหารจัดการโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๒ ต่อไปอีก ๒ ปี นับตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๖ ถึงวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๘ ซึ่งหน่วยงานส่วนใหญ่ได้ดำเนินการตามแนวดังกล่าว แต่มีบางหน่วยงานยังมิได้ดำเนินการโดยจะรอจนกว่าคณะรัฐมนตรีจะมีมติกำหนดให้จัดซื้ออาหารเสริม (นม) โรงเรียน โดยวิธีกรณีพิเศษจาก อ.ส.ค. ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินการโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ตามแนวทางการทบทวนระบบบริหารจัดการโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๒ ดำเนินการต่อไปได้ จึงขอให้กรมบัญชีกลางเร่งรัดเรื่องการขยายอายุให้สิทธิพิเศษในการจำหน่ายอาหารเสริม (นม) โรงเรียนของ อ.ส.ค. เสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อทราบโดยเร็ว

๒.๓.๗) หลังการประเมินผลโครงการฯ ปี ๒๕๕๗ การต่ออายุสิทธิพิเศษ อ.ส.ค. ๒ ปี

ประธานคณะกรรมการพิจารณาสิทธิพิเศษของหน่วยงานและรัฐวิสาหกิจ แจ้งผลการประชุมเมื่อ ๒๒ กันยายน ๒๕๕๘ ว่า ที่ประชุมได้มีมติต่ออายุการให้สิทธิพิเศษการจำหน่ายอาหารเสริม (นม) โรงเรียน วงเงิน ๑.๕ หมื่นล้านบาทให้แก่องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย (อ.ส.ค.) เป็นเวลา ๒ ปี ตั้งแต่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๘ ถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๖๐ จากเดิมที่ อ.ส.ค. ขอขยายระยะเวลา ๕ ปี ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๘ ถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๖๓ ซึ่งมองว่าระยะเวลายาวเกินไป หากสิ้นสุด ๒ ปีแล้วให้ทบทวนการขออนุมัติต่ออายุนมโรงเรียนใหม่ ซึ่งนำเสนอที่ประชุมคณะรัฐมนตรี (ครม.) พิจารณาให้ความเห็นชอบ

คณะรัฐมนตรีมีมติรับทราบมติคณะกรรมการพิจารณาสิทธิพิเศษของหน่วยงานและรัฐวิสาหกิจในการประชุมครั้งที่ ๓/๒๕๕๘ เมื่อวันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๕๘ ให้ขยายระยะเวลาการให้สิทธิพิเศษในการจำหน่าย

อาหารเสริม (นม) โรงเรียนให้แก่องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย (อ.ส.ค.) ออกไปอีก ๒ ปี นับตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๘ ถึงวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๐ โดยให้ประเมินผลการดำเนินการเป็นรายปีให้คณะกรรมการพิจารณาสิทธิพิเศษฯ ทราบด้วย และให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จัดทำแผนยุทศาสตร์ในการพัฒนาโคนมและผลิตภัณฑ์นมเพื่อเสนอคณะรัฐมนตรีต่อไป ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ

๒.๓.๘) คณะรัฐมนตรีทบทวนระบบบริหารจัดการนมโรงเรียน วันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๖๒ ลงมติว่า

(๑) เห็นชอบในหลักการตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เสนอ และให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์และหน่วยงานที่กี่ยวข้องพิจารณาทบทวนกลไกในการบริหารจัดการโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ทั้งระบบเพื่อให้การบริหารจัดการเกี่ยวกับโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนเป็นไปอย่างมีเอกภาพและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งลดความซ้ำซ้อนกับคณะกรรมการ/คณะอนุกรรมการที่มีอยู่ในปัจจุบันด้วยสำหรับการจัดสรรงบประมาณเพื่อใช้ในการบริหารจัดการให้แก่คณะกรรมการอาหารนมเพื่อเด็กและเยาวชนและคณะอนุกรรมการที่แต่งตั้งโดยคณะกรรมการอาหารนมเพื่อเด็กและเยาวชนทุกคณะ ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมปศุสัตว์) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามความเห็นของสำนักงบประมาณ ทั้งนี้ ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมปศุสัตว์) องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการต่อไป ให้ถูกต้องตามกฎหมาย ระเบียบ และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด

(๒) ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมปศุสัตว์) องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับความเห็นของกระทรวงพาณิชย์ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงอุตสาหกรรม และสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมทั้งข้อสังเกตของกระทรวงศึกษาธิการไปพิจารณาดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องด้วย

(๓) ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ร่วมกับกระทรวงสาธารณสุข และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาความจำเป็น เหมาะสมในการนำผลิตภัณฑ์นมอัดเม็ด (เช่น นมอัดเม็ดสวนจิตรลดา) มาเป็นอาหารเสริมให้แก่นักเรียนเพิ่มเติมจากอาหารเสริม (นม) โรงเรียนด้วย

บทที่ ๓
ผลการศึกษามาตรการดำเนินงานเฝ้าระวังนมโรงเรียน

โครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนอยู่ภายใต้การกำกับดูแลเชิงนโยบายของคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม ซึ่งคณะกรรมการโคนมฯมอบหมายให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ดูแลคุณภาพน้ำนมดิบและฟาร์มเลี้ยงโคนมให้ได้มาตรฐาน ส่วนผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนมอบหมายให้กระทรวงสาธารณสุข โดยสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยารับผิดชอบสถานที่ผลิตนมในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดรับผิดชอบสถานที่ผลิตนมพื้นที่ในส่วนภูมิภาค โดยดำเนินการตรวจสอบเฝ้าระวังสถานที่ผลิตนมโรงเรียนและคุณภาพนมโรงเรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด

อย่างไรก็ตาม ตลอดระยะที่ผ่านมา พบว่าโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนมีปัญหามากมาย โดยเฉพาะด้านคุณภาพมาตรฐาน นมหมดอายุ รวมถึงปัญหานมบูดเนื่องจากการปนเปื้อนของเชื้อจุลินทรีย์ในระหว่างกระบวนการผลิตหรือการขนส่งและการเก็บรักษาที่ไม่ถูกวิธี ซึ่งปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อสุขภาพอนามัยของเด็กนักเรียน จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องถูกตั้งคำถามว่ามีการตรวจสอบมาตรฐานคุณภาพของนมโรงเรียนอย่างไร เพื่อให้มั่นใจว่านักเรียนจะได้บริโภคนมที่มีคุณค่าทางโภชนาการ ปลอดภัย และไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ

ในขณะที่ปริมาณน้ำนมดิบที่ผลิตได้ในประเทศประมาณร้อยละ ๔๖ ถูกนำไปใช้ในการผลิตนมภายใต้โครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนทั้งในรูปแบบนมพาสเจอร์ไรส์และนมยูเอชทีเพื่อแจกจ่ายให้นักเรียนระดับตั้งแต่ก่อนประถมศึกษาจนถึงประถมศึกษาซึ่งมีจำนวนประมาณ ๗.๖๖ ล้านคน สังกัดโรงเรียนทั้งหมดประมาณ ๔๐,๐๐๐ แห่งทั่วประเทศ ด้วยงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลทั้งหมดประมาณ ๑๔,๐๐๐ ล้านบาทต่อปี ทั้งนี้ระบบผลิตน้ำนมตลอดห่วงโซ่ของประเทศไทยมีเกณฑ์มาตรฐานนับแต่ฟาร์มที่ต้องได้รับการรับรองตามหลักเกณฑ์การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มโคนม (Good Agricultural Practice; GAP) และศูนย์รวบรวมน้ำนมดิบและโรงงานแปรรูปต้องได้รับการรับรองตามหลักเกณฑ์และวิธีการผลิตที่ดีในการผลิตอาหาร (Good Manufacturing Practice; GMP) อย่างไรก็ตาม ข้อมูลในปี ๒๕๕๗ ฟาร์มโคนมเพียงร้อยละ ๓๑ (หรือจำนวน ๕,๑๑๑ แห่ง จากจำนวนฟาร์มที่มีอยู่ทั้งหมดในประเทศไทย ๑๖,๖๓๔ แห่ง) เท่านั้นที่ได้รับการรับรอง GAP ส่วนศูนย์รวบรวมน้ำนม (กรมปศุสัตว์) และโรงงานแปรรูป (สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา) ที่เข้าร่วมในโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนได้รับการรับรอง GMP ทุกแห่ง

๓.๑ การดำเนินงานของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

๓.๑.๑ ด้านบทบาทการเป็นคณะกรรมการ อนุกรรมการ และคณะทำงานเพื่อการบริหารจัดการและแก้ปัญหานมโรงเรียน

คณะรัฐมนตรีประชุมเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหานมทั้งระบบ เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๕๒ และมีมติมอบหมายให้กระทรวงสาธารณสุขกำกับดูแลคุณภาพของนมโรงเรียนในด้านการกำหนดคุณภาพมาตรฐานในการส่งออกและการเก็บรักษา การตรวจสอบเฝ้าระวังคุณภาพ และการจัดทำคู่มือการดูแลรักษานมโรงเรียนด้วย ซึ่ง อย. ได้เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงานในชุดต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

(๑) <u>คณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม (Milk Board)</u> ตามพระราชบัญญัติโคนมและผลิตภัณฑ์ เพื่อทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายแผนงานและมาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต และการจำหน่ายน้ำนมโคและผลิตภัณฑ์นมโดยมีผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาเป็นกรรมการเมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑

(๒) คณะอนุกรรมการรณรงค์การบริโภคนม ทำหน้าที่กำหนดนโยบาย โครงการและแผนงานการรณรงค์การบริโภคนมภายในประเทศ โดยมีผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาเป็นอนุกรรมการเมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๑

(๓) คณะอนุกรรมการกำหนดมาตรฐานการรับซื้อน้ำนมดิบ ทำหน้าที่กำหนดมาตรฐานการรับซื้อน้ำนมดิบ ซึ่งจะใช้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณารับซื้อและราคารับซื้อน้ำนมดิบในอุตสาหกรรมนม โดยมีผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาเป็นอนุกรรมการเมื่อวันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๑

(๔) คณะอนุกรรมการบริหารจัดการโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการกลาง เพื่อดำเนินการตามแนวทางการทบทวนระบบบริหารจัดการนมโรงเรียน พิจารณาการจัดสรรปริมาณน้ำนมดิบ ปริมาณการจำหน่าย และพื้นที่การจำหน่ายนมโรงเรียนให้กับผู้ประกอบการที่เข้าร่วมโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน โดยมีเลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยาเป็นอนุกรรมการ เมื่อวันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๒

(๕) คณะอนุกรรมการกำกับดูแลคุณภาพนมโรงเรียนทำหน้าที่กำกับดูแลและตรวจสอบคุณภาพความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนให้ครอบคลุมกระบวนการทั้งระบบโดยมีเลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยาเป็นประธานเมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๐

(๖) คณะอนุกรรมการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินการโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ทำหน้าที่ตรวจสอบและประเมินผลโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน เป็นระยะ เพื่อจัดทำรายงานผลการประเมินเป็นรายปี ให้คณะกรรมการพิจารณาสิทธิพิเศษของหน่วยงานและรัฐวิสาหกิจ กรมบัญชีกลางทราบ โดยมีผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาเป็นอนุกรรมการเมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคม ๒๕๕๘

(๗) คณะทำงานปรับยุทธศาสตร์การกำกับดูแลคุณภาพมาตรฐานนมโรงเรียนตลอดห่วงโซ่ เมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน๒๕๕๗ โดยผู้อำนวยการสำนักอาหารเป็นประธานคณะทำงาน

(๘) คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจเพื่อพิจารณาหลักเกณฑ์แนวทางปฏิบัติและการจัดสรรสิทธิพื้นที่การจำหน่ายนมโรงเรียน ปีการศึกษา ๒๕๕๙ เพื่อพิจารณาหลักเกณฑ์แนวทางปฏิบัติและการจัดสรรสิทธิพื้นที่การจำหน่ายนมโรงเรียนในปีการศึกษา ๒๕๕๙ เมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๕๙ โดยมีผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาเป็นอนุกรรมการ

(๙) คณะอนุกรรมการพิจารณาความผิดและกำหนดโทษและพิจารณาอัตราดอกเบี้ยปรับ เพื่อพิจารณาความผิดและกำหนดโทษและพิจารณาอัตราดอกเบี้ยปรับสำหรับผู้ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามระเบียบหรือประกาศที่คณะกรรมการโคมนมและผลิตภัณฑ์นมกำหนด และรายงานผลการดำเนินงานเสนอคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นมทราบและพิจารณาในส่วนที่เกี่ยวข้อง เมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๐ โดยมีผู้แทนจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาเป็นอนุกรรมการ

๓.๑.๒ ด้านมาตรการการกำกับดูแลคุณภาพ การเก็บรักษา การตรวจสอบเฝ้าระวังคุณภาพ และการจัดทำคู่มือการดูแลรักษานมโรงเรียน

๓.๑.๒.๑ การกำกับดูแลสถานที่ผลิตและผลิตภัณฑ์

(๑) การตรวจประเมินสถานที่ผลิต ตามหลักเกณฑ์วิธีการที่ดีในการผลิตอาหาร (GMP) มีความถี่ในการตรวจประเมินอย่างน้อย ๒ ครั้ง/ปี (๑ ครั้ง/ภาคเรียน) เพื่อตรวจประเมินสุขลักษณะการผลิตตามประกาศกระทรวงสาธารณสุขฉบับที่เกี่ยวข้อง

(๒) เก็บตัวอย่างผลิตภัณฑ์ ณ สถานที่ผลิต มีความถี่ในการเก็บตัวอย่างส่งตรวจวิเคราะห์ทั้งด้านกายภาพ คุณค่าทางโภชนาการ และจุลินทรีย์ ตามประกาศกระทรวงสาธารณสุขว่าด้วยเรื่อง

นมโค และมาตรฐานอาหารด้านจุลินทรีย์ที่ทำให้เกิดโรค อย่างน้อยปีละ ๒ ครั้ง (๑ ครั้ง/ภาคเรียน) และเก็บตัวอย่างส่งตรวจวิเคราะห์ทั้งด้านกายภาพและจุลินทรีย์ ทุกเดือนนอกเหนือจากแผนข้างต้น

๓.๑.๒.๒ การกำกับดูแลคุณภาพและความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ ณ โรงเรียน

สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาและสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดจะดำเนินการสุ่มตรวจติดตามเพื่อทวนสอบประสิทธิภาพการควบคุม Cold chain ของผู้ขนส่งและครูผู้รับผิดชอบที่โรงเรียนในด้านการควบคุมอุณหภูมิและการเก็บรักษานมโรงเรียน โดยอ้างอิงแนวทางตามคู่มือการขนส่งและเก็บรักษานมโรงเรียน

(๑) การขนส่งและเก็บรักษานมพาสเจอร์ไรส์ ควรมีการควบคุมอุณหภูมิอย่างเคร่งครัด เพราะความร้อนที่ใช้ในการผลิตไม่สามารถฆ่าเชื้อจุลินทรีย์ได้หมด ต้องเก็บในตู้เย็น หรือหากใช้ถังแช่ต้องเป็นถังแช่ที่สะอาดและน้ำแข็งที่สะอาด โดยต้องดูแลให้นมมีความเย็นไม่เกิน ๘ องศาเซลเซียส และกระบวนการขนส่งต้องรักษาความเย็นไว้ตลอดเวลา เพื่อป้องกันการเพิ่มจำนวนจุลินทรีย์ที่หลงเหลือจากการผลิต

(๒) การเก็บรักษานมยูเอชที เป็นนมที่ใช้ความร้อนในการฆ่าเชื้อสูง การเก็บรักษาจึงเก็บได้ที่อุณหภูมิปกติไม่เกิน ๔๕ องศาเซลเซียส แต่ไม่ควรโดนแสงแดดโดยตรง ต้องมีสถานที่จัดเก็บที่สะอาด สามารถป้องกันสัตว์พาหะ โดยหากบรรจุในกล่องกระดาษ ไม่ควรซ้อนกล่องสูงเกิน ๘ ชั้นหรือกรณีกล่องนมที่ห่อด้วยฟิล์มพลาสติกไม่ควรวางซ้อนสูงเกิน ๕ ชั้น เพราะการเรียงซ้อนกันหลายชั้นทำให้น้ำหนักข้างบนกดให้กล่องข้างล่างยับย่น อันเป็นสาเหตุที่ทำให้กล่องเกิดการรั่วซึม ก่อให้เกิดการปนเปื้อนจากสิ่งสกปรกและจุลินทรีย์จนนมเสียก่อนวันหมดอายุได้ และเก็บรักษาในสภาพที่สะอาด ไม่เปียกชื้นบนชั้นยกสูงจากพื้นอย่างน้อย ๑๐ ชั่วโมง

๓.๑.๓ ด้านแนวทางการดำเนินงานกรณีพบปัญหา ทั้งในด้านการเสื่อมเสียนมโรงเรียนและกรณีสงสัยเกี่ยวกับคุณภาพนม สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยามีมาตรการทางด้านกฎหมาย ดังนี้

๑.๓.๑ <u>สถานที่ผลิต</u> ต้องปฏิบัติตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๒๙๘) พ.ศ.๒๕๔๙ วิธีการผลิต เครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิต และการเก็บรักษา ผลิตภัณฑ์นมพร้อมบริโภคชนิดเหลวที่ผ่านกรรมวิธีฆ่าเชื้อด้วยความร้อนโดยวิธีพาสเจอร์ไรส์ สำหรับนมพาสเจอร์ไรส์ หรือประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๓๔๙) พ.ศ.๒๕๕๖ เรื่อง วิธีการผลิต เครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิต และการเก็บรักษา อาหารในภาชนะบรรจุที่ปิดสนิทชนิดที่มีความเป็นกรดต่ำ และชนิดที่ปรับกรดสำหรับนมยูเอชที หากไม่ปฏิบัติตามจัดเป็นการฝ่าฝืนมาตรา ๖(๗) มีโทษตามมาตรา ๔๙ ปรับไม่เกิน ๑๐,๐๐๐ บาท

๑.๓.๒ <u>คุณภาพผลิตภัณฑ์</u> ต้องมีคุณภาพมาตรฐานเป็นไปตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๓๕๐) พ.ศ.๒๕๕๖ เรื่อง นมโค หากผลิตภัณฑ์มีคุณภาพไม่เป็นไปตามเกณฑ์ ดังนี้

- กรณีผลวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์ด้านฟิสิกส์ไม่เป็นไปตามมาตรฐานประกาศกระทรวงที่เกี่ยวข้อง จัดเป็นอาหารผิดมาตรฐาน ตามมาตรา ๒๘ ฝ่าฝืนมาตรา ๒๕(๓) มีโทษมาตรา ๖๐ ปรับไม่เกิน ๕๐,๐๐๐ บาท
- กรณีผลวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์ไม่ผ่านมาตรฐานทางด้านจุลินทรีย์
  - พบจุลินทรีย์ที่ทำให้เกิดโรครวมทั้งสารเป็นพิษจากจุลินทรีย์เกินมาตรฐาน จัดเป็นอาหารผิดมาตรฐานตามมาตรา ๒๘ ฝ่าฝืนมาตรา ๒๕(๓) มีโทษมาตรา ๖๐ ปรับไม่เกิน ๕๐,๐๐๐ บาท
  - พบจุลินทรีย์ที่ทำให้เกิดโรครวมทั้งสารเป็นพิษจากจุลินทรีย์เกินมาตรฐานจนอาจทำให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ จัดเป็นอาหารไม่บริสุทธิ์ตามมาตรา ๒๖(๑)

ฝ่าฝืนมาตรา ๒๕(๑) มีโทษตามมาตรา ๕๘ จำคุกไม่เกิน ๒ ปีหรือปรับไม่เกิน ๒๐,๐๐๐ บาท

๑.๓.๓ การแสดงฉลาก ต้องปฏิบัติตามประกาศฯ ว่าด้วยเรื่อง ฉลาก หากแสดงฉลากไม่ตรงตามข้อเท็จจริง เข้าข่ายการแสดงฉลากเพื่อลวง มีโทษจำคุก ๖ เดือน ถึง ๑๐ ปี และปรับ ๕,๐๐๐ ถึง ๑๐๐,๐๐๐ บาท และหากไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขและวิธีการแสดงฉลาก มีโทษปรับไม่เกิน ๓๐,๐๐๐ บาท

บทลงโทษของคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม

คณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นมมีหน้าที่พิจารณาลงสิทธิ์/ตัดสิทธิ์การจำหน่ายนมโรงเรียนโดยพิจารณาจากผลวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์นมที่ไม่ผ่านมาตรฐานตามประกาศกระทรวงสาธารณสุขที่เกี่ยวข้องตามที่สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาแจ้งเรื่องไปยังคณะกรรมการโคนมฯ โดยลงโทษตามประกาศคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินงานโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน

๓.๑.๔ ด้านการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ความรู้ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาจัดทำสื่อเพื่อเผยแพร่แก่ผู้เกี่ยวข้อง ดังนี้

๓.๑.๔.๑ คู่มือ GMP ผลิตภัณฑ์นมพร้อมบริโภคชนิดเหลวที่ผ่านกรรมวิธีฆ่าเชื้อด้วยความร้อนโดยวิธีพาสเจอร์ไรส์ฉบับผู้ประกอบการ

๓.๑.๔.๒ คู่มือมารักษาคุณภาพนมโรงเรียนกันเถอะ (ฉบับผู้ประกอบการ)

๓.๑.๔.๓ คู่มือมารักษาคุณภาพนมโรงเรียนกันเถอะ (ฉบับโรงเรียน)

๓.๑.๔.๔ คู่มือสำหรับบุคคลทั่วไปในการให้ความรู้เรื่องนม เช่น คลายข้อสงสัยเรื่อง นอ มอ นม

๓.๑.๔.๕ คู่มือกว่าจะมาเป็นนมโรงเรียน

๓.๑.๕ ด้านคำแนะนำสำหรับผู้บริโภค

การเลือกซื้อนมให้มั่นใจ ให้ใช้หลัก “อ่านฉลาก สังเกตภาชนะบรรจะ ดูการเก็บรักษา และตรวจตราเนื้ออาหาร”

- อ่านฉลาก ให้ถ้วนถี่ว่าเป็นอาหารที่ผ่านการตรวจสอบดูแลจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาหรือไม่ โดยดูจากเครื่องหมาย อย. ที่มีเลขสารบบอาหาร ๑๓ หลักอยู่ มีชื่อและที่อยู่ผู้ผลิต ดูวันหมดอายุ หรือวันที่ควรบริโภคก่อน เพื่อความมั่นใจว่าอาหารนั้นยังมีคุณภาพดีอยู่
- สังเกตภาชนะบรรจุ ว่าสะอาด ไม่มีรอยฉีกขาด รั่วซึม หรือบวม ซึ่งเกิดจากเชื้อจุลินทรีย์เปลี่ยนอาหารในนมเป็นแก๊ส
- ก่อนดื่มนม ให้ตรวจตราเนื้ออาหาร ดูว่ามีลักษณะผิดแปลกไปหรือไม่ เช่น จับเป็นตะกอนเป็นยางเหนียว สีเปลี่ยนไป หรือมีกลิ่นผิดปกติ

๓.๒ สถานการณ์ปัญหาคุณภาพนมโรงเรียน

๓.๒.๑ ข่าวปัญหาคุณภาพนมโรงเรียน ปรากฏให้เห็นตามสื่อมากหมายไม่ว่าจะเป็นปัญหานมไม่ได้คุณภาพ นมหมดอายุ หรือนมบูดเนื่องจากการปนเปื้อนของจุลินทรีย์ในกระบวนการผลิต การขนส่งและการเก็บรักษาที่ไม่ถูกวิธี ซึ่งปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อสุขภาพอนามัยของเด็กนักเรียน โดยตั้งแต่เดือนมิถุนายน ๒๕๕๘ ถึงปัจจุบันพบปัญหาด้านคุณภาพและความปลอดภัยซึ่งปรากฏเป็นข่าวในสื่อสิ่งพิมพ์มากมายหลายครั้ง ดังนี้

● วันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๕๘ ที่โรงเรียนบ้านห้วยผา จ.แม่ฮ่องสอน พบนมโรงเรียนชนิด ยู.เอช.ที มีลักษณะของเนื้อนมผิดปกติ มีการจับตัวเป็นก้อน

● วันที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๕๘ ที่โรงเรียนบ้านเด่นศาลา จ.เชียงราย พบว่า นมโรงเรียนมีลักษณะใส และมีความเข้มข้นน้อยกว่านมโรงเรียนรุ่นการผลิตก่อนหน้านี้

● วันที่ ๗ กันยายน ๒๕๕๘ ที่โรงเรียนบ้านน้ำลี จ.น่าน พบนมเป็นก้อนเหนียวข้น มีกลิ่นเหม็น หลังจากตรวจวิเคราะห์แล้วก็ยังพบเชื้อแบคทีเรียที่ทำให้เกิดโรคอีกด้วย

● วันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๕๘ ที่โรงเรียนวัดท้ายน้ำ จ.พิจิตร พบนมพาสเจอร์ไรส์มีรสขม สีขาวขุ่น มีเม็ดคล้ายแป้ง จำนวน ๑ ถุง

● วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๘ ที่โรงเรียนวัดบางเบน จ.พิจิตร พบนมกล่องมีตะกอนคล้ายแป้ง และมีรสเปรี้ยว

● วันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๕๘ ที่โรงเรียนบ้านเหล่าใหญ่ จ. ยโสธร พบรอยกัดเจาะที่กล่องนมซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้นมบูด จำนวน ๑ กล่อง

● วันที่ ๓ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๙ นักเรียนโรงเรียนสนามบิน จังหวัดขอนแก่น เกิดอาการเจ็บป่วยหลังจากการรับประทานอาหารและนมโรงเรียน (ฟลูออไรด์) พาสเจอร์ไรส์ ต่อมาสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่นได้ดำเนินการแจ้งให้สถานที่ผลิตดังกล่าวงดผลิตจนกว่าผลการตรวจวิเคราะห์นมโรงเรียนจะปรากฏว่าปลอดภัยต่อการบริโภค

● วันที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๙ โรงเรียนสนามบิน จังหวัดขอนแก่น พบปัญหานมโรงเรียน (ฟลูออไรด์) ยูเอชที มีการจับตัวเป็นก้อน สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่นจึงได้อายัดนมที่เหลือ เพื่อรอผลการตรวจวิเคราะห์คุณภาพ

● วันที่ ๑๔ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๙ ที่โรงเรียนหนองรังกา จังหวัดนครราชสีมา พบนักเรียนมีอาการคลื่นไส้ อาเจียน หลังจากดื่มนมโรงเรียนชนิดพาสเจอร์ไรส์ จำนวน ๔๕ คน เจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาและเจ้าหน้าที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดร่วมกันตรวจสอบสถานที่ผลิตแล้วพบว่าสถานที่ผลิตมีการปฏิบัติไม่เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด จึงสั่งงดผลิตและได้ดำเนินการตามกฎหมายกับสถานที่ผลิตดังกล่าวแล้ว

● วันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๙ ได้รับแจ้งจากเทศบาลตำบลชากบก อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง ว่านมที่จัดซื้อเพื่อให้โรงเรียนบ้านเขาลอย จำนวน ๗๒ กล่อง มีลักษณะค่อนข้างจืดจาง แตกต่างจากนมโรงเรียนกล่องอื่นที่มีลักษณะเข้มข้นกว่า

● วันที่ ๔ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๙ พบนมหมดอายุก่อนแจกจ่ายให้นักเรียนโรงเรียนวัดเข็มทอง อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก จำนวนประมาณ สองพันแปดร้อยกว่ากล่อง โดยผู้ผลิตได้นำนมมาเปลี่ยนให้ใหม่ โดยพบว่าเป็นความผิดพลาดในการจัดสินค้าเพื่อส่งให้โรงเรียน

● วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๐ นักเรียนโรงเรียนวัดสระบัว ตำบลบึงน้ำรักษ์ อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี มีอาการไข้ ถ่ายเหลว คลื่นไส้ อาเจียน หลังดื่มนมโรงเรียนชนิดพาสเจอร์ไรส์ จำนวน ๒๒ คน โดยสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลพบุรีดำเนินการสุ่มตัวอย่างผลิตภัณฑ์รุ่นการผลิตที่มีปัญหาส่งตรวจวิเคราะห์ พร้อมมีหนังสือขอความร่วมมือผู้ประกอบการเรียกคืนผลิตภัณฑ์ดังกล่าว

● วันที่ ๒๕ กันยายน พ.ศ.๒๕๖๐ ครูโรงเรียนหัวลำ อำเภอท่าหลวง จังหวัดลพบุรี พบว่านมโรงเรียนชนิดยูเอชทีชำรุด จึงสุ่มกล่องนมอื่นๆตรวจดูพบว่า นมโรงเรียน จำนวน ๑ ลัง มีนมบูดประมาณ ๕ ถึง ๖

กล่อง จึงแจ้งสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลพบุรี เบื้องต้นสาเหตุนมโรงเรียนบูดน่าจะมาจากการขนส่งมีการกระแทก จนมีอากาศเข้าจนทำให้นมโรงเรียนเสื่อมเสีย

- วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑ นักเรียนโรงเรียนวัดบางพลีใหญ่กลาง มีอาการ อาเจียน ปวดท้อง ท้องเสียและเวียนศีรษะ หลังรับประทานนมโรงเรียนชนิดพาสเจอร์ไรส์ จำกัด จำนวน ๗๕ คน ซึ่งนักเรียนแจ้งว่านมมีลักษณะผิดปกติ มีรสเปรี้ยว มีตะกอนวุ้นที่ก้นถุง บางถุงมีกลิ่นผิดปกติ
- วันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๑ พบว่านักเรียนโรงเรียนกรอกสะแก จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน ๕ คน มีอาการปวดท้องอย่างรุนแรงและอาเจียน รับประทานอาหารกลางวันและดื่มนมโรงเรียน
- วันที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑ นักเรียนโรงเรียนไผทอุดมศึกษา พบนมโรงเรียนชนิดยูเอชทีมีลักษณะปรากฏคือเป็นก้อนขาวครีม รสสัมผัสผิดปกติ ดูดไม่ขึ้น โดยที่ยังไม่หมดอายุ
- วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๖๑ อาจารย์โรงเรียนสารสาสน์วิเทศหนองแขม กรุงเทพฯ พบนมโรงเรียนชนิดพาสเจอร์ไรส์ บูดและเสียสภาพเป็นจำนวนมาก โดยกรณีดังกล่าวข้างต้นสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาและสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดในเขตพื้นที่รับผิดชอบได้ดำเนินการลงพื้นที่ตรวจสอบข้อเท็จจริง พร้อมเก็บตัวอย่างส่งวิเคราะห์ และดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องเรียบร้อยแล้ว

๓.๒.๒ การตรวจสอบเฝ้าระวังสถานที่ผลิตผลิตภัณฑ์นมโรงเรียน

๓.๒.๒.๑ ผู้ประกอบการสถานที่ผลิตนมพาสเจอร์ไรส์และนมยูเอชทีที่เข้าร่วมโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๕๙ ถึง ๒๕๖๑ รายละเอียดตามตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ รายชื่อผู้ประกอบการสถานที่ผลิตนมพาสเจอร์ไรส์และนมยูเอชทีที่เข้าร่วมโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๕๙ ถึง ๒๕๖๑

เขต	จังหวัด	รายชื่อผู้ประกอบการ	ภาคเรียนที่					
			๑/๒๕๕๙	๒/๒๕๕๙	๑/๒๕๖๐	๒/๒๕๖๐	๑/๒๕๖๑	๒/๒๕๖๑
๑	เชียงใหม่	สหกรณ์โคนมเชียงใหม่ จำกัด	√	√	√	√	√	√
		บริษัท โกล์ดมิลค์ จำกัด	√	√	√	√	√	√
		บริษัท เชียงใหม่เฟรชมิลค์ จำกัด	√	√	√	√	√	√
		องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย (เชียงใหม่)	√	-	√	√	-	-
	ลำปาง	บริษัท ยู.เอ็ม.โภคภัณฑ์ จำกัด	-	√	-	-	-	-
	เชียงราย	สหกรณ์โคนมเชียงราย จำกัด	√	√	√	√	√	√
๒	ตาก	วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีตาก	√	√	√	√	√	√
	พิษณุโลก	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม	√	√	√	√	√	√
		บริษัทพิษณุโลกโกลด์มิลค์ จำกัด	√	√	√	√	√	√
	เพชรบูรณ์	บริษัทบุณยเกียรติไอศกรีม จำกัด	√	√	√	√	√	√
	สุโขทัย	วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีสุโขทัย	-	-	√	√	√	√
		องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย (ภาคเหนือตอนล่าง จ.สุโขทัย)	√	√	√	√	√	√
๓	กำแพงเพชร	วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีกำแพงเพชร	√	√	√	√	√	√
		หจก. แพนด้าแดรี่ ฟูดส์	√	√	√	√	√	√
	นครสวรรค์	วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีนครสวรรค์	√	√	√	√	√	√
๓	นครสวรรค์	บริษัท ภัทรฟู้ดส์ จำกัด	√	√	-	√	√	√
	อุทัยธานี	วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีอุทัยธานี	√	√	√	√	√	-

เขต	จังหวัด	รายชื่อผู้ประกอบการ	ภาคเรียนที่					
			๑/๒๕๕๙	๒/๒๕๕๙	๑/๒๕๖๐	๒/๒๕๖๐	๑/๒๕๖๑	๒/๒๕๖๑
๔	สระบุรี	องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย (มวกเหล็ก)	√	√	√	√	√	√
		สหกรณ์โคนมมวกเหล็ก จำกัด	√	-	√	√	√	√
		บจก.ส่งเสริมผลิตภัณฑ์นม	√	-	-	-	-	√
		สหกรณ์โคนมไทยมิลค์ จำกัด	√	√	√	√	√	√
		เทียนขำ แดรี่ คอร์ปอร์เรชั่น	-	-	√	√	√	√
	ลพบุรี	วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีลพบุรี	√	-	-	√	-	√
		กลุ่มผู้เลี้ยงโคนมเขื่อนป่าสัก	√	√	-	√	√	√
		บริษัท ทีดี แดรี่ ฟูดส์ จำกัด	√	√	√	√	√	√
๕	กาญจนบุรี	สหกรณ์โคนมท่าม่วง	-	-	√	√	√	√
	นครปฐม	สหกรณ์โคนมกำแพงแสน จำกัด	√	√	√	√	√	√
		สหกรณ์โคนมนครปฐม จำกัด	√	√	√	√	√	√
	ราชบุรี	สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด	√	√	√	√	√	√
		สหกรณ์โคนมซอนต้าจอมบึง จำกัด	√	-	-	-	-	-
		สหกรณ์โคนมปศุสัตว์เขาขลุงราชบุรี จำกัด	-	-	√	-	√	-
		บริษัทแมรี่ แอนด์แดรี่ จำกัด	√	√	√	√	√	√
	สุพรรณบุรี	สหกรณ์การเกษตรเมืองสุพรรณ จำกัด	√	√	√	√	√	√
		กลุ่มอาชีพผู้เลี้ยงโคนมหนองหญ้าไซ	√	√	√	√	√	√
๕	เพชรบุรี	สหกรณ์โคนมชะอำ-ห้วยทราย จำกัด	√	√	√	√	√	√
		วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเพชรบุรี	√	√	√	√	√	√
	ประจวบคีรีขันธ์	สหกรณ์โคนมไทย-เดนมาร์ค ห้วยสัตว์ใหญ่ จำกัด	√	-	√	-	-	-

เขต	จังหวัด	รายชื่อผู้ประกอบการ	ภาคเรียนที่					
			๑/๒๕๕๙	๒/๒๕๕๙	๑/๒๕๖๐	๒/๒๕๖๐	๑/๒๕๖๑	๒/๒๕๖๑
๕	ประจวบคีรีขันธ์	สหกรณ์โคนมไทย-เดนมาร์ค อ่าวน้อย จำกัด	√	-	√	√	-	√
		องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย (ปราณบุรี)	√	√	√	√	√	√
๖	สระแก้ว	สหกรณ์โคนมวังน้ำเย็น จำกัด	√	√	√	√	√	√
		วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีสระแก้ว	-	-	√	√	-	-
	จันทบุรี	สหกรณ์โคนมเมืองจันท์ จำกัด	√	√	√	√	√	√
		สหกรณ์โคนมสอยดาว จำกัด	√	√	√	√	√	√
	ชลบุรี	สหกรณ์โคนมบ้านบึง จำกัด	√	√	√	√	√	√
	ระยอง	บริษัท ธวัชฟาร์ม จำกัด	√	√	√	-	√	√
๗	กาฬสินธุ์	บจก. กาฬสินธุ์ แดรี่ฟูดส์	√	√	√	√	√	√
	ขอนแก่น	องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย (ขอนแก่น)	√	√	√	√	√	√
		วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีขอนแก่น	√	-	√	√	-	√
		บริษัท ขอนแก่น แดรีส์ จำกัด	√	√	√	√	√	√
		สหกรณ์โคนมขอนแก่น จำกัด	√	√	√	√	√	√
	มหาสารคาม	สหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนมโคกก่อ จำกัด	√	√	√	√	√	-
	ร้อยเอ็ด	บริษัท ทุ่งกุลาแดรี่ฟู้ดส์ จำกัด	√	√	√	√	√	√
		มหาวิทยาลัยขอนแก่น	√	√	√	√	√	√
๘	เลย	บริษัท ทีเอฟเอมเอส ฟู้ดส์ จำกัด	√	-	√	√	√	√
	อุดรธานี	สหกรณ์โคนมอุดรธานี จำกัด	√	√	√	√	√	√
		บริษัทอุดร แดรี่ฟูดส์ จำกัด	√	-	√	√	√	√
	อุดรธานี	บริษัทแมรี่ แอนด์แดรี่ จำกัด	√	√	√	√	√	√

เขต	จังหวัด	รายชื่อผู้ประกอบการ	ภาคเรียนที่					
			๑/๒๕๕๙	๒/๒๕๕๙	๑/๒๕๖๐	๒/๒๕๖๐	๑/๒๕๖๑	๒/๒๕๖๑
๘	สกลนคร	สหกรณ์โคนมวาริชภูมิ จำกัด	√	√	√	√	√	√
		ศูนย์รวมนมสถานีบำรุงพันธุ์สัตว์สกลนคร	√	√	√	√	√	√
๙	ชัยภูมิ	บริษัท ภูมอมิลค์ จำกัด	√	√	√	√	√	√
	นครราชสีมา	บริษัท คันทรีเฟรช แดรี จำกัด	√	√	√	√	√	√
		สหกรณ์การเกษตรสีคิ้ว จำกัด	√	√	√	√	√	√
		มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี	√	-	-	-	-	-
		สหกรณ์ โคนมปากช่อง จำกัด	√	√	√	√	√	√
		บริษัทแมรี่ แอนด์แดรี่ จำกัด	√	√	√	√	√	√
	บุรีรัมย์	วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีบุรีรัมย์	√	√	√	√	√	√
	สุรินทร์	บริษัท อีสานใต้แดรี่ จำกัด	√	√	√	√	√	√
๑๐	ศรีสะเกษ	วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีศรีสะเกษ	√	√	√	√	-	-
	อุบลราชธานี	บริษัท ธวัชฟาร์ม จำกัด	√	√	-	√	-	√
		บริษัท วารินทร์ มิลค์ จำกัด	√	-	√	√	√	√
๑๑	ชุมพร	โรงนมกรมหลวงชุมพร เขตอุดมศักดิ์	√	√	√	√	-	-
	นครศรีธรรมราช	หจก. นครแดรี่ พลัส	√	√	√	√	√	√
		บริษัทแมรี่ แอนด์แดรี่ จำกัด	√	√	√	√	√	√
		ห้างหุ้นส่วนจำกัด ทุ่งสงแดรี พลัส	-	-	-	-	-	√
	สุราษฎร์ธานี	บริษัท สุราษฎร์เฟรชมิลค์ จำกัด	√	-	√	√	√	√
๑๒	พัทลุง	สหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด	√	√	√	√	√	√
	ยะลา	บริษัท ตอยยีบัน ฟูดส์ จำกัด	√	√	√	√	√	√
	สงขลา	ฟาร์มชินบัญชร	√	√	√	√	√	√
		หจก. เซาเทิรน์แดรี่	√	√	√	√	√	√

เขต	จังหวัด	รายชื่อผู้ประกอบการ	ภาคเรียนที่					
			๑/๒๕๕๙	๒/๒๕๕๙	๑/๒๕๖๐	๒/๒๕๖๐	๑/๒๕๖๑	๒/๒๕๖๑
	กทม.	โครงการส่วนพระองค์สวนจิตรดา	√	√	√	√	√	√
		มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	√	√	√	-	√	√
		บริษัทเคซีจี คอปอเรชัน จำกัด (สาขาบางนา)	√	√	√	√	√	√

ที่มา : ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม (องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย)

๓.๒.๒.๒ มาตรการดำเนินการตรวจสอบเฝ้าระวังนมโรงเรียน

(๑) ผู้ดำเนินการตรวจสอบเฝ้าระวังนมโรงเรียน มีดังนี้

- ส่วนภูมิภาค หน่วยงานที่ดำเนินการคือ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดที่มีสถานที่ผลิตนมโรงเรียน
- ส่วนกลาง (กรุงเทพมหานคร) หน่วยงานที่ดำเนินการคือ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

(๒) การสุ่มเก็บตัวอย่าง

(๒.๑) การสุ่มเก็บตัวอย่างผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนเพื่อนำส่งตรวจวิเคราะห์ที่กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์หรือศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ ดำเนินการสุ่มเก็บตัวอย่าง ดังนี้

กรณีใช้งบประมาณของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

- **ภาคเรียนที่ ๑ ดำเนินการภายในเดือนมิถุนายน**
- **ภาคเรียนที่ ๒ ดำเนินการภายในเดือนพฤศจิกายน**

โดยสุ่มเก็บตัวอย่างทุกสถานที่ผลิตนมโรงเรียน และการรายงานให้สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาเป็นกรณีเร่งด่วน

(๒.๒) วิธีการเก็บตัวอย่างและการนำส่งตัวอย่าง เพื่อตรวจวิเคราะห์ที่ห้องปฏิบัติการกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์หรือศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ ต้องดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่สำนักงานสาธารณสุข หรือกรณีผู้ประกอบการมีข้อสงสัยในการนำส่งตัวอย่าง สามารถให้ผู้ประกอบการร่วมนำส่งตัวอย่างไปกับเจ้าหน้าที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดด้วยได้ โดยรายการการตรวจวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนมีรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๒

ตารางที่ ๒ รายการการตรวจวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์นมโรงเรียน

ลำดับที่	นมโคชนิดพาสเจอร์ไรส์		นมโคชนิดยูเอชที	
	รายการตรวจวิเคราะห์	มาตรฐานกำหนด	รายการตรวจวิเคราะห์	มาตรฐานกำหนด
๑	แบคทีเรียทั้งหมด / ๑ มิลลิลิตร	ไม่เกิน ๑๐,๐๐๐	แบคทีเรียทั้งหมด / ๐.๑ มิลลิลิตร	ไม่พบ
๒	แบคทีเรียชนิดโคลิฟอร์ม / ๑ มิลลิลิตร	ไม่เกิน ๑๐๐	-	-
๓	*Escherichia coli* / ๐.๑ มิลลิลิตร	ไม่พบ	*Escherichia coli* / ๐.๑ มิลลิลิตร	ไม่พบ
๔	*Salmonella* spp / ๒๕ มิลลิลิตร	ไม่พบ	*Salmonella* spp / ๒๕ มิลลิลิตร	ไม่พบ
๕	*Staphylococcus aureus* / ๐.๑ มิลลิลิตร	ไม่พบ	*Staphylococcus aureus* / ๐.๑ มิลลิลิตร	ไม่พบ
๖	*Listeria monocytogenes* / ๒๕ มิลลิลิตร	ไม่พบ	*Listeria monocytogenes* / ๒๕ มิลลิลิตร	ไม่พบ
๗	*Bacillus cereus* / ๑ มิลลิลิตร	ไม่เกิน ๑๐๐	*Bacillus cereus* /๐.๑ มิลลิลิตร	ไม่พบ

ลำดับที่	นมโคชนิดพาสเจอร์ไรส์		นมโคชนิดยูเอชที	
	รายการตรวจวิเคราะห์	มาตรฐานกำหนด	รายการตรวจวิเคราะห์	มาตรฐานกำหนด
๘.	เนื้อนมไม่รวมไขมัน (ร้อยละของน้ำหนัก)	ไม่น้อยกว่า ๘.๒๕	เนื้อนมไม่รวมไขมัน (ร้อยละของน้ำหนัก)	ไม่น้อยกว่า ๘.๒๕
๙.	มันเนย (ร้อยละของน้ำหนัก)	ไม่น้อยกว่า ๓.๒๐	มันเนย (ร้อยละของน้ำหนัก)	ไม่น้อยกว่า ๓.๒๐
๑๐.	โปรตีน (ร้อยละของน้ำหนัก)	ไม่น้อยกว่า ๒.๘๐	โปรตีน (ร้อยละของน้ำหนัก)	ไม่น้อยกว่า ๒.๘๐

ที่มา: ประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๓๕๐) พ.ศ.๒๕๕๖ เรื่อง นมโค และประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๓๖๔) พ.ศ.๒๕๕๖ เรื่อง มาตรฐานอาหารด้านจุลินทรีย์ที่ทำให้เกิดโรค

(๒.๓) กรณีผลวิเคราะห์ตัวอย่างผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนไม่เข้าตามมาตรฐานที่กำหนด ให้ดำเนินการตามกฎหมายดังแสดงในตารางที่ ๓

ตารางที่ ๓ แนวทางการดำเนินการตามกฎหมายกรณีผลวิเคราะห์ตัวอย่างผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนไม่เข้าตามมาตรฐาน

ลำดับที่	นมโคชนิดพาสเจอร์ไรส์		นมโคชนิดยูเอชที	
	รายการตรวจวิเคราะห์	บทลงโทษ	รายการตรวจวิเคราะห์	บทลงโทษ
๑	แบคทีเรียทั้งหมด / ๑ มิลลิลิตร	**เกิน ๑๐,๐๐๐** -ดำเนินคดีกรณีฝ่าฝืน ม.๒๕(๓) (โทษปรับ) **เกิน ๕๐,๐๐๐** -งดผลิต -และดำเนินคดีกรณีฝ่าฝืน ม.๒๕(๓) (โทษปรับ)	แบคทีเรียทั้งหมด / ๐.๑ มิลลิลิตร	พบเชื้อ -งดผลิต -และดำเนินคดีกรณีฝ่าฝืน ม.๒๕(๓) (โทษปรับ)
๒	แบคทีเรียชนิดโคลิฟอร์ม / ๑ มิลลิลิตร	เกิน ๑๐๐ -งดผลิต -และดำเนินคดีกรณีฝ่าฝืน ม.๒๕(๓) (โทษปรับ)	-	-
๓	*Escherichia coli* / ๐.๑ มิลลิลิตร	พบเชื้อ -งดผลิต -และดำเนินคดีกรณีฝ่าฝืน ม.๒๕(๓) (โทษปรับ)	*Escherichia coli* / ๐.๑ มิลลิลิตร	พบเชื้อ -งดผลิต -และดำเนินคดีกรณีฝ่าฝืน ม.๒๕(๓) (โทษปรับ)
๔	*Salmonella* spp / ๒๕ มิลลิลิตร	พบเชื้อ -งดผลิต -และดำเนินคดีกรณีฝ่าฝืน ม.๒๕(๑) (โทษจำคุก) และ ม.๒๕(๓) (โทษปรับ)	*Salmonella* spp / ๒๕ มิลลิลิตร	พบเชื้อ -งดผลิต -และดำเนินคดีกรณีฝ่าฝืน ม.๒๕(๑) (โทษจำคุก) และ ม.๒๕(๓) (โทษปรับ)

ลำดับที่	นมโคชนิดพาสเจอร์ไรส์		นมโคชนิดยูเอชที	
	รายการตรวจวิเคราะห์	**บทลงโทษ**	**รายการตรวจวิเคราะห์**	**บทลงโทษ**
๕	*Staphylococcus aureus* / ๐.๑ มิลลิลิตร	พบเชื้อ -งดผลิต -และดำเนินคดีกรณีฝ่าฝืน ม.๒๕(๑) (โทษจำคุก) และ ม.๒๕(๓) (โทษปรับ)	*Staphylococcus aureus* / ๐.๑ มิลลิลิตร	พบเชื้อ -งดผลิต -และดำเนินคดีกรณีฝ่าฝืน ม.๒๕(๑) (โทษจำคุก) และ ม.๒๕(๓) (โทษปรับ)
๖	*Listeria monocytogenes* / ๒๕ มิลลิลิตร	พบเชื้อ -งดผลิต -และดำเนินคดีกรณีฝ่าฝืน ม.๒๕(๑) (โทษจำคุก) และ ม.๒๕(๓) (โทษปรับ)	*Listeria monocytogenes* / ๒๕ มิลลิลิตร	พบเชื้อ -งดผลิต -และดำเนินคดีกรณีฝ่าฝืน ม.๒๕(๑) (โทษจำคุก) และ ม.๒๕(๓) (โทษปรับ)
๗	*Bacillus cereus* / ๑ มิลลิลิตร	เกิน ๑๐๐ -งดผลิต -และดำเนินคดีกรณีฝ่าฝืน ม.๒๕(๑) (โทษจำคุก) และ ม.๒๕(๓) (โทษปรับ)	*Bacillus cereus* /๐.๑ มิลลิลิตร*	พบเชื้อ -งดผลิต -และดำเนินคดีกรณีฝ่าฝืน ม.๒๕(๑) (โทษจำคุก) และ ม.๒๕(๓) (โทษปรับ)
๘.	เนื้อนมไม่รวมไขมัน (ร้อยละของน้ำหนัก)	**ต่ำกว่ามาตรฐาน** - ดำเนินคดีกรณีฝ่าฝืน ม.๒๕(๓) (โทษปรับ) **ต่ำกว่ามาตรฐานมากกว่า ๓๐%** - ดำเนินคดีกรณีฝ่าฝืน ม.๒๕(๒) (โทษปรับและจำคุก)	เนื้อนมไม่รวมไขมัน (ร้อยละของน้ำหนัก)	**ต่ำกว่ามาตรฐาน** - ดำเนินคดีกรณีฝ่าฝืน ม.๒๕(๓) (โทษปรับ) **ต่ำกว่ามาตรฐาน ๓๐%** - ดำเนินคดีกรณีฝ่าฝืน ม.๒๕(๒) (โทษปรับและจำคุก)
๙.	มันเนย (ร้อยละของน้ำหนัก)	**ต่ำกว่ามาตรฐาน** - ดำเนินคดีกรณีฝ่าฝืน ม.๒๕(๓) (โทษปรับ) **ต่ำกว่ามาตรฐานมากกว่า ๓๐%** - ดำเนินคดีกรณีฝ่าฝืน ม.๒๕(๒) (โทษปรับและจำคุก)	มันเนย (ร้อยละของน้ำหนัก)	**ต่ำกว่ามาตรฐาน** - ดำเนินคดีกรณีฝ่าฝืน ม.๒๕(๓) (โทษปรับ) **ต่ำกว่ามาตรฐาน ๓๐%** - ดำเนินคดีกรณีฝ่าฝืน ม.๒๕(๒) (โทษปรับและจำคุก)
๑๐.	โปรตีน (ร้อยละของน้ำหนัก)	**ต่ำกว่ามาตรฐาน** - ดำเนินคดีกรณีฝ่าฝืน ม.๒๕(๓) (โทษปรับ) **ต่ำกว่ามาตรฐานมากกว่า ๓๐%**	โปรตีน (ร้อยละของน้ำหนัก)	**ต่ำกว่ามาตรฐาน** - ดำเนินคดีกรณีฝ่าฝืน ม.๒๕(๓) (โทษปรับ) **ต่ำกว่ามาตรฐาน ๓๐%** - ดำเนินคดีกรณีฝ่าฝืน

ลำดับที่	นมโคชนิดพาสเจอร์ไรส์		นมโคชนิดยูเอชที	
	รายการตรวจวิเคราะห์	บทลงโทษ	รายการตรวจวิเคราะห์	บทลงโทษ
		- ดำเนินคดีกรณีฝ่าฝืน ม.๒๕(๒) (โทษปรับและจำคุก)		ม.๒๕(๒) (โทษปรับและจำคุก)

ที่มา: พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ.๒๕๒๒

(๒.๔) การรายงานผลตามข้อ (๒.๑) ข้างต้น ให้รายงานผลการตรวจวิเคราะห์ทุกครั้ง ในกรณีการตรวจผลวิเคราะห์ครั้งแรกของภาคเรียนให้รายงานเป็นกรณีเร่งด่วน

(๓) การตรวจประเมินสถานที่ผลิต

(๓.๑) ตรวจประเมินสถานที่ผลิตนมโรงเรียน ปีละ ๒ ครั้ง ดังนี้

- ครั้งที่ ๑ เดือนมิถุนายน (ประจำภาคเรียนที่ ๑)
- ครั้งที่ ๒ เดือนพฤศจิกายน (ประจำภาคเรียนที่ ๒)

(๓.๒) นมโคชนิดพาสเจอร์ไรส์ตรวจประเมินสถานที่ผลิตตามมาตรฐานตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๒๙๘) พ.ศ.๒๕๔๙ เรื่อง วิธีการผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิต และการเก็บรักษาผลิตภัณฑ์นมพร้อมบริโภคชนิดเหลวที่ผ่านกรรมวิธีการฆ่าเชื้อด้วยความร้อนโดยวิธีพาสเจอร์ไรส์ โดยใช้**แบบตรวจ ตส.๕(๕๐)**

(๓.๓) นมโคชนิดยูเอชทีตรวจประเมินสถานที่ผลิตตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๓๔๙) พ.ศ.๒๕๕๖ เรื่อง วิธีการผลิต เครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิต และการเก็บรักษาอาหารในภาชนะบรรจุที่ปิดสนิทชนิดที่มีความเป็นกรดต่ำ และชนิดปรับกรด โดยใช้**แบบตรวจ ตส.๑๑(๕๖)**

(๓.๔) การส่งบันทึกตรวจสถานที่ผลิตอาหารให้ส่งให้สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาภายใน ๗ วัน หลังจากตรวจประเมินสถานที่ผลิตเรียบร้อยแล้ว และหากมีการตรวจประเมินสถานที่ผลิตหลังจากที่ผู้ประกอบการปรับปรุงแก้ไขข้อพกพร่องตามผลการตรวจประเมินครั้งแรกแล้ว ให้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดส่งผลการตรวจประเมินดังกล่าวให้สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาเป็นกรณีเร่งด่วน เพื่อเสนอคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นมพิจารณาจัดสรรสิทธิการจำหน่ายนมโรงเรียนหรือพิจารณาความผิดต่อไป

(๓.๕) การดำเนินการเมื่อพบว่าผลตรวจสถานที่ผลิตไม่เข้ามาตรฐานตามที่กฎหมายกำหนด ให้เจ้าหน้าที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพิจารณาดำเนินการตามกฎหมายกับสถานที่ผลิตนั้น และ**ให้ขอความร่วมมือสถานที่ผลิตงดผลิตจนกว่าจะปรับปรุงข้อบกพร่องให้แล้วเสร็จ พร้อมทั้งตรวจติดตามการปรับปรุงแก้ไขสถานที่ผลิตและรายงานผลการดำเนินการดังกล่าวมาที่สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา**ต่อไปด้วย

๓.๒.๒.๓ ผลการตรวจสอบเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์นมโรงเรียน

ตามที่กระทรวงสาธารณสุขโดยสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ได้รับมอบหมายให้เป็นหน่วยงานหลักในการเฝ้าระวังสถานที่ผลิตนมโรงเรียน โดยร่วมกับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ดำเนินการตรวจเฝ้าระวังทั้งสถานที่ผลิตและสุ่มเก็บตัวอย่างนมโรงเรียน โดยมีมาตรการการดำเนินการตามข้อ ๒.๒.๒ ซึ่งสรุปผลการดำเนินการได้ดังตารางที่ ๔ และ ๕ ดังนี้

ตารางที่ ๔ แสดงผลตรวจวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์นมโรงเรียน ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๕๙ ถึง ๒๕๖๑

ชนิดผลิตภัณฑ์นมโรงเรียน	ปีการศึกษา ๒๕๕๙					ปีการศึกษา ๒๕๖๐					ปีการศึกษา ๒๕๖๑				
	จำนวน ตย. ทั้งหมด (ถุง/กล่อง)	ผ่าน		ตก		จำนวน ตย. ทั้งหมด (ถุง/กล่อง)	ผ่าน		ตก		จำนวน ตย.ทั้งหมด (ถุง/กล่อง)	ผ่าน		ตก	
		จำนวน (ถุง/กล่อง)	ร้อยละ	จำนวน (ถุง/กล่อง)	จำนวน (ถุง/กล่อง)		จำนวน (ถุง/กล่อง)	ร้อยละ	จำนวน (ถุง/กล่อง)	ร้อยละ		จำนวน (ถุง/กล่อง)	ร้อยละ	จำนวน (ถุง/กล่อง)	ร้อยละ
นมพาสเจอร์ไรส์	๕๖๔	๕๔๔	๙๖.๔๕	๒๐	๓.๕๕	๕๗๔	๕๕๐	๙๕.๘๒	๒๔	๔.๑๘	๖๔๙	๖๓๑	๙๗.๒๓	๑๘	๒.๗๗
นมยูเอชที	๑๘๕	๑๘๔	๙๙.๔๖	๑	๐.๕๔	๑๘๒	๑๘๐	๙๘.๙๐	๒	๑.๑๐	๒๑๑	๒๐๙	๙๙.๐๕	๒	๐.๙๕

ที่มา : รายงานผลการตรวจเฝ้าระวังนมโรงเรียนของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาและสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด

ตารางที่ ๕ แสดงรายละเอียดรายการผลตรวจวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนที่ไม่ผ่านมาตรฐาน ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๕๙ ถึง ๒๕๖๑

ลำดับที่	รายการ	ปีการศึกษา ๒๕๕๙				ปีการศึกษา ๒๕๖๐				ปีการศึกษา ๒๕๖๑			
		นมพาสเจอร์ไรส์		นมยูเอชที		นมพาสเจอร์ไรส์		นมยูเอชที		นมพาสเจอร์ไรส์		นมยูเอชที	
		%ตก	%ผ่าน	%ตก	%ผ่าน	%ตก	%ผ่าน	%ตก	%ผ่าน	%ตก	%ผ่าน	%ตก	%ผ่าน
๑	แบคทีเรียทั้งหมด	๐.๘๙	๙๘.๘๙	๐	๑๐๐	๑.๒๒	๙๘.๗๘	๐.๕๕	๙๙.๔๕	๑.๕๔	๙๘.๔๖	๐.๙๕	๙๙.๐๕
๒	แบคทีเรียชนิดโคลิฟอร์ม	๐.๓๕	๙๙.๖๓	๐	๑๐๐	๐.๗๐	๙๙.๓๐	๐	๑๐๐	๐.๔๖	๙๙.๕๔	๐	๑๐๐
๓	*Escherichia coli*	๑.๒๔	๙๙.๒๖	๐	๑๐๐	๐.๕๒	๙๙.๔๘	๐	๑๐๐	๐	๑๐๐	๐	๑๐๐
๔	*Salmonella* spp	๐	๑๐๐	๐	๑๐๐	๐	๑๐๐	๐	๑๐๐	๐.๑๕	๙๙.๘๕	๐	๑๐๐
๕	*Staphylococcus aureus*	๐	๑๐๐	๐	๑๐๐	๐.๑๗	๙๙.๘๓	๐	๑๐๐	๐	๑๐๐	๐	๑๐๐
๖	*Listeria monocytogenes*	๐	๑๐๐	๐	๑๐๐	๐	๑๐๐	๐	๑๐๐	๐	๑๐๐	๐	๑๐๐
๗	*Bacillus cereus*	๐.๓๕	๙๙.๖๕	๐	๑๐๐	๐.๘๗	๙๙.๑๓	๐	๑๐๐	๐.๗๗	๙๙.๒๓	๐	๑๐๐
๘	เนื้อนมไม่รวมมันเนย	๐.๗๑	๙๙.๒๖	๐.๕๔	๙๙.๔๖	๑.๒๒	๙๘.๗๘	๐.๕๕	๙๙.๔๕	๐	๑๐๐	๐	๑๐๐
๙	มันเนย	๐.๓๕	๙๙.๒๖	๐	๑๐๐	๐.๑๗	๙๙.๘๓	๐	๑๐๐	๐	๑๐๐	๐	๑๐๐
๑๐	โปรตีน	๐	๑๐๐	๐	๑๐๐	๐	๑๐๐	๐	๑๐๐	๐.๓๑	๙๙.๖๙	๐	๑๐๐

ที่มา : รายงานผลการตรวจเฝ้าระวังนมโรงเรียนของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาและสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด

ผลวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนชนิดพาสเจอร์ไรส์

จากตารางที่ ๔ พบผลวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนชนิดพาสเจอร์ไรส์ตกมาตรฐานในปีการศึกษา ๒๕๕๙ ร้อยละ ๓.๕๕ ปีการศึกษา ๒๕๖๐ ตกมาตรฐานร้อยละ ๔.๑๘ และปีการศึกษา ๒๕๖๑ ตกมาตรฐานร้อยละ ๒.๗๗ ซึ่งมีความผันผวนและมีแนวโน้มลดลงในปีการศึกษา ๒๕๖๑ ซึ่งสาเหตุของการตกมาตรฐานเกิดได้จากหลายสาเหตุ (รายละเอียดตามตารางที่ ๕) ดังนี้

(๑) แบคทีเรียทั้งหมด พบการปนเปื้อนของแบคทีเรียทั้งหมดที่ตกมาตรฐานในการศึกษา ๒๕๕๙ ร้อยละ ๐.๘๙ ปีการศึกษา ๒๕๖๐ ร้อยละ ๑.๒๒ และปีการศึกษา ๒๕๖๑ ร้อยละ ๑.๕๔ ซึ่งพบการตกมาตรฐานด้านแบคทีเรียทั้งหมดเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ตลอดระยะเวลา ๓ ปี โดยอาจเกิดได้จากสาเหตุ ดังนี้

(๑.๑) การฆ่าเชื้อไม่สมบูรณ์ ทำให้มีเชื้อจุลินทรีย์หลงเหลือในผลิตภัณฑ์เกินมาตรฐานที่กฎหมายกำหนด

(๑.๒) การปนเปื้อนภายหลังการฆ่าเชื้อ คือ การควบคุมสภาวะการเก็บรักษารอการบรรจุและการควบคุมสภาวะการบรรจุให้อยู่ในสภาพปลอดเชื้อ รวมถึงการฆ่าเชื้อภาชนะบรรจุและการปิดผนึกอย่างถูกต้อง

(๑.๓) การปนเปื้อนในระหว่างการขนส่งและการเก็บรักษา ซึ่งต้องควบคุมวิธีการจัดเก็บไม่ให้มีการซ้อนทับกันของถุงนมจนทาให้เกิดการรั่วหรือแตก

โดยมีแนวทางในการแก้ปัญหาดังนี้ สถานที่ผลิตต้องเข้มงวดในการคัดเลือกวัตถุดิบ เนื่องจากหากพบเชื้อแบคทีเรียทั้งหมดในน้ำนมโคดิบมากเกินมาตรฐานกำหนด ระบบการฆ่าเชื้อก็อาจฆ่าเชื้อได้ไม่สมบูรณ์และหลงเหลือเชื้อเกินมาตรฐาน และควรจัดให้มีพนักงานควบคุมคุณภาพ (QC) ที่มีความรู้ความสามารถประจำสถานที่ผลิตและปฏิบัติงานตามหลักเกณฑ์วิธีการที่ดีในการผลิตอาหาร (GMP) อย่างต่อเนื่อง และมีห้องปฏิบัติการที่ได้รับการประเมินคุณภาพห้องปฏิบัติการนม (Ring test) พร้อมผู้มีความรู้ปฏิบัติงานประจำห้องปฏิบัติการ โดยผ่านการประเมินจากกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์อย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง

(๒) แบคทีเรียชนิดโคลิฟอร์ม และเชื้อ *Escherichia coli*

- **แบคทีเรียชนิดโคลิฟอร์ม** พบผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนตกมาตรฐานเรื่องแบคทีเรียชนิดโคลิฟอร์มในปีการศึกษา ๒๕๕๙ เป็นร้อยละ ๐.๓๕ ปีการศึกษา ๒๕๖๑ พบร้อยละ ๐.๗๐ และปีการศึกษา ๒๕๖๑ พบร้อยละ ๐.๔๖ ซึ่งจะพบว่ามีจำนวนเพิ่มขึ้นจากปีการศึกษา ๒๕๕๙
- **เชื้อ *Escherichia coli*** พบว่าตกมาตรฐานเรื่องเชื้อ *E.coli* ในปีการศึกษา ๒๕๕๙ ร้อยละ ๑.๒๔ ปีการศึกษา ๒๕๖๐ ร้อยละ ๐.๕๒ และในปีการศึกษา ๒๕๖๑ ไม่พบผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนตกมาตรฐานเลย จะสังเกตได้ว่าพบการปนเปื้อนของเชื้อ *E.coli* ลดลงทุกปี

โดยแบคทีเรียกลุ่มนี้ส่วนใหญ่มักพบในลำไส้ของสัตว์เลือดอุ่น แต่โคลิฟอร์มอีกหลายชนิดก็มีแหล่งที่พบในดิน ในพืช โดยปริมาณของโคลิฟอร์มแบคทีเรีย (coliform bacteria count) ใช้เป็นดัชนีบ่งชี้ความสะอาดของน้ำและอาหาร การพบโคลิฟอร์มแบคทีเรีย เชื้อ *E.coli* ในอาหารและน้ำปริมาณมาก บ่งชี้ถึงความไม่สะอาด ไม่ถูกสุขลักษณะ อาจมีการปนเปื้อนของอุจจาระของคนหรือสัตว์เลือดอุ่น รวมถึงการปนเปื้อนเชื้อจากดินหรือน้ำจากธรรมชาติเข้าสู่ระบบการผลิตอาหาร ซึ่งเป็นการบ่งชี้ถึงความเสี่ยงที่เพิ่มขึ้นในการที่ผู้บริโภคจะได้รับเชื้อก่อโรคจากแหล่งต่างๆที่ได้กล่าวไปข้างต้น การพบแบคทีเรียชนิดโคลิฟอร์มและเชื้อ *E.coli* ในผลิตภัณฑ์นมยังบ่งบอกถึงความบกพร่องในกระบวนการผลิตเช่น อุณหภูมิในการฆ่าเชื้อไม่เพียงพอ หรือเกิดการปนเปื้อนหลังกระบวนการฆ่าเชื้อ

แนวทางในการแก้ปัญหาดังกล่าว ควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่ดำเนินการอบรมให้ความรู้พนักงานทุกฝ่ายของสถานที่ผลิตและศูนย์รวบรวมน้ำนมดิบในการรับซื้อน้ำนมดิบตามเกณฑ์ที่กำหนด และอบรมเรื่อง

สุขลักษณะส่วนบุคคลให้พนักงานปฏิบัติตามหลักเกณฑ์อย่างสม่ำเสมอ และผู้ควบคุมการผลิตต้องอยู่ปฏิบัติงานได้ตามหลักเกณฑ์วิธีการที่ดีในการผลิตอาหาร (GMP) อย่างต่อเนื่อง และต้องมีการสุ่มตรวจเฝ้าระวังตนเอง ซึ่งต้องสุ่มตรวจโดยห้องปฏิบัติการประจำสถานที่ผลิตอย่างสม่ำเสมอ

(๓) เชื้อ *Salmonella* spp ในปีการศึกษา ๒๕๕๙ และ ๒๕๖๐ ไม่พบการปนเปื้อนเชื้อ *Salmonella* spp โดยพบการปนเปื้อนในปีการศึกษา ๒๕๖๑ ร้อยละ ๐.๑๕ ซึ่งพบตกมาตรฐานเพิ่มขึ้นจากสองปีแรก สาเหตุอาจเกิดจากการฆ่าเชื้อไม่สมบูรณ์ การปนเปื้อนภายหลังการฆ่าเชื้อในระหว่างการเก็บรักษารอการบรรจุหรือการฆ่าเชื้อภาชนะบรรจุและการปิดผนึกไม่สมบูรณ์ และอีกหนึ่งสาเหตุคือการปนเปื้อนในระหว่างการขนส่งและการเก็บรักษา ที่ผู้ขนส่งอาจจัดเรียงถุงนมซ้อนทับกันจนทาให้เกิดการรั่วหรือแตก จึงเกิดการปนเปื้อนขึ้นได้ เชื้อ *Sallmonell* เป็นเชื้อก่อโรคอีกตัวหนึ่งที่ทำให้เกิดอาการอาหารเป็นพิษ ซึ่งเชื้อชนิดนี้จะพบในลำไส้ของมนุษย์และสัตว์ มักพบว่ามีการปนเปื้อนในอาหารจำพวกเนื้อ เครื่องใน โดยเฉพาะเนื้อไก่ ไข่และน้ำนม

แนวทางในการแก้ปัญหาดังกล่าว ควรจัดให้มีพนักงานควบคุมคุณภาพ (QC) ที่มีความรู้ความสามารถประจำสถานที่ผลิตและปฏิบัติงานตามหลักเกณฑ์วิธีการที่ดีในการผลิตอาหาร (GMP) อย่างต่อเนื่อง และต้องมีการสุ่มตรวจเฝ้าระวังตนเอง ซึ่งต้องสุ่มตรวจโดยห้องปฏิบัติการประจำสถานที่ผลิตอย่างสม่ำเสมอ

(๔) เชื้อ *Staphylococcus aureus* ในปีการศึกษา ๒๕๕๙ ไม่พบการปนเปื้อนของเชื้อในปีการศึกษา ๒๕๖๐ เพียงร้อยละ ๐.๑๗ และในปีการศึกษา ๒๕๖๑ ไม่พบการปนเปื้อนของเชื้อ ซึ่งจากข้อมูลตามตารางที่ ๕ จะพบว่าเป็นการพบเชื้อเป็นครั้งคราว ซึ่งเชื้อดังกล่าวเป็นเชื้อก่อโรคที่พบได้ในจมูก ลำคอ และที่บาดแผล ปนเปื้อนกับอาหารได้โดยการสัมผัส ไอ หรือจาม ซึ่งสาเหตุของการปนเปื้อนส่วนใหญ่มาจากสุขลักษณะส่วนบุคคลของพนักงานผลิตที่สัมผัสอาหาร โดยอาจปนเปื้อนภายหลังการฆ่าเชื้อ ระหว่างการบรรจุ หรือการฆ่าเชื้อภาชนะบรรจุและการปิดผนึก หรือเกินการปนเปื้อนจากกระบวนการขนส่งที่ไม่ถูกวิธีและทำให้ถุงนมเกิดการรั่วหรือแตก

แนวทางในการแก้ปัญหาดังกล่าว ควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่ดำเนินการอบรมให้ความรู้พนักงานทุกฝ่ายของสถานที่ผลิตและศูนย์รวบรวมน้ำนมดิบในการรับซื้อน้ำนมดิบตามเกณฑ์ที่กำหนด และอบรมเรื่องสุขลักษณะส่วนบุคคลให้พนักงานปฏิบัติตามหลักเกณฑ์อย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากหากละเลยในการดูแลสุขลักษณะส่วนบุคคลอาจทำให้เกิดการปนเปื้อนในผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนได้ และต้องมีผู้ควบคุมการผลิตอยู่ปฏิบัติงานได้ตามหลักเกณฑ์วิธีการที่ดีในการผลิตอาหาร (GMP) อย่างต่อเนื่อง และต้องมีการสุ่มตรวจเฝ้าระวังตนเอง ซึ่งต้องสุ่มตรวจโดยห้องปฏิบัติการประจำสถานที่ผลิตอย่างสม่ำเสมอ

(๕) เชื้อ *Bacillus cereus* พบการปนเปื้อนในปีการศึกษา ๒๕๕๙ ร้อยละ ๐.๓๕ ปีการศึกษา ๒๕๖๐ พบร้อยละ ๐.๘๗ และในปีการศึกษา ๒๕๖๑ พบร้อยละ๐.๗๗ ซึ่งเชื้อดังกล่าวมีแนวโน้มในการปนเปื้อนสูงขึ้นจากปีการศึกษา ๒๕๕๙ โดยเชื้อดังกล่าวเป็นเชื้อก่อโรคชนิดหนึ่ง ซึ่งพบได้ในดิน ฝุ่น น้ำ และสามารถปนเปื้อนมาในน้ำนมดิบ เป็นเชื้อจุลินทรีย์ที่สร้างสปอร์ ดังนั้นสปอร์ของเชื้อจึงทนต่ออุณหภูมิในการฆ่าเชื้อด้วยความร้อน ดังนั้นจึงสามารถเหลือรอดได้ในผลิตภัณฑ์ หรือปนเปื้อนภายหลังการฆ่าเชื้อมาจากแหล่งน้ำ เครื่องมือเครื่องจักรและอุปกรณ์การผลิตที่ล้างทำความสะอาดและฆ่าเชื้อไม่เหมาะสม เป็นต้น

แนวทางในการแก้ปัญหาดังกล่าวมีดังนี้ สถานที่ผลิตต้องเข้มงวดในการคัดเลือกวัตถุดิบโดยต้องมีการตรวจสอบวัตถุดิบให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด และผู้ควบคุมการผลิตต้องอยู่ปฏิบัติงานได้ ตามหลักเกณฑ์วิธีการที่ดีในการผลิตอาหาร (GMP) อย่างต่อเนื่อง และต้องมีการสุ่มตรวจเฝ้าระวังตนเอง ซึ่งต้องสุ่ม

ตรวจโดยห้องปฏิบัติการประจำสถานที่ผลิตอย่างสม่ำเสมอ และต้องได้รับการสุ่มเก็บตัวอย่างผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนจากพนักงานเจ้าหน้าที่เป็นประจำ หากพบผลตกมาตรฐานจะได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาอย่างทันท่วงที

(๖) เนื้อนมไม่รวมมันเนย มันเนย และโปรตีน จากตารางที่ ๕ จะพบว่า

- **ค่าเนื้อไม่รวมมันเนย** พบตกมาตรฐานในปีการศึกษา ๒๕๕๙ ร้อยละ ๐.๗๑ และปีการศึกษา ๒๕๖๐ คิดเป็นร้อยละ ๑.๒๒ และไม่พบผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนชนิดพาสเจอร์ตกมาตรฐานเนื้อนมไม่รวมไขมันเลยในปีการศึกษา ๒๕๖๑ ซึ่งมีแนวโน้มตกมาตรฐานในเรื่องดังกล่าวลดลง
- **ค่ามันเนย** พบว่าผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนตกมาตรฐานในปีการศึกษา ๒๕๕๙ ร้อยละ ๐.๓๕ ปีการศึกษา ๒๕๖๐ ร้อยละ ๐.๑๗ และปีการศึกษา ๒๕๖๑ ไม่พบผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนตกมาตรฐาน ซึ่งจะสังเกตได้ว่าการตกมาตรฐานค่ามันเนยลดลงเรื่อยๆจนผ่านมาตรฐานทั้งหมด
- **ค่าโปรตีน** ในปีการศึกษา ๒๕๕๙ และ ๒๕๖๐ ไม่พบผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนที่ตกมาตรฐานค่าโปรตีน และในปีการศึกษา ๒๕๖๑ พบตกมาตรฐานร้อยละ ๐.๓๑ ซึ่งมีแนวโน้มตกมาตรฐานสูงขึ้นจากสองปีแรก

ซึ่งค่าเหล่านี้เป็นค่าที่บ่งบอกความสมบูรณ์ของแม่โค หากแม่โคได้รับสารอาหารที่ไม่เพียงพอก็จะมีผลกระทบทำให้ค่าเนื้อนมไม่รวมมันเนย มันเนย หรือโปรตีนลดลงไม่ได้ตามมาตรฐานที่กฎหมายกำหนด หรือในกรณีค่ามันเนยไม่ได้มาตรฐานอาจเกิดจากการที่ผู้ผลิตนำน้ำนมดิบมาแยกมันเนยออกก่อนจะนำน้ำนมดิบมาผ่านกระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์นม เนื่องจากต้องการนำมันเนยนั้นไปใช้ประโยชน์ทางการค้าเพื่อเพิ่มมูลค่าและผลกำไร

แนวทางในการแก้ไขและพัฒนาปัญหาดังกล่าวมีดังนี้ สถานที่ผลิตต้องมีบุคลากรเพื่อทำหน้าที่ส่งเสริมและประสานงานกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของศูนย์รวบรวมน้ำนมดิบและเกษตรกร เพื่อช่วยหาสาเหตุและแก้ไขปัญหาน้ำนมโคดิบที่ไม่ได้มาตรฐาน พร้อมทั้งดำเนินการอบรมเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายของสถานที่ผลิตและศูนย์รวมรวมน้ำนมโคดิบที่รับซื้ออย่างสม่ำเสมอให้รับซื้อน้ำนมโคดิบที่ผ่านตามเกณฑ์ที่กำหนดเท่านั้น

ผลวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนชนิดยูเอชที

ในส่วนของผลวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนชนิดยูเอชทีในปีการศึกษา ๒๕๕๙ ถึง ๒๕๖๑ จากตารางที่ ๔ จะแสดงให้เห็นว่าผลตกมาตรฐานของแต่ละปีการศึกษาไม่ต่างกันมากนัก แต่จะต่างกันที่รายการที่ตกมาตรฐานตกต่างกันซึ่งจะสังเกตได้จากตารางที่ ๕ จะพบว่าในปีการศึกษา ๒๕๕๙ ผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนชนิดยูเอชทีตกมาตรฐานเฉพาะด้านสารอาหารคือเนื้อนมไม่รวมไขมัน แต่ในปีการศึกษา ๒๕๖๐ ผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนชนิดยูเอชทีตกมาตรฐานทั้งด้านสารอาหารและจุลินทรีย์คือเนื้อนมไม่รวมไขมันและแบคทีเรียทั้งหมด แต่ในปีการศึกษา ๒๕๖๑ พบว่าผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนตกมาตรฐานเฉพาะด้านจุลินทรีย์คือแบคทีเรียทั้งหมด ซึ่งการตรวจพบปัญหาด้านจุลินทรีย์หรือสารอาหารในผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนชนิดยูเอชทีอาจเกิดจากสาเหตุดังต่อไปนี้

(๑) แบคทีเรียทั้งหมด ในปีการศึกษา ๒๕๕๙ ไม่พบผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนตกมาตรฐานด้านเชื้อแบคทีเรียทั้งหมด ปีการศึกษา ๒๕๖๐ พบร้อยละ ๐.๕๕ และปีการศึกษา ๒๕๖๑ พบร้อยละ ๐.๙๕ ซึ่งสังเกตได้ว่าผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนมีแนวโน้มตกมาตรฐานมากขึ้นเรื่อยๆทุกปี ซึ่งโดยหลักการของการผลิตนมยูเอชทีผลิตด้วยระบบการผลิตและการบรรจุปลอดเชื้อ (Aseptic system) ผลิตภัณฑ์ต้องอยู่ในสภาพที่ปลอดเชื้อเชิงการค้า (Commercial Sterility) โดยไม่เสื่อมเสียตลอดอายุการเก็บรักษาที่อุณหภูมิห้อง แต่หากพบการปนเปื้อนเชื้อจุลินทรีย์นั้น สามารถสรุปได้ว่า ผลิตภัณฑ์สูญเสียสภาพปลอดเชื้อ ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจาก

(๑.๑) การฆ่าเชื้อในระดับยูเอชทีไม่สมบูรณ์ ทำให้มีเชื้อจุลินทรีย์หลงเหลือในผลิตภัณฑ์

(๑.๒) การปนเปื้อนภายหลังการฆ่าเชื้อ โดยประเด็นสำคัญคือ การควบคุมสภาวะการเก็บรักษารอการบรรจุ และการควบคุมสภาวะการบรรจุให้อยู่ในสภาพปลอดเชื้อ รวมถึงการฆ่าเชื้อภาชนะบรรจุและการปิดผนึกอย่างถูกต้อง

(๑.๓) การปนเปื้อนในระหว่างการขนส่งและการเก็บรักษา ซึ่งต้องควบคุมวิธีการจัดเก็บไม่ให้มีการซ้อนทับกันมากจนทาให้กล่องรับน้ำหนักมากเกินไป หรือการควบคุมไม่ให้กล่องกระดาษบรรจุภัณฑ์ถูกแรงกระแทกจนทาให้เกิดรอยรั่วได้

แนวทางในการแก้ปัญหามีดังนี้ สถานที่ผลิตต้องเข้มงวดในการคัดเลือกวัตถุดิบ เนื่องจากหากพบเชื้อแบคทีเรียทั้งหมดในน้ำนมโคดิบมากเกินมาตรฐานกำหนด ระบบการฆ่าเชื้อก็อาจฆ่าเชื้อได้ไม่สมบูรณ์หรืออาจหลงเหลือเอนไซม์ที่เชื้อแบคทีเรียสร้างไว้แล้วทำให้ผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนเกิดการเสื่อมสียก่อนวันหมดอายุ ควรจัดให้มีพนักงานควบคุมคุณภาพ (QC) ที่มีความรู้ความสามารถประจำสถานที่ผลิตและปฏิบัติงานตามหลักเกณฑ์วิธีการที่ดีในการผลิตอาหาร (GMP) อย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งมีห้องปฏิบัติการที่ได้รับการประเมินคุณภาพห้องปฏิบัติการนม (Ring test) พร้อมผู้มีความรู้ปฏิบัติงานประจำห้องปฏิบัติการ โดยผ่านการประเมินจากกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์อย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง

(๒) เนื้อนมไม่รวมมันเนย พบว่าผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนชนิดยูเอชทีตกมาตรฐานค่าเนื้อนมไม่รวมมันเนยในปีการศึกษา ๒๕๕๙ ร้อยละ ๐.๕๔ และปีการศึกษา ๒๕๖๐ ตกร้อยละ ๐.๕๕ และปีการศึกษา ๒๕๖๑ ไม่พบผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนตกมาตรฐานเลย จากข้อมูลดังกล่าวจะสังเกตได้ว่าการตกมาตรฐานค่าเนื้อนมไม่รวมมันเนยมีแนวโน้มลดลงจนไม่พบการตกมาตรฐาน อาจเนื่องมาจากแม่โคมีความสมบูรณ์ อาจเกิดจากแม่โคได้รับสารอาหารที่เพียงพอต่อความต้องการ ซึ่งมีผลต่อคุณภาพของน้ำนมโคดิบ เช่น ค่าเนื้อนมไม่รวมมันเนย ด้วยเช่นกัน

แนวทางในการแก้ไขและพัฒนาสถานการณ์ดังกล่าวมีดังนี้ สถานที่ผลิตต้องมีบุคลากรเพื่อทำหน้าที่ส่งเสริมและประสานงานกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของศูนย์รวบรวมน้ำนมดิบและเกษตรกร เพื่อช่วยหาสาเหตุและแก้ไขปัญหาน้ำนมโคดิบที่ไม่ได้มาตรฐาน พร้อมทั้งดำเนินการอบรมเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายของสถานที่ผลิตและศูนย์รวมรวมน้ำนมโคดิบที่รับซื้ออย่างสม่ำเสมอให้รับซื้อน้ำนมโคดิบที่ผ่านตามเกณฑ์ที่กำหนดเท่านั้น

๓.๒.๓ สถานการณ์นมฟลูออไรด์

กรณีนมฟลูออไรด์ที่ได้เข้าร่วมโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ในปี พ.ศ.๒๕๔๓ โดยเป็นโครงการนมฟลูออไรด์ป้องกันฟันผุในประเทศไทย กรมอนามัยเป็นผู้รับผิดชอบโครงการฯนั้น ซึ่งมีกลุ่มเป้าหหมายในเด็กอายุ ๔ ถึง ๑๒ ปี ซึ่งมีการกำหนดเงื่อนไขพื้นที่ที่จะเข้าร่วมโครงการฯได้แก่ พื้นที่ที่มีปัญหาโรคฟันผุสูง มีปริมาณฟลูออไรด์ในน้ำดื่มต่ำกว่า ๐.๓ ส่วนในล้านส่วน ไม่มีโครงการฟลูออไรด์เสริมในระดับชุมชน มีความเป็นไปได้ในการผลิตและจัดส่งนมฟลูออไรด์ตลอดจนติดตามควบคุมกำกับปริมาณฟลูออไรด์และเฝ้าระวังการดำเนินงานโครงการนมฟลูออไรด์ในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์และปลอดภัยต่อเด็กนักเรียน ส่วนสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยารับผิดชอบในการออกใบอนุญาตผลิตเฉพาะคราวให้ผู้ผลิตนมที่เข้าร่วมโครงการนมฟลูออไรด์ป้องกันฟันผุในประเทศไทย ซึ่งในการพิจารณาอนุญาตผลิตดังกล่าวพิจารณาพบพื้นฐานเงื่อนไขที่กรมอนามัยเป็นผู้กำหนด โดยเงื่อนไขทางวิชาการ ๕ ประการ ได้แก่

(๑) มีปัญหาโรคฟันผุสูง (โดยพิจารณาจากปัญหาฟันผุในพื้นที่ มากกว่าค่าเฉลี่ยระดับประเทศในปีที่เริ่มดำเนินโครงการ)

(๒) มีระดับฟลูออไรด์ในน้ำดื่มของชุมชนต่ำกว่ามาตรฐาน (๐.๓ ส่วนในล้านส่วน)

(๓) ยังไม่มีโครงการฟลูออไรด์เสริมในระดับชุมชน เช่น น้ำประปาฟลูออไรด์ เกลือฟลูออไรด์

(๔) มีความเป็นไปได้ในด้านการผลิตและจัดส่งนมฟลูออไรด์

(๕) มีสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินงานในระดับจังหวัด

การดำเนินโครงการนมฟลูออไรด์ป้องกันฟันผุในประเทศไทย รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๖

ตารางที่ ๖ แสดงขั้นตอนในการดำเนินโครงการนมฟลูออไรด์ป้องกันฟันผุในประเทศไทย

ระยะเวลา	การดำเนินงาน	จังหวัดที่เข้าร่วมโครงการฯ
ระยะที่ ๑ พ.ศ.๒๕๔๓ – ๒๕๔๘	เริ่มดำเนินงานในกรุงเทพมหานคร และขยายความครอบคลุมในแต่ละปี	กรุงเทพมหานคร ชุมพร
ระยะที่ ๒ พ.ศ.๒๕๔๘ – ๒๕๕๓	ขยายความครอบคลุมในพื้นที่เดิม และศึกษาความเป็นไปได้เพื่อดำเนินงานในพื้นที่ที่มีความเหมาะสม	กรุงเทพมหานคร ชุมพร ขอนแก่น สุราษฎร์ธานี สระแก้ว
ระยะที่ ๓ พ.ศ.๒๕๕๓ – ๒๕๕๘	ขยายความครอบคลุมในพื้นที่เดิม และสร้างความเข้มแข็ง และศึกษาความเป็นไปได้เพื่อดำเนินงานในพื้นที่ที่มีความเหมาะสม	กรุงเทพมหานคร ชุมพร ขอนแก่น สุราษฎร์ธานี สระแก้ว ชลบุรี กระบี่ พัทลุง ตรัง ปัตตานี ยะลา
ระยะที่ ๔* พ.ศ.๒๕๕๘ - ๒๕๖๑	ขยายความครอบคลุมในพื้นที่เดิม ร่วมกับการพัฒนาด้านคุณภาพและสร้างความเข้มแข็ง และศึกษาความเป็นไปได้เพื่อดำเนินงานในพื้นที่ที่มีความเหมาะสม	กรุงเทพมหานคร ชุมพร ขอนแก่น สุราษฎร์ธานี สระแก้ว ชลบุรี กระบี่ พัทลุง ตรัง ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส

ที่มา : สำนักทันตสาธารณสุข กรมอนามัย

หมายเหตุ *สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาอนุญาตผลิตเฉพาะคราวนมฟลูออไรด์โดยมีเงื่อนไขการกำหนดพื้นที่จำหน่าย

กรณีปัญหานมฟลูออไรด์

คณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม ครั้งที่ ๓/๒๕๖๑ วันที่ ๑๓ มีนาคม พ.ศ.๒๕๖๑ และ ครั้งที่ ๔/๒๕๖๑ วันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๑ มีหนังสือสอบถามความคิดเห็นคณะทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ทันตแพทยสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ราชวิทยาลัยทันตแพทย์แห่งประเทศไทย โดยสรุปความคิดเห็นของทั้ง ๔ สถาบัน ได้ดังนี้

- นมมีส่วนประกอบของน้ำตาลอยู่ด้วย อาจทำให้เกิดฟันผุ หากไม่ดูแลสุขภาพช่องปากโดยการแปรงฟัน และการดื่มนมฟลูออไรด์อย่างเดียว ไม่เพียงพอต่อการป้องกันฟันผุ ควรเน้นเรื่องการแปรงฟันอย่างถูกวิธี
- ควรสอบถามข้อมูลผู้ปกครองว่าได้รับฟลูออไรด์ในระบบอื่นร่วมด้วยหรือไม่ เช่น ยาเม็ดฟลูออไรด์ และปริมาณยาสีฟัน
- การเติมโซเดียมฟลูออไรด์ ในระดับ ๐.๕ มิลลิกรัมในนมที่เด็กบริโภค ๒๐๐ มิลลิลิตรนั้น ควรมุ่งเน้นแจกจ่ายในเด็กในภาคใต้ ซึ่งมีฟันผุสูงกว่าภาคอื่นๆ เป็นความเหมาะสม
- โครงการฯ ได้ดำเนินตามหลักเกณฑ์ขององค์การอนามัยโลก (WHO) ซึ่งมีมาตรการที่เหมาะสม คือ การควบคุมปริมาณฟลูออไรด์ ๐.๕ มิลลิกรัม/นม ๒๐๐ มิลลิลิตร/วัน การตรวจค่าฟลูออไรด์ในปัสสาวะของเด็กก่อนเริ่มโครงการ ตรวจซ้ำหลังเริ่มโครงการ ๖ เดือน และตรวจติดตามทุก ๑-๒ ปี รวมถึงการตรวจติดตามปริมาณฟลูออไรด์โดยสุ่มตรวจทุกเดือน
- โครงการนมฟลูออไรด์ฯ ควรใช้กับเด็กชั้นอนุบาล ไม่ควรแจกจ่ายในศูนย์เด็กเล็ก และควรพิจารณาเรื่องความเข้มข้นของฟลูออไรด์ที่อาจเกิดพิษเรื้อรัง คือ ๐.๐๕ มิลลิกรัมฟลูออไรด์/น้ำหนักตัว ๑ กิโลกรัม

- โครงการฯ ควรมีการติดตามผลอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ทั้งด้านการจัดการเรื่องนม การรับรู้และการยอมรับของผู้เกี่ยวข้อง สภาวะฟันผุของเด็ก เปรียบเทียบในกลุ่มเด็กที่ได้รับและไม่ได้รับนมฟลูออไรด์ ปริมาณฟลูออไรด์ในปัสสาวะของเด็ก และรายงานประเมินผลสัมฤทธิ์ของการลดฟันผุจากการเติมฟลูออไรด์ในนมที่ชัดเจนในวารสารที่สามารถนำมาใช้อ้างอิงได้

โดยคณะกรรมการโคนมฯ มีความเห็นว่า ข้อมูลฟลูออไรด์ในแหล่งน้ำไม่มีความชัดเจน ทำให้ไม่สามารถพิจารณาพื้นที่ที่อนุญาตให้จำหน่ายนมฟลูออไรด์ได้ รวมทั้งกรมอนามัยต้องส่งแผนการติดตามเพื่อให้มั่นใจว่ามีนมฟลูออไรด์จำหน่ายเฉพาะพื้นที่ที่ได้รับอนุญาต ซึ่งระบุท้ายใบอนุญาตผลิตเฉพาะคราวนมฟลูออไรด์ในภาคเรียนที่ ๒/๒๕๖๐ และไม่มีการจำหน่ายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยต้องส่งผลตรวจติดตามให้สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาทราบทุกสามเดือน พร้อมแผนการสุ่มตัวอย่างที่เป็นที่ยอมรับ พร้อมทั้งขอให้กรมอนามัยดำเนินการตามความเห็นของคณะทันตแพทย์ ทันตแพทย์สมาคมแห่งประเทศไทย และราชวิทยาลัยทันตแพทย์ ซึ่งกรมอนามัยยังไม่ได้ส่งข้อมูลดังกล่าวให้สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา นอกจากนั้นคณะกรรมการโคนมฯ ยังมีประเด็นข้อสงสัยที่ต้องการความชัดเจน ได้แก่

- ความปลอดภัยของการได้รับนมฟลูออไรด์
- การประเมินประสิทธิภาพของการได้รับนมฟลูออไรด์
- แนวทางการควบคุมพื้นที่การจำหน่ายนมฟลูออไรด์อย่างเป็นระบบ

ดังนั้น ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๖๑ จนถึงปัจจุบัน สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาจึงยังไม่มีการอนุญาตผลิตเฉพาะคราวนมฟลูออไรด์

กระทรวงสาธารณสุขจึงมีคำสั่งที่ ๗๓๗/๒๕๖๑ เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานเฉพาะกิจเพื่อประเมินโครงการนมฟลูออไรด์ป้องกันฟันผุในประเทศไทย ซึ่งประกอบด้วยคณะอำนวยการและคณะผู้เชี่ยวชาญ โดยคณะอำนวยการมีบทบาทหน้าที่ในการพิจารณาข้อมูลผลการประเมินโครงการนมฟลูออไรด์ป้องกันฟันผุของประเทศไทยจากคณะผู้เชี่ยวชาญ และเสนอแนะมาตรการที่เหมาะสมในการประเมินความจำเป็น ความปลอดภัย และประสิทธิผลของโครงการนมฟลูออไรด์ป้องกันฟันผุของประเทศไทย สำหรับคณะผู้เชี่ยวชาญมีบทบาทหน้าที่ในการวิเคราะห์ความถูกต้อง ความสมบูรณ์เพียงพอและความน่าเชื่อถือของข้อมูลทุติยภูมิที่มีอยู่เพื่อใช้ในการประเมินความจำเป็นของการดำเนินการโครงการนมฟลูออไรด์ต่อไปใน ๑๒ จังหวัด ซึ่งครอบคลุมนักเรียน ๖๐๐,๐๐๐ คน กรณีที่ข้อมูลที่มีอยู่มีความถูกต้อง สมบูรณ์เพียงพอ และน่าเชื่อถือ ในการประเมินนั้น ให้ระบุว่าพื้นที่ใด สมควรดำเนินการต่อเนื่อง และพื้นที่ใดควรยุติการดำเนินการโครงการ และกรณีที่ข้อมูลที่มีอยู่ไม่ถูกต้อง ไม่สมบูรณ์เพียงพอ หรือ ไม่น่าเชื่อถือ ให้วิเคราะห์และเสนอทางเลือกเชิงนโยบายต่อโครงการนี้ ซึ่งจากการดำเนินการได้ข้อสรุปแนวทางการประเมินผลโครงการนมฟลูออไรด์ป้องกันฟันผุในประเทศไทย ที่กรมอนามัยต้องดำเนินงานให้ครอบคลุมประเด็นสำคัญ ดังนี้

(๑) การสำรวจปริมาณฟลูออไรด์ในแหล่งน้ำบริโภคใน ๑๒ จังหวัดที่เข้าร่วมโครงการฯ โดยจัดทำแผนการสุ่มตัวอย่างที่ถูกต้องตามหลักสถิติการวิจัยร่วมกับสถาบันโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อวัดปริมาณฟลูออไรด์ในแหล่งน้ำหลักที่เด็กนักเรียนใช้ในการบริโภค ในพื้นที่ ๑๒ จังหวัดที่เข้าร่วมโครงการฯ โดยส่งตัวอย่างทั้งหมดตรวจวิเคราะห์ที่กรมอนามัย และส่งตัวอย่างน้ำบริโภคดังกล่าวจำนวน ๕ – ๑๐% ตรวจวิเคราะห์ที่กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ เพื่อทวนสอบความถูกต้อง (Re-check) ของผลการตรวจวิเคราะห์อีกทั้ง ควรดำเนินการสำรวจปริมาณการบริโภคน้ำของเด็กนักเรียนในพื้นที่ ๑๒ จังหวัดที่เข้าร่วมโครงการฯ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาการได้รับสัมผัสฟลูออไรด์จากแหล่งน้ำดังกล่าว ทั้งนี้ การดำเนินงานยังมีข้อจำกัดในการสำรวจปริมาณฟลูออไรด์ในแหล่งน้ำบริโภคนอกพื้นที่

กลุ่มเป้าหมาย ๑๒ จังหวัด ซึ่งควรดำเนินการในระยะต่อไป เพื่อให้สามารถเฝ้าระวังปริมาณการได้รับฟลูออไรด์ในแหล่งน้ำบริโภคได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(๒) การสำรวจสถานการณ์ฟันผุ อุด ถอน (DMFT) และฟันตกกระ (Fluorosis) ของเด็กนักเรียนที่ได้รับนมฟลูออไรด์ เปรียบเทียบกับเด็กนักเรียนที่ไม่ได้รับนมฟลูออไรด์ โดยดำเนินการสำรวจในเด็กนักเรียนที่อยู่ในโครงการซึ่งได้รับนมฟลูออไรด์ และใช้ข้อมูลการสำรวจประจำปีของงานทันตสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอ้างอิงเป็น Baseline ของเด็กนักเรียนที่ไม่ได้รับนมฟลูออไรด์ (กลุ่ม Control)

(๓) ร่าง TOR ของการดำเนินการในข้อ ๑ และข้อ ๒ ให้นำเสนอที่ปรึกษาโครงการฯ ได้แก่ นายแพทย์วิโรจน์ ตั้งเจริญเสถียร ศ.ดร.ทพ.สิทธิชัย ขุนทองแก้ว รศ.ดร.ทพญ.ศิริรักษ์ นครชัย ผศ.ดร.ทพ.สมเกียรติ เหลืองไพรินทร์ ผศ.ดร.ชนิพรรณ บุตรยี่ ผศ.ดร.ทพญ.ดุลยพร ตราชูธรรม

(๔) TOR ของการดำเนินโครงการประเมินผลโครงการนมฟลูออไรด์ดังกล่าวจำเป็นต้องผ่านการประเมินผลของคณะกรรมการด้านจริยธรรม (Ethic Committee) ของกระทรวงสาธารณสุข

(๕) การศึกษากลไกการบริหารจัดการตรวจติดตามการจำหน่ายนมฟลูออไรด์นอกพื้นที่ จะดำเนินการภายหลังจากที่ได้ผลการศึกษาในข้อ ๑-๒ เพื่อกำหนดพื้นที่กลุ่มเป้าหมายที่ต้องการได้รับฟลูออไรด์ผ่านทางการดื่มนมโรงเรียน ซึ่งในกรณีที่พบว่า ในพื้นที่ใดมีปริมาณฟลูออไรด์ในแหล่งน้ำบริโภคไม่น้อยกว่า ๐.๓ พีพีเอ็ม ก็จำเป็นต้องยุติการได้รับนมฟลูออไรด์ในพื้นที่ดังกล่าวของโครงการ โดยการศึกษากลไกการบริหารจัดการเพื่อตรวจติดตามการจำหน่ายนมฟลูออไรด์ให้อยู่ในพื้นที่ที่กำหนด ต้องคำนึงถึงความพร้อมของเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ทั่วประเทศ ทั้งในส่วนกลุ่มงานทันตสาธารณสุข และกลุ่มงานคุ้มครองผู้บริโภค เพื่อให้สามารถประสานความร่วมมือในการเฝ้าระวังความปลอดภัยและมีกลไกการกำกับติดตามได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓.๓ แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานเฝ้าระวังนมโรงเรียน

๓.๓.๑ กรณีศึกษาร้องเรียนนมโรงเรียนบูดที่จังหวัดน่าน

ครูสุดทน! นม ร.ร. บูด นายก อบต.ปิงหลวง สั่งหยุดแจก-เรียกตรวจสอบด่วน

ครูโรงเรียนบ้านน้ำลี อ.นาหมื่น จ.น่าน สุดทน! โครงการนมโรงเรียน เปิดกล่องพบแต่นมบูด ด้าน นายก อบต.ปิงหลวง สั่ง หยุดแจกนม พร้อมเรียกร้องบริษัทผู้ผลิต ขณะที่ เด็กนักเรียน วอน อยากได้นมโรงเรียนดี มีคุณภาพดื่มกิน ...

เมื่อวันที่ 7 ก.ย. 58 ครูโรงเรียนบ้านน้ำลี ต.ปิงหลวง อ.นาหมื่น จ.น่าน นำนมโรงเรียนบรรจุกล่องขนาด 200 ซีซี ซึ่งผลิตโดยบริษัท จำนวน 9 หีบ จำนวน 400 กว่ากล่อง ที่ได้รับสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลปิงหลวง เพื่อให้แจกจ่ายแก่นักเรียนดื่ม ตามโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนของรัฐบาล ที่มีสภาพนมบูด เป็นก้อนเหนียวข้น มีกลิ่นเหม็น ทั้งที่ตัวกล่องระบุวัดหมดอายุวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2559

ด้าน นางพิมพ์ภัทรา เปี่ยมจิตเมตต์ รักษาการ ผอ.โรงเรียนบ้านน้ำลี และ นางสาววิไลวรรณ กองนันท์ คุณครู เปิดเผยว่า ตลอดระยะเวลาที่ได้รับสนับสนุนนมโรงเรียน จะพบมีนมบูดประปนมาในกล่องทุกครั้ง แต่ครั้งนี้มีจำนวนมากโดยใน 1 หีบ ซึ่งมี 48 กล่อง จะพบมีดีอยู่ 1-2 กล่องเท่านั้น ซึ่งก็ไม่กล้าให้เด็กดื่ม เนื่องจากไม่มั่นใจว่านมจะใกล้เสียหรือมีคุณค่าทางอาหารเหมาะสำหรับเด็กหรือไม่ และพบว่ายังมีอีก 2 โรงเรียนได้แก่โรงเรียนบิงใน และ โรงเรียนบิงหลวง ซึ่งได้รับนมสนับสนุนจาก อบต.ปิงหลวง เหมือนกัน ก็มีนมบูดเน่าในลักษณะเดียวกัน โดยทางโรงเรียนได้แจ้งไปยัง อบต.แล้ว ซึ่งก็ได้รับแจ้งว่าทางบริษัทจะรับเปลี่ยนให้ แต่ทั้งนี้ทางโรงเรียนได้ตระหนักว่า เด็กควรจะได้ดื่มนมที่คุณค่าทางโภชนาการ อันจะส่งผลให้พัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็กเป็นไปอย่างเต็มศักยภาพ และที่สำคัญเรื่องความปลอดภัย จึงต้องการสะท้อนปัญหาเพื่อให้มีการตรวจสอบ

ขณะที่ เด็กนักเรียนระดับชั้นตั้งแต่ประถมศึกษาปีที่ 1–6 หลังได้รับแจกนม หากเปิดแล้วพบว่านมบูดเน่าก็จะนำไปเททิ้ง และไปเลือกกล่องใหม่ จนกว่าเปิดแล้วจะพบว่านมไม่บูด ดื่มได้ ซึ่งก็ต้องเสี่ยงกับการดื่มนมที่อาจใกล้เสีย หรือไม่มีคุณค่าทางอาหาร โดยนักเรียนวอนต้องการดื่มนมดี มีคุณภาพ

ด้าน นายทองทรัพย์ โนทะ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลปิงหลวง อ.นาหมื่น จ.น่าน หลังทราบเรื่องได้แจ้งทุกโรงเรียนจำนวน 10 แห่ง ซึ่งได้รับสนับสนุนโรงเรียนให้หยุดแจกจ่ายนมแก่เด็กนักเรียน พร้อมเก็บนมกลับตรวจสอบ และทำหนังสือแจ้งไปยังบริษัท สำหรับนมโรงเรียนทั้งหมดนั้น ทางองค์การบริหารส่วนตำบลปิงหลวงได้สั่งซื้อจากบริษัทองค์การส่งเสริมโคนมแห่งประเทศไทย (อสค.) และ อสค.ได้มอบอำนาจให้บริษัทเชียงใหม่เฟรชมิลค์ จำกัด ตั้งอยู่ที่ 57/1 หมู่ 6 ต.ท่าวังตาล อ.สารภี จ.เชียงใหม่ และ บริษัท ยู เอ็ม โคตภัณฑ์ จำกัด ตั้งอยู่ที่ 163/1 หมู่ 7 ต.น้ำโจ้ อ.แม่ทะ จ.ลำปาง เป็นผู้แทนจำหน่ายในราคากล่องละ 7.82 บาท โดยนมโรงเรียนดังกล่าว ได้รับจากบริษัทเมื่อช่วงต้นเดือนสิงหาคมที่ผ่านมา และระบุวันหมดอายุ เดือนกุมภาพันธ์ 2559 จึงได้แจกจ่ายไปในแต่ละโรงเรียน และไม่คาดคิดว่าข้างในกล่องบรรจุจะเป็นนมเน่าบูดไม่ได้คุณภาพ

สำหรับโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน เป็นโครงการที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้น เพื่อแก้ปัญหาการขาดสารอาหาร และภาวะทุพโภชนาการในเด็ก ด้วยเห็นว่า เด็กควรจะได้ดื่มนม ซึ่งเป็นอาหารธรรมชาติที่มีความสมบูรณ์ และมีคุณค่าทางโภชนาการสูง อันจะส่งผลให้พัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็ก เป็นไปอย่างเต็มศักยภาพประกอบกับระยะเวลาดังกล่าว รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม ให้สามารถขายน้ำนมดิบได้ และเป็นการส่งเสริมการใช้ผลผลิตภายในประเทศ จึงได้มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กนักเรียนได้ดื่มนมอย่างจริงจัง.

ที่มา : เว็บไซต์ไทยรัฐออนไลน์ วันที่ ๗ กันยายน ๒๕๕๘ (https://www.thairath.co.th/news/local/๕๒๓๕๘๖)

การนำเสนอกรณีศึกษาร้องเรียนนมโรงเรียนบูดที่จังหวัดน่านมีลำดับเหตุการณ์ดังแสดงในแผนภาพที่ ๕ ดังนี้

<u>แผนภาพที่ ๕</u> ลำดับเหตุการณ์การณ์กรณีศึกษาร้องเรียนนมโรงเรียนบูดที่จังหวัดน่าน

๓.๓.๑.๑ การร้องเรียน

จากกรณีที่พบปัญหานมโรงเรียนบูดที่โรงเรียนบ้านน้ำลี ต. ปิงหลวง อ. นาหมื่น จ. น่าน จำนวน ๙ หีบ หรือประมาณ ๔๐๐ กล่อง พบว่า นมดังกล่าวมีลักษณะเป็นก้อนเหนียวข้น มีกลิ่นเหม็น โดยระบุวันหมดอายุ วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙ และพบว่ามีอีก ๒ โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนปิงในและโรงเรียนปิงหลวงก็ได้รับนมบูดเน่าในลักษณะเดียวกัน โดยนมโรงเรียนดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจาก อบต.ปิงหลวง และเจ้าหน้าที่จาก อบต.ปิงหลวง, สตง. จ.น่าน และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน ได้ร่วมดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมเมื่อวันที่ ๘ กันยายน ๒๕๕๘ พบว่า นมโรงเรียนดังกล่าวมีสถานที่ผลิต ก และสถานที่ผลิต ข เป็นผู้แทนจำหน่าย จึงได้เก็บตัวอย่างนมจากทั้ง ๒ สถานที่ผลิต ส่งตรวจที่ศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์เชียงราย เพื่อหาสาเหตุการบูดเน่าต่อไป โดยในการตรวจสอบเบื้องต้นนั้นไม่พบการบูดเน่าจากนมที่ผลิตจากสถานที่ผลิต ข แต่พบการเน่าเสียของนมที่ผลิตจากสถานที่ผลิต ก ซึ่งเคยมีประวัตินมโรงเรียนที่เคยส่งมอบให้ อบต. ใน จ. แม่ฮ่องสอน เน่าเสียมาแล้ว และทางองค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย (อ.ส.ค.) ได้แจ้งทั้ง ๒ บริษัทเร่งทำหนังสือชี้แจงข้อเท็จจริงพร้อมทั้งเสนอมาตรการแก้ไขปัญหามายัง อ.ส.ค. ภายใน ๓ วันทำการ

๓.๓.๑.๒ การดำเนินงานของหน่วยงานส่วนภูมิภาคในการตรวจสอบผลิตภัณฑ์นมโรงเรียน ณ โรงเรียนในพื้นที่

(๑) จากการประสานกับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดน่าน พบว่า

(๑.๑) กรณีดังกล่าวเกิดขึ้นเมื่อวันที่ ๔ กันยายน ๒๕๕๘ โดย อบต. ปิงหลวงได้รับข้อร้องเรียนจากผู้สื่อข่าวว่า อาหารเสริม (นม) ที่โรงเรียนบ้านน้ำลี ไม่ได้มาตรฐาน โดยพบว่านมมีลักษณะข้น เป็นก้อน และได้แจ้งไปยังโรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเขตที่รับผิดชอบระงับการจ่ายนมให้แก่นักเรียน

(๑.๒) วันที่ ๗ กันยายน ๒๕๕๘ อบต. ปิงหลวงพร้อมด้วยตัวแทนจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ปิงหลวง ได้ลงพื้นที่ ณ โรงเรียนบ้านน้ำลี พบว่า ทางโรงเรียนเก็บนมไว้ที่ห้องสมุดโดยมีการวางซ้อนไม่เกิน ๕ ชั้น และแสงแดดไม่สามารถส่องถึงได้ และได้สุ่มเก็บตัวอย่างจำนวน ๗ หีบ (๓๓๖ กล่อง) เพื่อทำการทดสอบการเน่าเสียเบื้องต้นด้วยการสังเกตุลักษณะทางกายภาพ และการชิมพบนมที่มีลักษณะข้น เป็นก้อน จำนวน ๖๗ กล่อง ข้างกล่องระบุ วันหมดอายุ คือ วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙ และได้เก็บนมที่เหลือไว้ที่ อบต. เพื่อให้ทางบริษัทตรวจสอบต่อไป

นอกจากนี้ได้มีการสำรวจ ณ โรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่อยู่ในความรับผิดชอบจำนวน ๕ แห่ง ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านน้ำลีใต้ โรงเรียนบ้านน้ำแพะ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านน้ำแพะ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านปิงหลวง และโรงเรียนบ้านปิงหลวง พบการเน่าเสียของนมที่โรงเรียนบ้านปิงหลวง โดยมีรสชาติเปรี้ยวและขม และมีลักษณะข้นและเป็นก้อน แต่ไม่ระบุว่าผลิตจากบริษัทใด

(๑.๓) วันที่ ๘ กันยายน ๒๕๕๘ รพ.สต. ปิงหลวง ได้ลงพื้นที่สำรวจเพิ่มเติม ณ โรงเรียนบ้านน้ำเคิม โรงเรียนบ้านน้ำแพะ โรงเรียนบ้านน้ำลีใต้ โรงเรียนบ้านปิงใน และโรงเรียนบ้านปิงหลวง พบกล่องนมบูดเพิ่มเติมดังนี้

- โรงเรียนบ้านน้ำแพะ: พบนมบูดจำนวน ๘ กล่อง ผลิตโดย สถานที่ผลิต ข ซึ่งลักษณะภายนอกของกล่องนมที่เสียไม่พบความผิดปกติ มีรอยบุบบ้างเล็กน้อย เก็บในห้องโดยวางกับพื้น สิ่งแวดล้อมภายในไม่ค่อยสะอาด แสงแดดส่องไม่ถึง
- โรงเรียนบ้านปิงใน: พบนมบูด lot วันหมดอายุ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙ ผลิตโดย สถานที่ผลิต ข ซึ่งกล่องภายนอกมีลักษณะบวม ชื้น มีรอยบุบเล็กน้อย กล่องหีบบรรจุนมบางหีบมีลักษณะชื้น เก็บในห้องที่แสงแดดไม่สามารถส่องถึง
- โรงเรียนบ้านปิงหลวง: พบนมบูด lot วันหมดอายุ ๗ มกราคม ๒๕๕๙ ผลิตโดย สถานที่ผลิต ข ซึ่งกล่องภายนอกมีลักษณะบวม ชื้น มีรอยบุบเล็กน้อย เก็บบนชั้นในห้องเรียนที่แสงแดดและความชื้นสามารถเข้าถึงได้
- และ สสอ.นาหมื่น ได้สุ่มตัวอย่างนมโรงเรียนจากโรงเรียนทั้ง ๕ แห่ง ให้แก่ สสจ.น่าน เพื่อส่งตรวจวิเคราะห์ทางห้องปฏิบัติการต่อไป

(๑.๔) วันที่ ๙ กันยายน ๒๕๕๘ สสจ.น่าน ได้ส่งตัวอย่างนมโรงเรียนที่ได้รับจาก สสอ.นาหมื่น เพื่อส่งตรวจวิเคราะห์คุณภาพ ณ ศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ที่ ๑/๑ จังหวัดเชียงราย พร้อมทั้งได้ทำหนังสือถึงนายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่และลำปางเพื่อดำเนินการตรวจสอบสถานที่ผลิตและผลการตรวจวิเคราะห์ประจำปีของสถานที่ผลิตดังกล่าว

๓.๓.๑.๓ การดำเนินงานของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาและสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำปางและเชียงใหม่

วันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๕๘ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) โดย สำนักอาหาร และ กองส่งเสริมงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพในส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น (คบ.) ลงพื้นที่ตรวจสถานที่ผลิต ก และที่สถานที่ผลิต ข ร่วมกับเจ้าหน้าที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดที่รับผิดชอบพื้นที่ดังกล่าว หากพบว่า สถานที่ผลิตนมโรงเรียนไม่เป็นไปตามเกณฑ์ GMP และผลิตภัณฑ์ไม่เป็นไปตามมาตรฐานที่ อย. กำหนด ผู้ฝ่าฝืนจะต้องได้รับโทษตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. ๒๕๒๒ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๗ ดังนี้

ตารางที่ ๗ มาตรการลงโทษกรณีฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ.๒๕๒๒

มาตรการพิจารณา	บทกำหนดโทษ
สถานที่ผลิต	
กรณีฝ่าฝืนมาตรา ๖(๗) กำหนดวิธีการผลิต เครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิต และการเก็บรักษาอาหารเพื่อป้องกันมิให้อาหารที่ผลิตเพื่อจำหน่าย นำเข้าเพื่อจำหน่าย หรือที่จำหน่าย	โทษตามมาตรา ๔๙ ต้องระวางปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท
ผลิตภัณฑ์	
กรณีฝ่าฝืนมาตรา ๒๕(๑) ผู้ใดผลิต นำเข้าเพื่อจำหน่าย หรือจำหน่าย ***อาหารไม่บริสุทธิ์*** เช่น อาหารที่มีสิ่งน่าจะเป็นอันตรายเช่นเชื้อโรค *Salmonella*, *Staphylococcus aureus* อาหารเป็นพิษ ภาชนะบรรจุเป็นพิษ	โทษตามมาตรา ๕๘ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ
กรณีฝ่าฝืนมาตรา ๒๕(๓) ผู้ใดผลิต นำเข้าเพื่อจำหน่าย หรือจำหน่าย ***อาหารผิดมาตรฐาน*** เช่น อาหารที่มีคุณภาพไม่เข้ามาตรฐานตามประกาศฯ แต่ไม่ถึงปลอม (ไม่ถึง ๓๐ %) *E.coli* , MPN Coliform เกินมาตรฐาน	โทษตามมาตรา ๖๐ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท

ที่มา : พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ.๒๕๒๒

ทั้งนี้ ตามมาตรา ๔๖ เมื่อปรากฏต่อผู้อนุญาตว่าผู้รับอนุญาตผู้ใด (๑) ไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ กฎกระทรวง หรือประกาศซึ่งออกตามพระราชบัญญัตินี้ หรือ (๒) ในกรณีที่ปรากฏผลจากการตรวจพิสูจน์ว่าอาหารซึ่งผลิตโดยผู้รับอนุญาตผู้ใดเป็นอาหารไม่บริสุทธิ์ตามมาตรา ๒๖ เป็นอาหารที่ผิดมาตรฐานตามมาตรา ๒๘ เป็นอาหารหรือภาชนะบรรจุที่น่าจะเป็นอันตรายต่อสุขภาพหรือผิดอนามัยของประชาชน **ผู้อนุญาตโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการมีอำนาจสั่งพักใช้ใบอนุญาตได้โดยมีกำหนดครั้งละไม่เกิน ๑๒๐ วัน**

หากบริษัทถูกพักใช้ใบอนุญาตผลิต อย. จะดำเนินการแจ้งคณะอนุกรรมการบริหารจัดการโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนและฝ่ายเลขานุการคณะอนุกรรมการฯ จะดำเนินการดังต่อไปนี้

(๑.๑) เสนอเรื่องดังกล่าวต่อคณะอนุกรรมการฯ เพื่อพิจารณาดำเนินการแก้ปัญหาในส่วนของน้ำนมดิบที่เกษตรกรต้องนำส่งโรงงานแปรรูปและจัดหาโรงงานที่จะผลิตผลิตภัณฑ์นมทดแทนสิทธิการจำหน่ายของสองบริษัทที่ถูกพักใช้ใบอนุญาต (มาตรการระยะสั้น)

(๑.๒) ดำเนินการเสนอคณะอนุกรรมการฯพิจารณาจัดสรรสิทธิให้ผู้ประกอบการรายอื่นได้รับสิทธิการจำหน่ายแทนผู้ประกอบการที่ถูกพักใช้ใบอนุญาต (มาตรการระยะยาว)

ประวัติการตรวจประเมินสถานที่ผลิตนมโรงเรียนและผลวิเคราะห์นมโรงเรียนของสถานที่ผลิต ก และสถานที่ผลิต ข

(๑) สถานที่ผลิต ก และสถานที่ผลิต ข ได้เข้าร่วมโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน และได้รับอนุญาตผลิตนมโคชนิดพาสเจอร์ไรส์ และนมโคชนิดยูเอชทีเพื่อจำหน่ายแก่โรงเรียนตามสิทธิที่ได้รับการจัดสรรจากคณะอนุกรรมการบริหารจัดการโครงการอาหารเสริม (นม) โดยได้รับการจัดสรรสิทธิในภาคเรียนที่ ๒/๒๕๕๗ เป็นจำนวน ๖๐,๓๖๘ ถุง-กล่อง/วัน และ ๔๖๙,๑๗๕ ถุง-กล่อง/วัน ตามลำดับ โดยทั้ง ๒ บริษัท ได้รับการจัดสรรพื้นที่การจำหน่ายในเขตภาคเหนือดังตารางที่ ๘

ตารางที่ ๘ แสดงพื้นที่การจำหน่ายนมโรงเรียนในเขตภาคเหนือที่สถานที่ผลิต ก และ ข ได้รับการจัดสรรสิทธิในโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน

จังหวัด	สถานที่ผลิต ก (อำเภอ)	สถานที่ผลิต ข (อำเภอ)
เชียงใหม่	-	**๑๗ อำเภอ** ได้แก่ เมือง, เชียงดาว, เวียงแหง, แม่แจ่ม, แม่ออน, ดอยเต่า, ดอยสะเก็ด, ฝาง, พร้าว, สะเมิง, สันกำแพง, สันป่าตอง, สารภี, หางดง, อมก๋อย, ฮอด
เชียงราย	-	**๑๔ อำเภอ** ได้แก่ เมือง, เชียงของ, เชียงแสน, เทิง, แม่จัน, แม่สรวย, แม่สาย, เวียงป่าเป้า, เวียงชัย, พญาเม็งราย, เวียงแก่น, แม่ฟ้าหลวง, ขุนตาล, กิ่งอำเภอเวียงเชียงรุ้ง
เพชรบูรณ์	-	**๘ อำเภอ** ได้แก่ เมือง, ชนแดน, ศรีเทพ, หนองไผ่, วิเชียรบุรี, หล่มสัก, บึงสามพัน, วังโป่ง
แพร่	-	**๔ อำเภอ** ได้แก่ เมือง, ลอง, วังชิ้น, สูงเม่น
แม่ฮ่องสอน	**๒ อำเภอ** ได้แก่ ขุนยวม ,เมือง	**๖ อำเภอ** ได้แก่ ขุนยวม, ปางมะผ้า, ปาย, แม่ลาน้อย, แม่สะเรียง, สบเมย
กำแพงเพชร	-	**๑ อำเภอ** ได้แก่ พรานกระต่าย
ตาก	-	**๘ อำเภอ** ได้แก่ เมือง, บ้านตาก, สามเงา, วังเจ้า , แม่สอด, แม่ระมาด, ท่าสองยาง, พบพระ
นครสวรรค์	-	**๗ อำเภอ** ได้แก่ ชุมตาบง, ชุมแสง, บรรพตพิสัย, พยุหะคีรี, เมือง, แม่เปิน, แม่วงก์
น่าน	**๗ อำเภอ** ได้แก่ เชียงกลาง, ทุ่งช้าง, นาหมื่น, ปัว, ภูเพียง, เมือง, เวียงสา	**๑๐ อำเภอ** ได้แก่ ท่าวังผา, ทุ่งช้าง, นาน้อย, บ่อเกลือ, ปัว, เมือง, แม่จริม, เวียงสา, สองแคว, สันติสุข
พะเยา	-	**๕ อำเภอ** ได้แก่ เมือง, กิ่งอำเภอภูกามยาว, เชียงคำ, แม่ใจ, ดอกคำใต้
พิษณุโลก	-	**๑ อำเภอ** ได้แก่ ชาติตระการ
ลำปาง	**๑๒ อำเภอ** ได้แก่ เกาะคา, งาว, แจ้ห่ม, เถิน, เมือง, แม่ทะ, แม่พริก, แม่เมาะ, วังเหนือ, สบปราบ, เสริมงาม, ห้างฉัตร	**๙ อำเภอ** ได้แก่ เกาะคา, งาว, เถิน, เมืองปาน, เมือง, แม่ทะ, วังเหนือ, เสริมงาม, ห้างฉัตร

จังหวัด	สถานที่ผลิต ก (อำเภอ)	สถานที่ผลิต ข (อำเภอ)
ลำพูน	-	**๕ อำเภอ** ได้แก่ ทุ่งหัวช้าง, บ้านโฮ่ง, เมือง, แม่ทา , ลี้
สุโขทัย	-	**๒ อำเภอ** ได้แก่ ทุ่งเสลี่ยม, ศรีสำโรง
อุตรดิตถ์	**๔ อำเภอ** ได้แก่ ตรอน, ท่าปลา, เมือง, ลับแล	**๗ อำเภอ** ได้แก่ ตรอน, ทองแสนขัน, ท่าปลา, น้ำปาด, พิชัย, เมือง, ลับแล
อุทัยธานี	-	**๑ อำเภอ** ได้แก่ บ้านไร่
รวม	**๒๕ อำเภอ**	**๑๐๕ อำเภอ**

ที่มา : ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม (องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย)

(๒) หน่วยงานส่วนภูมิภาคดำเนินการตรวจประเมินสถานที่ผลิตและผลการตรวจวิเคราะห์คุณภาพของตัวอย่างผลิตภัณฑ์นมโรงเรียน ณ สถานที่ผลิต ดังนี้

เจ้าหน้าที่สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ร่วมกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจังหวัด ตรวจสอบผลิตภัณฑ์ในรุ่นการผลิตที่สถานที่ผลิต ก ได้เรียกคืนจากโรงเรียนบ้านน้ำรี จ.น่าน จำนวน ๕ หีบ (๒๔๐ กล่อง) ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ผลิตในวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๕๘ ระบุหมดอายุวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙ จากเครื่องบรรจุ A พบสภาพหีบผลิตภัณฑ์มีรอยชำรุด ๑ หีบที่อาจเกิดขึ้นจากการกดทับ และได้สุ่มผลิตภัณฑ์ จำนวน ๗ กล่อง เพื่อตรวจสอบลักษณะทางกายภาพของนม พบว่า ผลิตภัณฑ์รุ่นการผลิตดังกล่าวที่ผลิตในเวลา ๒๐.๐๘.๐๔A, ๒๐.๐๘.๐๖A และ ๒๐.๐๘.๓๗A จำนวน ๓ กล่อง มีลักษณะนมตกตะกอน แยกชั้น มีสีเหลืองเข้มผิดปกติ และมีค่าความเป็นกรดด่าง (pH) ๔.๕-๔.๖ ซึ่งเป็นลักษณะที่ผิดปกติเรียกว่า “Sweet curdling”

และจากการตรวจสอบบันทึกการควบคุมกระบวนการผลิตในรุ่นการผลิตดังกล่าว พบว่า บริษัท ฯ ใช้น้ำนมดิบที่รับมาจาก

- ศูนย์รวบรวมน้ำนมดิบ บริษัท ก วันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๕๘ จำนวน ๓,๒๕๑ กก.
- สหกรณ์โคนม ค วันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๕๘ จำนวน ๑๔,๕๘๐ กก.
- ศูนย์รวบรวมน้ำนมดิบ บริษัท ก วันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๕๘ จำนวน ๒,๒๘๙ กก.

รวมน้ำนมดิบเข้าสู่กระบวนการผลิตทั้งสิ้น ๒๐,๑๒๐ กิโลกรัม โดยนำมาผลิตในวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๕๘ ซึ่งสถานที่ผลิต ก ได้ตรวจสอบคุณภาพน้ำนมดิบตามเกณฑ์การรับซื้อ และเก็บรักษาในถังเก็บน้ำนมดิบที่มีการควบคุมอุณหภูมิ ที่ ๔-๘ องศาเซลเซียส (แต่ไม่มีการจัดทำบันทึกการควบคุมอุณหภูมิในระหว่างการเก็บรักษา) ก่อนเข้าสู่กระบวนการพาสเจอร์ไรส์นม โดยใช้ Plate heat exchanger ที่อุณหภูมิ ๘๐ องศาเซลเซียส ทำให้เย็นทันทีที่อุณหภูมิไม่เกิน ๔ องศาเซลเซียสและนำมาเก็บในถังพักที่อุณหภูมิไม่เกิน ๕ องศาเซลเซียส ก่อนเข้าสู่กระบวนการฆ่าเชื้อด้วยระบบยูเอชที (Tubular heat exchanger) ที่อุณหภูมิไม่น้อยกว่า ๑๓๗ องศาเซลเซียส เป็นเวลา ๔ วินาที และเข้าสู่ถังพักรอบรรจุปลอดเชื้อ และนำไปบรรจุโดยเครื่องบรรจุปลอดเชื้อ จำนวน ๒ เครื่อง (A และ B) ซึ่งผ่านการฆ่าเชื้อเครื่องมือและอุปกรณ์ก่อนการใช้งาน

โดยผลการตรวจสอบหลักฐานเอกสารการควบคุมกระบวนการผลิตในรุ่นการผลิตดังกล่าว ไม่พบความผิดปกติของการผลิต และการควบคุมคุณภาพผลิตภัณฑ์ก่อนการจำหน่าย จึงมีข้อสันนิษฐานสาเหตุของการเสื่อมเสียของผลิตภัณฑ์ในลักษณะ Sweet curdling ๒ กรณี ดังนี้

- กรณีผลการตรวจวิเคราะห์พบเชื้อจุลินทรีย์ อาจเกิดจากการปนเปื้อนเชื้อจุลินทรีย์ในกลุ่ม spore forming bacteria เช่น *Bacillus cereus* ในผลิตภัณฑ์ภายหลังการฆ่าเชื้อ โดยอาจปนเปื้อนในขั้นตอนการบรรจุ การเก็บรักษาผลิตภัณฑ์รอจำหน่าย การขนส่ง หรือการจัดเก็บที่โรงเรียน ซึ่งทำให้ผลิตภัณฑ์สูญเสียสภาพปลอดเชื้อได้
- กรณีผลการตรวจวิเคราะห์ไม่พบเชื้อจุลินทรีย์ อาจเกิดขึ้นจากการใช้น้ำนมดิบที่มีระยะเวลาการเก็บรักษานานที่อุณหภูมิต่ำ อาจมีเชื้อจุลินทรีย์ที่ชอบความเย็น (psychrotropic) เช่น *Bacillus* spp., *Pseudomonas* เป็นต้น ซึ่งหากมีการปนเปื้อนจำนวนมาก จะสร้างเอนไซม์ที่ทนต่อความร้อนในระดับการฆ่าเชื้อยูเอชที เช่น Protease โดยเอนไซม์จะย่อยโปรตีนในน้ำนม ทำให้เกิดกลิ่นรสที่ผิดปกติ เช่น รสขม นมตกตะกอนเป็นลิ่ม ซึ่งลักษณะเหล่านี้จะมีมากขึ้นตามอายุการเก็บรักษาผลิตภัณฑ์

สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ร่วมกับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ดำเนินการ ดังนี้

(๒.๑) เก็บตัวอย่างผลิตภัณฑ์รุ่นการผลิตที่ระบุวันหมดอายุ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๕๘ ช่วงเวลาประมาณ ๒๐.๐๐ น. ส่งตรวจวิเคราะห์คุณภาพมาตรฐานตามประกาศกระทรวงสาธารณสุขฯ ณ กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์

(๒.๒) ตรวจติดตามการแก้ไขจากการตรวจประเมินสถานที่ผลิตตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๓๔๙) พ.ศ.๒๕๕๖ เรื่อง วิธีการผลิต เครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิต และการเก็บรักษาอาหารในภาชนะบรรจุที่ปิดสนิทชนิดที่มีความเป็นกรดต่ำ และชนิดปรับกรด เมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๕๘ ผลการติดตาม พบว่า

(๒.๒.๑) ยังไม่มีการปรับปรุงโครงสร้างอาคารผลิตในประเด็นต่างๆ เช่น

- ทางระบายน้ำภายนอกอาคารตื้นเขิน ไม่สามารถระบายน้ำได้
- ไม่มีฝาครอบหลอดไฟบริเวณจัดเก็บผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป
- ห้อง/บริเวณจัดเก็บภาชนะบรรจุและผลิตภัณฑ์มีสภาพสกปรก ไม่สามารถป้องกันสัตว์พาหะได้
- มีเครื่องจักรที่ไม่ใช้งานอยู่ในบริเวณผลิต

(๒.๒.๒) ประเด็นปัญหาที่ต้องแก้ไขในระบบการผลิต

- ระยะเวลาการเก็บรักษานมดิบ
- การนำน้ำนมดิบไปใช้แบบ First in First out เพื่อป้องกันการซ้อนทับของน้ำนมดิบในถังเก็บนมดิบ (คุณภาพนมต่ำลง)
- เครื่องฆ่าเชื้อ (Aseptic system) ไม่มีอุปกรณ์ควบคุมและวัดอัตราการไหล (Flow meter)
- ไม่มีผลการศึกษาอุณหภูมิ และเวลาที่ใช้ในการฆ่าเชื้อผลิตภัณฑ์
- การรักษาสภาพปลอดเชื้อในถังพักรอบรรจุไม่มีมาตรการป้องกันการปนเปื้อนจากภายนอก
- ภาชนะบรรจุมีการจัดเก็บไม่ถูกสุขลักษณะ
- การเก็บรักษาผลิตภัณฑ์ไม่ถูกสุขลักษณะ
- ผู้ควบคุมการผลิตไม่ได้ผ่านการอบรมความรู้ตามที่สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยากำหนด

(๒.๒.๓) พบข้อบกพร่องรุนแรง ดังนี้

- เครื่องฆ่าเชื้อแบบยูเอชที ไม่มีอุปกรณ์ควบคุมอัตราการไหล (Flow meter) โดยบริษัทฯ ได้ติดต่อผู้ผลิตเครื่องฆ่าเชื้อ (Tetra pak) ให้ดำเนินการปรับปรุงแก้ไข ในวันจันทร์ที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๘ รวมถึงการทดสอบสภาพปลอดเชื้อของการผลิต
- ไม่มีผลการศึกษาอุณหภูมิ และเวลาที่ใช้ในการฆ่าเชื้อผลิตภัณฑ์
- ไม่มีการควบคุมอัตราการไหลในการฆ่าเชื้อ

(๒.๒.๔) การจัดทำบันทึกและรายงาน ยังไม่ครบถ้วนและไม่สม่ำเสมอตามที่กำหนดในหลักเกณฑ์ฯ GMP

โดยสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ร่วมกับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพิจารณาแล้วเห็นควรให้สถานที่ผลิต ก ระงับการผลิต และปรับปรุงระบบการควบคุมกระบวนการผลิต ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

- การจัดการน้ำนมดิบ เพื่อป้องกันการเจริญของจุลินทรีย์กลุ่ม Psychrotropic และการสร้างเอนไซม์โปรตีเอส
- การปรับปรุงโครงสร้างอาคารผลิต และการติดตั้งเครื่องมืออุปกรณ์การผลิต โดยเฉพาะในจุดที่ผลต่อความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์
- การจัดหาบุคลากรที่มีความรู้ในการควบคุมกระบวนการผลิต หรือการพัฒนาให้ผู้ที่มีหน้าที่ในการควบคุมกระบวนการผลิตมีความรู้ความสามารถในการพัฒนาระบบการควบคุมกระบวนการผลิตเพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีความปลอดภัย รวมถึงฝึกอบรมพนักงานที่เกี่ยวข้องในด้านสุขลักษณะการผลิต
- ปรับปรุงระบบการบันทึกและรายงานให้มีความครบถ้วนและสม่ำเสมอ

(๒.๓) การดำเนินงานของส่วนกลาง (สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา)

- สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาร่วมกับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตรวจสอบสถานที่ผลิต ก แล้วเห็นควรให้ระงับการผลิตผลิตภัณฑ์นมยูเอชทีเพื่อจำหน่ายจนกว่าจะปรับปรุงกระบวนการผลิตให้มีคุณภาพมาตรฐานเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด
- สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาเสนอผลการดำเนินงานให้คณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นมพิจารณา ในการประชุมครั้งที่ ๖/๒๕๕๘ เมื่อวันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๘ โดยคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นมมีมติตัดสิทธิ์การจำหน่ายนมโรงเรียนส่วนที่เหลือทั้งหมดทันทีในภาคเรียนที่ ๑/๒๕๕๘ และ ๒/๒๕๕๘

สรุปบทเรียนกรณีศึกษาร้องเรียนนมโรงเรียนบูดที่จังหวัดน่าน

ตามที่เกิดข้อร้องเรียนกรณีนมโรงเรียนบูดที่โรงเรียนบ้านน้ำลี ต. ปิงหลวง อ. นาหมื่น จ. น่าน จำนวน ๙ หีบ หรือประมาณ ๔๐๐ กล่อง นั้น จากการตรวจสอบข้างต้นพบว่าสถานที่เกิดเหตุและสถานที่ตั้งของสถานที่ผลิตอยู่คนละจังหวัดซึ่งทำให้เกิดปัญหาการดำเนินการในหลายด้าน เช่น การประสานงาน การรายงานผล ซึ่งไม่มีระบบการดำเนินงานรองรับ นอกจากนั้นยังพบว่าประกาศคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นมฯยังไม่ครอบคลุมกรณีดังกล่าว พร้อมทั้งการดำเนินการตรวจเฝ้าระวังควรมีความเข้มข้นมากขึ้นกว่าเดิมเพื่อจะช่วยให้ปัญหานมโรงเรียนบูดนั้นลดลงต่อไป จึงสรุปเป็นบทเรียนและแนวทางการดำเนินการได้จากกรณีดังกล่าว ดังนี้

(๑) กระทรวงสาธารณสุขกำหนดแนวทางการดำเนินการกรณีพบปัญหานมโรงเรียน ให้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดในพื้นที่ที่เกิดเหตุดำเนินการดังนี้

(๑.๑) สืบสวนสอบสวนเก็บข้อมูลรายละเอียดผลิตภัณฑ์ที่มีปัญหาให้ชัดเจน

(๑.๒) เก็บตัวอย่างผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนส่งตรวจวิเคราะห์และอายัดผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนรุ่นที่มีปัญหา

(๑.๓) แจ้งให้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดที่เป็นที่ตั้งของสถานที่ผลิตนมโรงเรียนที่มีปัญหานั้น ให้ดำเนินการตรวจสถานที่ผลิต พร้อมเก็บตัวอย่างผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนรุ่นที่มีปัญหาหรือรุ่นใกล้เคียงส่งตรวจวิเคราะห์ที่กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์หรือศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ หากพบกระบวนการผลิตนมโรงเรียนมีความเสี่ยงให้ดำเนินการอายัดสินค้าดังกล่าวด้วย

(๑.๔) ให้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดในพื้นที่ที่เกิดเหตุและสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดที่เป็นที่ตั้งของสถานที่ผลิตนมโรงเรียนที่มีปัญหา สำเนาข้อมูลรายละเอียดและผลวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์แจ้งสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาโดยด่วน

(๑.๕) พัฒนาระบบการรายงานผลการตรวจประเมินสถานที่ผลิตและผลการตรวจวิเคราะห์คุณภาพของตัวอย่างผลิตภัณฑ์นมโรงเรียน ณ สถานที่ผลิต ดังนี้

(๑.๕.๑) สร้างกลุ่มไลน์ Schoolmilk เพื่อความสะดวกและความรวดเร็วในการสื่อสารกับหน่วยงานส่วนภูมิภาค

(๑.๕.๒) เพิ่มช่องทางการส่งผลตรวจ ทั้งทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิคส์ และไลน์กลุ่ม Schoolmilk

(๑.๕.๓) ประสานงานไปยังกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์และศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ขอความอนุเคราะห์ให้ส่งสำเนาผลวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนให้สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

(๒) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นมปรับประกาศคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินงานโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน และปรับแผนการตรวจเฝ้าระวัง ดังนี้

(๒.๑) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ปรับประกาศคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินงานโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ตามข้อความที่ขีดเส้นใต้ในตารางที่ ๙

ตารางที่ ๙ เปรียบเทียบประกาศคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินงานโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ภาคเรียนที่ ๑/๒๕๕๘ และภาคเรียนที่ ๒/๒๕๕๘

ลำดับที่	ประกาศคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม	
	ภาคเรียนที่ ๑/๒๕๕๘	ภาคเรียนที่ ๒/๒๕๕๘
๑	**คุณสมบัติของผู้ประกอบการที่จะเข้าร่วมโครงการฯ** ๑.๑.๒ มีใบอนุญาตผลิตอาหาร	**คุณสมบัติของผู้ประกอบการที่จะเข้าร่วมโครงการฯ** ๑.๑.๒ มีใบอนุญาตผลิตอาหาร
๒	๑.๑.๓ มีใบสำคัญการขึ้นทะเบียนอาหาร/ใบจดทะเบียนอาหาร/ใบอนุญาตผลิตอาหารเฉพาะคราวของนมฟลูออไรด์	๑.๑.๓ มีใบสำคัญการขึ้นทะเบียนอาหาร/ใบจดทะเบียนอาหาร/ใบอนุญาตผลิตอาหารเฉพาะคราวของนมฟลูออไรด์
๓	๑.๑.๔ ใบรับรอง GMP และมีการยืนยันผลตรวจสถานที่ผลิตที่ผ่านมาตรฐานในระยะเวลา ๑๒ เดือนจาก อย./สสจ.	๑.๑.๔ ใบรับรอง GMP และมีการยืนยันผลตรวจสถานที่ผลิตที่ผ่านมาตรฐานที่เป็นปัจจุบันจาก อย./สสจ.

ลำดับที่	ประกาศคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม	
	ภาคเรียนที่ ๑/๒๕๕๘	ภาคเรียนที่ ๒/๒๕๕๘
๔	๑.๑.๕ มีผลผ่านการตรวจวิเคราะห์คุณภาพนมโรงเรียนจากห้องปฏิบัติการที่เชื่อถือได้ตามมาตรการเฝ้าระวังของ อย./ตามที่ผู้ประกอบการส่งตรวจในรอบ ๖ เดือน	๑.๑.๕ มีผลผ่านการตรวจวิเคราะห์คุณภาพนมโรงเรียนจากห้องปฏิบัติการที่ผ่านการรับรองตามมาตรการเฝ้าระวังของ อย./ตามที่ผู้ประกอบการส่งตรวจรอบปัจจุบันไม่เกิน ๖ เดือน
๕	๑.๒.๕(๒) ผลิตนมโรงเรียนให้ได้คุณภาพและมาตรฐานตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง นมโค	๑.๒.๕(๓) ผลิตนมโรงเรียนให้ได้คุณภาพและมาตรฐานตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง นมโค และมาตรฐานจุลินทรีย์ที่ก่อให้เกิดโรค
๖	-	๑.๒.๕(๔) ห้ามใช้นมผงแทนน้ำนมโค หรือสับเปลี่ยนใช้วัตถุอื่นแทนบางส่วน
๗	-	๑.๒.๕(๕) ได้คะแนนตรวจสถานที่ผลิตที่เป็นปัจจุบัน ผ่านตามเกณฑ์ทุกหมวดและคะแนนรวมไม่น้อยกว่าร้อยละ ๘๕
๘	-	๑.๒.๕(๖) ผู้ประกอบการต้องดูแลสถานที่ผลิตสม่ำเสมอ มีผลตรวจสถานที่ตามกฎหมายที่เป็นปัจจุบัน
๙	๕.๑.๑ จัดส่งนมพาสเจอร์ไรส์ด้วยรถห้องเย็นมีอุณหภูมิไม่เกิน ๔ องศาเซลเซียส โดยการขนส่งต้องรักษาความเย็นไว้ตลอดเวลา และมีรถห้องเย็นเพียงพอกับสิทธิการจำหน่ายที่ได้รับ	๑.๒.๖(๑) จัดส่งนมพาสเจอร์ไรส์ด้วยรถห้องเย็นโดยต้องรักษาความเย็นไว้ที่ ๔ องศาเซลเซียสตลอดเวลา และมีรถห้องเย็นเพียงพอกับสิทธิการจำหน่ายที่ได้รับโดยผู้ประกอบการต้องแสดงหลักฐานการครอบครองรถจัดส่งให้ อ.ส.ค.ก่อนรับหนังสือมอบอำนาจจาก อ.ส.ค.
๑๐	๕.๑.๒ จัดส่งนมยูเอชทีด้วยรถบรรทุกมีตู้/หลังคา/ผ้าใบปิดมิดชิด บรรจุในลังซ้อนไม่เกิน ๑๐ ชั้น	๑.๒.๖(๒) จัดส่งนมยูเอชทีด้วยรถบรรทุกมีตู้/หลังคา/ผ้าใบปิดมิดชิด บรรจุในลังซ้อนไม่เกิน ๑๐ ชั้น โดยกล่องนมต้องไม่ยุบเสียหาย
๑๑	๑.๒.๕(๒) หากผลวิเคราะห์ที่ตรวจตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง นมโค จากห้องปฏิบัติการที่เชื่อถือได้ตามมาตรการเฝ้าระวังตนเองของ อย.ไม่ผ่านติดต่อกัน ๒ ครั้ง ให้คณะกรรมการโคนมฯลงโทษลดสิทธิ/ตัดสิทธิ ตามที่กำหนดไว้ในประกาศหลักเกณฑ์นี้	**มาตรการควบคุมกำกับดูแลตามแนบท้ายประกาศ** ๓.(๓) หากผลวิเคราะห์นมโรงเรียนจาก อย./กรมปศุสัตว์ ไม่เข้ามาตรฐานดังต่อไปนี้ ให้ผู้ประกอบการโดนตัดสิทธิส่วนที่เหลือทันทีและในภาคเรียนต่อไป (๓.๑) พบจุลินทรีย์ก่อโรคชนิด *Salmonella* spp., *Staphylococcus aureus*, *Listeria monocytogenes*, *Bacillus cereus* (๓.๓) ปริมาณเชื้อแบคทีเรีย Total Plate count ในนมพาสเจอร์ไรส์มากกว่า ๑๐,๐๐๐ CFU/ml. และตรวจพบในนมยูเอชที (๐.๑ ml.) จำนวน ๒ ครั้ง ภายใน ๒ ภาคเรียน (ภาคเรียนที่

ลำดับที่	ประกาศคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม	
	ภาคเรียนที่ ๑/๒๕๕๘	ภาคเรียนที่ ๒/๒๕๕๘
		๒/๒๕๕๘ ถึง ๑/๒๕๕๙)
๑๒	๖.๕ กรณีผลตรวจวิเคราะห์นมโรงเรียนตามมาตรการเฝ้าระวังของ อย.ไม่ได้คุณภาพตามมาตรฐาน ให้ผู้ประกอบการส่งมาตรการการแก้ไขและดำเนินการแก้ไขทันที สำหรับการตรวจวิเคราะห์ซ้ำให้เจ้าหน้าที่ อย./สสจ. เป็นผู้เก็บตัวอย่าง พร้อมส่งผลวิเคราะห์ให้คณะกรรมการโคนมฯ โดยผู้ประกอบการเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่าย หากผลวิเคราะห์ไม่ได้คุณภาพมาตรฐานที่กำหนดอีก จะถูกลงโทษลดสิทธิ/ตัดสิทธิตามที่กำหนดไว้	
๑๓	-	(๔) กรณีใช้นมผงแทนน้ำนมโค หรือมีการสับเปลี่ยนใช้วัตถุอื่นแทนบางส่วน
๑๔	-	(๕) ผลตรวจ GMP จากกระทรวงสาธารณสุขผ่านตามเกณฑ์ทุกหมวดและคะแนนรวมน้อยกว่า ๘๕% จำนวน ๒ ครั้ง ภายในภาคเรียน ๒/๒๕๕๘ ถึง ๑/๒๕๕๙
๑๕	-	(๖) ผลตรวจประเมินสถานที่ผลิตอาหารตามหลัก GMP ของกระทรวงสาธารณสุขไม่ผ่านตามเกณฑ์และพบข้อบกพร่องรุนแรง
๑๖	-	๔. หากผู้ประกอบการไม่ไม่ดำเนินการขนส่งและเก็บรักษาตามเงื่อนไขข้อ ๑.๒.๖ ให้ลงโทษลดสิทธิครั้งละ ๕% ในภาคเรียนถัดไป

ที่มา : ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม (องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย)

จากตารางที่ ๙ จะพบว่าหลังจากเกิดเหตุการณ์ร้องเรียนนมโรงเรียนบูดที่ จ.น่าน ช่วงเดือนกันยายน ๒๕๕๘ (ภาคเรียนที่ ๑/๒๕๕๘) แล้วนั้น มีการปรับปรุงประกาศคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม เรื่อง หลักเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ภาคเรียนที่ ๒/๒๕๕๘ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาในลักษณะดังกล่าว ดังนี้

(๒.๑.๑) ปรับเรื่อง ผลตรวจสถานที่ผลิต จากเดิมต้องมีผลตรวจผ่านมาตรฐานจาก อย./สสจ.ภายในระยะเวลา ๑๒ เดือน เปลี่ยนเป็น ต้องมีผลผ่านมาตรฐานที่เป็นปัจจุบันจาก อย./สสจ. เนื่องจาก อย./สสจ. มีรอบการตรวจสถานที่ผลิต ภาคเรียนละ ๑ ครั้ง (๒ ครั้ง/ปี) ซึ่งผลการตรวจมีความเป็นปัจจุบันมากกว่าแบบเดิมที่กำหนดให้ใช้ผลการตรวจสถานที่ผลิตผ่านมาตรฐานที่ตรวจในระยะเวลา ๑๒ เดือน ซึ่งหากผู้ประกอบการมีผลตรวจสถานที่ผลิตไม่ผ่านมาตรฐานครั้งใดครั้งหนึ่งในรอบ ๑ ปี ก็สามารถนำผลตรวจอีกครั้งที่ผ่านมาตรฐานมาใช้ประกอบการสมัครเข้าร่วมโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ได้ ซึ่งการปรับหลักเกณฑ์ข้อ ๑.๑.๔ ก็จะทำให้สอดคล้องกับการดำเนินการของ อย.และ สสจ.

(๒.๑.๒) ปรับเรื่องผลวิเคราะห์คุณภาพนมโรงเรียน จากเดิมใช้ผลวิเคราะห์ครั้งไหนก็ได้ที่ส่งตรวจในรอบ ๖ เดือน เปลี่ยนเป็น ต้องใช้ผลวิเคราะห์รอบปัจจุบันที่ตรวจไม่เกิน ๖ เดือน เพื่อให้ทราบผลวิเคราะห์ล่าสุดของสถานที่ผลิตนั้นว่ามีความพร้อมในการเข้าร่วมโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนหรือไม่ ซึ่งการปรับหลักเกณฑ์ข้อ ๑.๑.๕ ก็จะทำให้สอดคล้องกับการดำเนินการของ อย.และ สสจ.

(๒.๑.๓) ปรับเรื่องการกำหนดให้ผลิตนมโรงเรียนให้ได้คุณภาพและมาตรฐานตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง นมโค ปรับเพิ่มคำที่ขีดเส้นใต้ดังนี้ ผลิตนมโรงเรียนให้ได้คุณภาพและมาตรฐานตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง นมโค <u>และมาตรฐานจุลินทรีย์ที่ก่อให้เกิดโรค ด้วย</u> เพื่อให้นมโรงเรียนได้คุณภาพและมาตรฐานทั้งด้านกายภาพ เคมี และจุลินทรีย์ ซึ่งครอบคลุมปัญหาจุลินทรีย์ก่อโรคที่ก่อให้เกิดโรคอาหารเป็นพิษที่มักพบเชื้อจุลินทรีย์เหล่านี้ในผลิตภัณฑ์นม ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินการของ อย.และ สสจ.

(๒.๑.๔) เพิ่มเรื่อง <u>ห้ามใช้นมผงแทนน้ำนมโค หรือสับเปลี่ยนใช้วัตถุอื่นแทนบางส่วน</u> และบทลงโทษในข้อ ๓(๔) เพื่อป้องกันปัญหาการเติมนมผงในผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนเพื่อลดต้นทุนการผลิต เนื่องจากโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนกำหนดให้ผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนต้องผลิตจากน้ำนมโค ๑๐๐ เปอร์เซ็น จุดประสงค์เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรและแก้ไขปัญหาน้ำนมโคล้นตลาด

(๒.๑.๕) เพิ่มเรื่อง <u>ได้คะแนนตรวจสถานที่ผลิตที่เป็นปัจจุบัน ผ่านตามเกณฑ์ทุกหมวดและคะแนนรวมไม่น้อยกว่าร้อยละ ๘๕</u> และบทลงโทษในข้อ ๓(๕) เนื่องจากคุณสมบัติของผู้ประกอบการที่จะเข้าร่วมโครงการฯในข้อ ๑.๑.๔ กำหนดให้ต้องยื่นใบรับรอง GMP ประกอบการสมัครเข้าร่วมโครงการฯ ซึ่งเกณฑ์การได้รับใบรับรอง GMP คือ ต้องผ่านตามเกณฑ์ทุกหมวดและคะแนนรวมไม่น้อยกว่าร้อยละ ๘๕ ซึ่งสถานที่ผลิตควรรักษามาตรฐานการผลิตให้ได้อย่างสม่ำเสมอตามที่ได้รับการรับรอง

(๒.๑.๖) เพิ่มเรื่อง <u>ผู้ประกอบการต้องดูแลสถานที่ผลิตสม่ำเสมอ มีผลตรวจสถานที่ผลิตตามกฎหมายที่เป็นปัจจุบัน</u> และบทลงโทษในข้อ ๓(๖) เนื่องจากคุณสมบัติของผู้ประกอบการที่จะเข้าร่วมโครงการฯในข้อ ๑.๑.๔ กำหนดให้ต้องมีผลตรวจสถานที่ผลิตที่เป็นปัจจุบันจาก อย./สสจ.ผ่านตามเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด ซึ่งสถานที่ผลิตต้องรักษามาตรฐานการผลิตให้ได้ตามเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดอย่างสม่ำเสมอตลอดระยะเวลาการร่วมโครงการฯ

(๒.๑.๗) เพิ่มเงื่อนไขเรื่อง หลักฐานการครอบครองรถจัดส่งนมโรงเรียน จากเดิมที่ไม่ต้องส่งหลักฐานการครอบครองรถขนส่ง เพิ่มเป็น <u>ผู้ประกอบการต้องแสดงหลักฐานการครอบครองรถจัดส่งให้ อ.ส.ค. ก่อนรับหนังสือมอบอำนาจจาก อ.ส.ค.</u> เพื่อป้องกันปัญหานมโรงเรียนเสื่อมเสียระหว่างการขนส่งและให้มั่นใจว่าผู้ประกอบการมีรถห้องเย็นขนส่งนมโรงเรียนเพียงพอกับสิทธิการจำหน่ายที่ได้รับ

(๒.๑.๘) เพิ่มมาตรการควบคุมกำกับดูแลตามแนบท้ายประกาศ ในข้อ ๓. และ ๔. เพื่อให้ผู้ประกอบการมีความตระหนักในการดูแลสถานที่ผลิต คุณภาพมาตรฐานผลิตภัณฑ์นมโรงเรียน และการขนส่งเก็บรักษาผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนจนกว่าจะถึงมือผู้บริโภคให้เป็นไปตามที่ประกาศคณะกรรมการโคนมฯกำหนด เพื่อให้นักเรียนได้รับผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนที่มีคุณภาพและความปลอดภัยและลดความเสี่ยงในการเกิดปัญหานมโรงเรียนบูด

(๒.๒) ปรับแผนการตรวจเฝ้าระวัง

จากการประชุมคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม ครั้งที่ ๕/๒๕๕๙ วันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๙ มีมติให้เพิ่มความถี่ในการสุ่มเก็บตัวอย่างผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนส่งตรวจวิเคราะห์จากเดิมสุ่มเก็บตัวอย่างภาคเรียนละ ๑ ครั้ง ปรับเป็นสุ่มเก็บตัวอย่างทุกเดือน โดยผู้ประกอบการที่เข้าร่วมโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการตรวจวิเคราะห์

จากกรณีศึกษาดังกล่าว ทำให้กระทรวงสาธารณสุขและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้กลไกการดำเนินงานที่ชัดเจน และมีการตรวจเฝ้าระวังที่มีความถี่ในการสุ่มเก็บตัวอย่างนมโรงเรียนส่งวิเคราะห์มากขึ้น นอกจากนั้น กระทรวงสาธารณสุขยังพิจารณาทบทวนปรับแนวทางการดำเนินงานตรวจเฝ้าระวังในทุกปีการศึกษา ซึ่งมีรายละเอียดตามตารางที่ ๑๐ ดังนี้

<u>ตารางที่ ๑๐</u> แนวทางการดำเนินงานและแผนการดำเนินงานตรวจเฝ้าระวังนมโรงเรียนของกระทรวงสาธารณสุข ตั้งแต่ ปีการศึกษา ๒๕๕๙ จนถึง ปีการศึกษา ๒๕๖๑

ลำดับที่	แนวทางการดำเนินงานและแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับนมโรงเรียน			ข้อเสนอแนะ
	ปีการศึกษา ๒๕๕๙	ปีการศึกษา ๒๕๖๐	ปีการศึกษา ๒๕๖๑	
๑	**กรณีตรวจเฝ้าระวัง** ๒.๑ ตรวจประเมินสถานที่ผลิตนมโรงเรียน ปีละ ๒ ครั้ง ดังนี้ ครั้งที่ ๑ มิถุนายน (ประจำภาคเรียนที่ ๑/๒๕๕๙) ครั้งที่ ๒ พฤศจิกายน (ประจำภาคเรียนที่ ๒/๒๕๕๙)	**กรณีตรวจเฝ้าระวัง** ๒.๑ ตรวจประเมินสถานที่ผลิตนมโรงเรียน **ภาคเรียนที่ ๒/๒๕๖๐ ให้ดำเนินการภายในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๖๐**	**กรณีตรวจเฝ้าระวัง** ๒.๑ ตรวจประเมินสถานที่ผลิตนมโรงเรียน ปีละ ๒ ครั้ง ดังนี้ ครั้งที่ ๑ มิถุนายน (ประจำภาคเรียนที่ ๑/๒๕๖๑) ครั้งที่ ๒ พฤศจิกายน (ประจำภาคเรียนที่ ๒/๒๕๖๑)	**กรณีตรวจเฝ้าระวัง** ๒.๑ ตรวจประเมินสถานที่ผลิตนมโรงเรียน ปีละ ๒ ครั้ง ดังนี้ ครั้งที่ ๑ มิถุนายน (ประจำภาคเรียนที่ ๑/๒๕๖๒) ครั้งที่ ๒ <u>พฤษภาคม ถึง พฤศจิกายน</u> (ประจำภาคเรียนที่ ๒/๒๕๖๒)
	๒.๒ นมโคชนิดพาสเจอร์ไรส์ตรวจประเมินสถานที่ผลิตตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๒๙๘) พ.ศ.๒๕๔๙ (แบบ ตส.๕(๕๐))	๒.๒ นมโคชนิดพาสเจอร์ไรส์ตรวจประเมินสถานที่ผลิตตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๒๙๘) พ.ศ.๒๕๔๙ (แบบ ตส.๕(๕๐))	๒.๒ นมโคชนิดพาสเจอร์ไรส์ตรวจประเมินสถานที่ผลิตตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๒๙๘) พ.ศ.๒๕๔๙ (แบบ ตส.๕(๕๐))	คงเดิม
	๒.๓ นมโคชนิดยูเอชทีตรวจประเมินสถานที่ผลิตตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๓๔๙) พ.ศ.๒๕๕๖ (แบบ ตส.๑๑(๕๖))	๒.๓ นมโคชนิดยูเอชทีตรวจประเมินสถานที่ผลิตตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๓๔๙) พ.ศ.๒๕๕๖ (แบบ ตส.๑๑(๕๖))	๒.๓ นมโคชนิดยูเอชทีตรวจประเมินสถานที่ผลิตตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๓๔๙) พ.ศ.๒๕๕๖ (แบบ ตส.๑๑(๕๖))	คงเดิม
	๒.๔ ส่งบันทึกตรวจสถานที่ผลิตอาหารให้ อย.ภายใน ๗ วัน หลังตรวจเสร็จ <u>และหากมีการตรวจประเมินสถานที่ผลิตหลังผู้ประกอบการปรับปรุงแก้ไขข้อพกพร่องตามผลการตรวจประเมินครั้งแรกแล้ว ให้ สสจ.ส่งผลการตรวจ</u>	๒.๔ ส่งบันทึกตรวจสถานที่ผลิตอาหารให้ อย.ภายใน ๗ วัน หลังตรวจเสร็จ และหากมีการตรวจประเมินสถานที่ผลิตหลังผู้ประกอบการปรับปรุงแก้ไขข้อพกพร่องตามผลการตรวจประเมินครั้งแรกแล้ว ให้ สสจ.ส่งผลการตรวจ	๒.๔ ส่งบันทึกตรวจสถานที่ผลิตอาหารให้ อย.ภายใน ๗ วัน หลังตรวจเสร็จ และหากมีการตรวจประเมินสถานที่ผลิตหลังผู้ประกอบการปรับปรุงแก้ไขข้อพกพร่องตามผลการตรวจประเมินครั้งแรกแล้ว ให้ สสจ.ส่งผลการตรวจ	คงเดิม

ลำดับที่	แนวทางการดำเนินงานและแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับนมโรงเรียน			ข้อเสนอแนะ
	ปีการศึกษา ๒๕๕๙	ปีการศึกษา ๒๕๖๐	ปีการศึกษา ๒๕๖๑	
	ประเมินดังกล่าวให้ อย.เป็นกรณีเร่งด่วน เพื่อแจ้งคณะกรรมการโคนมฯ พิจารณาจัดสรรสิทธิ/พิจารณาความผิดต่อไป	ประเมินดังกล่าวให้ อย.เป็นกรณีเร่งด่วน เพื่อแจ้งคณะกรรมการโคนมฯ พิจารณาจัดสรรสิทธิ/พิจารณาความผิดต่อไป	ประเมินดังกล่าวให้ อย.เป็นกรณีเร่งด่วน เพื่อแจ้งคณะกรรมการโคนมฯ พิจารณาจัดสรรสิทธิ/พิจารณาความผิดต่อไป	
	๒.๕ หากสถานที่ผลิตไม่ผ่านมาตรฐาน ให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการตามกฎหมาย และขอความร่วมมืองดผลิตจนกว่าจะปรับปรุงข้อบกพร่องให้แล้วเสร็จ พร้อมทั้งตรวจติดตามการปรับปรุงแก้ไขสถานที่ผลิตและรายงานผลการดำเนินการมาที่ อย.	๒.๕ หากสถานที่ผลิตไม่ผ่านมาตรฐาน ให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการตามกฎหมาย และ**ขอความร่วมมืองดผลิตจนกว่าจะปรับปรุงข้อบกพร่องให้แล้วเสร็จ พร้อมส่งหลักฐานการงดผลิตให้ อย. โดยด่วน เพื่อแจ้งฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการโคนมฯให้จัดหาผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนทดแทนนอกจากนั้นให้ สสจ.ตรวจติดตามการปรับปรุงแก้ไขสถานที่ผลิตและรายงานผลการดำเนินการมาที่ อย.**	๒.๕ หากสถานที่ผลิตไม่ผ่านมาตรฐาน ให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการตามกฎหมาย และ**ขอความร่วมมืองดผลิตจนกว่าจะปรับปรุงข้อบกพร่องให้แล้วเสร็จ พร้อมส่งหลักฐานการงดผลิตให้ อย. โดยด่วน เพื่อแจ้งฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการโคนมฯให้จัดหาผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนทดแทนนอกจากนั้นให้ สสจ.ตรวจติดตามการปรับปรุงแก้ไขสถานที่ผลิตและรายงานผลการดำเนินการมาที่ อย.**	ปรับแก้เรื่องการส่งหลักฐานต่างๆเพื่อให้มีหลักฐานที่ชัดเจนในการดำเนินงานของกระทรวงสาธารณสุขเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม
	๑. การสุ่มเก็บตัวอย่าง ๑.๑ สุ่มเก็บตัวอย่างผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนส่งตรวจวิเคราะห์ที่กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์/ศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ ปีละ ๒ ครั้ง ดังนี้ **กรณีใช้งบประมาณ อย.**	๑. การสุ่มเก็บตัวอย่าง ๑.๑ สุ่มเก็บตัวอย่างผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนส่งตรวจวิเคราะห์ที่กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์/ศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ ปีละ ๒ ครั้ง ดังนี้ **๑.๑.๑ กรณีใช้งบประมาณ อย.**	๑. การสุ่มเก็บตัวอย่าง ๑.๑ สุ่มเก็บตัวอย่างผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนส่งตรวจวิเคราะห์ที่กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์/ศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ ปีละ ๒ ครั้ง ดังนี้ **๑.๑.๑ กรณีใช้งบประมาณ อย.**	๑. การสุ่มเก็บตัวอย่าง ๑.๑ สุ่มเก็บตัวอย่างผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนส่งตรวจวิเคราะห์ที่กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์/ศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ (ตามที่ สสจ.แจ้ง อย.ไว้แล้ว) โดยผู้ประกอบการเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการตรวจ

ลำดับที่	แนวทางการดำเนินงานและแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับนมโรงเรียน			ข้อเสนอแนะ
	ปีการศึกษา ๒๕๕๙	ปีการศึกษา ๒๕๖๐	ปีการศึกษา ๒๕๖๑	
	ภาคเรียนที่ ๑/๒๕๕๙ ดำเนินการภายในเดือนมิถุนายน ๒๕๕๙ ภาคเรียนที่ ๒/๒๕๕๙ ดำเนินการภายในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๙ และรายงาน อย.เป็นกรณีเร่งด่วน	ภาคเรียนที่ ๑/๒๕๖๐ ดำเนินการภายในเดือนมิถุนายน ๒๕๖๐ ภาคเรียนที่ ๒/๒๕๖๐ ดำเนินการภายในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๖๐	ภาคเรียนที่ ๑/๒๕๖๑ ดำเนินการภายในเดือนมิถุนายน ๒๕๖๑ ภาคเรียนที่ ๒/๒๕๖๑ ดำเนินการภายในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๖๑	วิเคราะห์ผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนทุกเดือนตามประกาศคณะกรรมการฯ เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินงานโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนฯ (ปรับแก้ตามมติคณะกรรมการฯ ครั้งที่ ๒/๒๕๖๒ วันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๖๒) ดังนี้ **๑.๑.๑ กรณีรอบพิเศษ** (ตรวจสถานที่ผลิตและผลิตภัณฑ์นมตามประกาศฯ) ภาคเรียนที่ ๑/๒๕๖๒ ดำเนินการภายในเดือนมิถุนายน ๒๕๖๒ ภาคเรียนที่ ๒/๒๕๖๒ ดำเนินการภายในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๖๒
	๑.๒ เก็บตัวอย่างและนำส่งตัวอย่างตามวิธีการที่กำหนด โดยต้องดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ สสจ./หากผู้ประกอบการมีข้อสงสัยผู้ประกอบการสามารถร่วมนำส่งตัวอย่างกับ สสจ.ได้	๑.๒ เก็บตัวอย่างและนำส่งตัวอย่างตามวิธีการที่กำหนด โดยต้องดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ สสจ./หากผู้ประกอบการมีข้อสงสัยผู้ประกอบการสามารถร่วมนำส่งตัวอย่างกับ สสจ.ได้	๑.๒ เก็บตัวอย่างและนำส่งตัวอย่างตามวิธีการที่กำหนด โดยต้องดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ สสจ./หากผู้ประกอบการมีข้อสงสัยผู้ประกอบการสามารถร่วมนำส่งตัวอย่างกับ สสจ.ได้	๑.๒ เก็บตัวอย่างส่งตรวจวิเคราะห์ตามวิธีการที่กำหนด โดยต้องดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ สสจ. และการนำส่งตัวอย่างให้ผู้ประกอบการดำเนินการนำส่งตัวอย่าง ณ ห้องปฏิบัติการกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์หรือศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ที่กำหนด
	๑.๓ รายการตรวจวิเคราะห์นมพาสเจอร์ไรส์ ๑๐ รายการ (แบคทีเรีย	๑.๓ รายการตรวจวิเคราะห์นมพาสเจอร์ไรส์ ๑๐ รายการ (แบคทีเรีย	๑.๓ รายการตรวจวิเคราะห์นมพาสเจอร์ไรส์ ๑๐ รายการ (แบคทีเรีย	๑.๓ รายการตรวจวิเคราะห์นมพาสเจอร์ไรส์ ๑๐ รายการ (แบคทีเรียทั้งหมด

ลำดับที่	แนวทางการดำเนินงานและแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับนมโรงเรียน			ข้อเสนอแนะ
	ปีการศึกษา ๒๕๕๙	ปีการศึกษา ๒๕๖๐	ปีการศึกษา ๒๕๖๑	
	ทั้งหมด แบคทีเรียโคลิฟอร์ม *E.coli Salmonella* spp. *S.aureus L.monocytogenes B.cereus* เนื้อนมไม่รวมไขมัน มันเนย โปรตีน) นมยูเอชที ๙ รายการ (แบคทีเรียทั้งหมด *E.coli Salmonella* spp. *S.aureus L.monocytogenes B.cereus* เนื้อนมไม่รวมไขมัน มันเนย โปรตีน) และ **ให้ระบุในหนังสือนำส่งตัวอย่างว่า ตรวจตามแผนนมโรงเรียน วงเล็บมุมบนขวาว่า *"รอบสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา"* และขอความอนุเคราะห์ส่งสำเนาผลวิเคราะห์ถึง อย.ด้วยทุกครั้ง**	ทั้งหมด แบคทีเรียโคลิฟอร์ม *E.coli Salmonella* spp. *S.aureus L.monocytogenes B.cereus* เนื้อนมไม่รวมไขมัน มันเนย โปรตีน) นมยูเอชที ๙ รายการ (แบคทีเรียทั้งหมด *E.coli Salmonella* spp. *S.aureus L.monocytogenes B.cereus* เนื้อนมไม่รวมไขมัน มันเนย โปรตีน) และ **ให้ระบุในหนังสือนำส่งตัวอย่างว่า ตรวจตามแผนนมโรงเรียน วงเล็บมุมบนขวาว่า *"รอบสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา"* และขอความอนุเคราะห์ส่งสำเนาผลวิเคราะห์ถึง อย.ด้วยทุกครั้ง**	ทั้งหมด แบคทีเรียโคลิฟอร์ม *E.coli Salmonella* spp. *S.aureus L.monocytogenes B.cereus* เนื้อนมไม่รวมไขมัน มันเนย โปรตีน) นมยูเอชที ๙ รายการ (แบคทีเรียทั้งหมด *E.coli Salmonella* spp. *S.aureus L.monocytogenes B.cereus* เนื้อนมไม่รวมไขมัน มันเนย โปรตีน) และ **ให้ระบุในหนังสือนำส่งตัวอย่างว่า ตรวจตามแผนนมโรงเรียน วงเล็บมุมบนขวาว่า *"รอบสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา"* และขอความอนุเคราะห์ส่งสำเนาผลวิเคราะห์ถึง อย.ด้วยทุกครั้ง**	แบคทีเรียโคลิฟอร์ม *E.coli Salmonella* spp. *S.aureus L.monocytogenes B.cereus* เนื้อนมไม่รวมไขมัน มันเนย โปรตีน) นมยูเอชที ๙ รายการ (แบคทีเรียทั้งหมด *E.coli Salmonella* spp. *S.aureus L.monocytogenes B.cereus* เนื้อนมไม่รวมไขมัน มันเนย โปรตีน) และให้ **ระบุในหนังสือนำส่งตัวอย่างว่า ตรวจตามแผนนมโรงเรียน วงเล็บมุมบนขวาว่า *"รอบพิเศษ"* และขอความอนุเคราะห์ส่งสำเนาผลวิเคราะห์ถึง อย.ด้วยทุกครั้ง** (ปรับแก้เพื่อความชัดเจนในการตรวจวิเคราะห์นมโรงเรียน)
	กรณีให้ผู้ผลิตนมโรงเรียนรับผิดชอบค่าตรวจวิเคราะห์ ให้ สสจ.เก็บตัวอย่างส่งตรวจวิเคราะห์ ณ ศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์/กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ ทุกเดือน **โดยระบุในหนังสือนำส่งว่าตรวจตรวจตามแผนนมโรงเรียน โดย**	**๑.๑.๒ กรณีให้ผู้ผลิตนมโรงเรียนรับผิดชอบค่าตรวจวิเคราะห์** ให้ สสจ.เก็บตัวอย่างส่งตรวจวิเคราะห์ ณ ศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์/กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ ทุกเดือน **โดยระบุในหนังสือนำส่งว่าตรวจตรวจตามแผนนมโรงเรียน โดย**	**๑.๑.๒ กรณีให้ผู้ผลิตนมโรงเรียนรับผิดชอบค่าตรวจวิเคราะห์** ให้ พนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ.๒๕๒๒ เป็นผู้เก็บตัวอย่างทุกเดือน ส่งตรวจวิเคราะห์ ณ ศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์/กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์	**๑.๑.๒ กรณีรอบปกติ** (ตรวจผลิตภัณฑ์นมด้านจุลินทรีย์) ให้ พนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ.๒๕๒๒ เป็นผู้เก็บตัวอย่างทุกเดือน ส่งตรวจวิเคราะห์ ณ ศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์/กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ทุกเดือน

ลำดับที่	แนวทางการดำเนินงานและแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับนมโรงเรียน			ข้อเสนอแนะ
	ปีการศึกษา ๒๕๕๙	ปีการศึกษา ๒๕๖๐	ปีการศึกษา ๒๕๖๑	
	<u>วงเล็บมุมบนขวาว่า “รอบผู้ประกอบการ” และขอความอนุเคราะห์ส่งสำเนาผลวิเคราะห์ถึง อย.ด้วยทุกครั้ง</u> <u>โดยสุ่มตรวจเฉพาะเชื้อ ๗ รายการดังนี้ แบคทีเรียทั้งหมด แบคทีเรียโคลิฟอร์ม *E.coli* *Salmonella* spp. *S.aureus* *L.monocytogenes* *B.cereus*</u>	**วงเล็บมุมบนขวาว่า “รอบผู้ประกอบการ” และขอความอนุเคราะห์ส่งสำเนาผลวิเคราะห์ถึง อย.ด้วยทุกครั้ง** โดยสุ่มตรวจเฉพาะเชื้อ ๗ รายการดังนี้ แบคทีเรียทั้งหมด แบคทีเรียโคลิฟอร์ม *E.coli* *Salmonella* spp. *S.aureus* *L.monocytogenes* *B.cereus*	ทุกเดือน **<u>ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทำบันทึกเก็บตัวอย่าง และหนังสือนำส่งตัวอย่างทุกครั้ง</u> โดยระบุในหนังสือนำส่งตัวอย่างมุมบนขวาว่า “รอบผู้ประกอบการ” และขอความอนุเคราะห์ส่งสำเนาผลวิเคราะห์ถึง อย.ด้วยทุกครั้ง** โดยสุ่มตรวจเฉพาะเชื้อ ๗ รายการดังนี้ แบคทีเรียทั้งหมด แบคทีเรียโคลิฟอร์ม *E.coli* *Salmonella* spp. *S.aureus* *L.monocytogenes* *B.cereus* <u>หาก สสจ.ไม่มีผลการดำเนินการเก็บตัวอย่างผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนข้างต้น ให้ทำหนังสือแจ้งเหตุผลให้ อย.ทราบโดยด่วน</u>	ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทำบันทึกเก็บตัวอย่าง และหนังสือนำส่งตัวอย่างทุกครั้ง โดยระบุในหนังสือนำส่งตัวอย่างมุมบนขวาว่า “<u>รอบปกติ</u>” และขอความอนุเคราะห์ส่งสำเนาผลวิเคราะห์ถึง อย.ด้วยทุกครั้ง โดยสุ่มตรวจเฉพาะเชื้อ ๗ รายการดังนี้ แบคทีเรียทั้งหมด แบคทีเรียโคลิฟอร์ม *E.coli* *Salmonella* spp. *S.aureus* *L.monocytogenes* *B.cereus* หาก สสจ.ไม่มีผลการดำเนินการเก็บตัวอย่างผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนข้างต้น ให้ทำหนังสือแจ้งเหตุผลให้ อย.ทราบโดยด่วน
	๑.๔ กรณีผลวิเคราะห์ตัวอย่างผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนไม่เข้าตามมาตรฐาน ให้ดำเนินการตามที่กฎหมายกำหนด	๑.๔ กรณีผลวิเคราะห์ตัวอย่างผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนไม่เข้าตามมาตรฐาน ให้ดำเนินการตามที่กฎหมายกำหนด <u>ปรับแก้กรณีตรวจพบเชื้อ *B.cereus* ดังนี้</u>	๑.๔ กรณีผลวิเคราะห์ตัวอย่างผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนไม่เข้าตามมาตรฐาน ให้ดำเนินการตามที่กฎหมายกำหนด <u>และแจ้งให้ผู้ประกอบการหาสาเหตุและกำหนดวิธีการแก้ไข หากแก้ไขปัญหาเรียบร้อย</u>	คงเดิม

ลำดับที่	แนวทางการดำเนินงานและแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับนมโรงเรียน			ข้อเสนอแนะ
	ปีการศึกษา ๒๕๕๙	ปีการศึกษา ๒๕๖๐	ปีการศึกษา ๒๕๖๑	
		เกิน ๑๐๐ แต่ไม่เกิน ๑๐^{๕} (infective dose) -งดผลิต -และดำเนินคดีกรณีฝ่าฝืน ม.๒๕(๓) (โทษปรับ) **หากพบเกิน ๑๐^{๕} (infective dose)** -งดผลิต -และดำเนินคดีกรณีฝ่าฝืน ม.๒๕(๑) (โทษจำคุก) และ ม.๒๕(๓) (โทษปรับ)	แล้ว ต้องแจ้งให้ สสจ.ตรวจติดตามการแก้ไข และสุ่มเก็บตัวอย่างผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนส่งตรวจวิเคราะห์ซ้ำต่อไป กรณีตรวจพบเชื้อ *B.cereus* ดำเนินการ ดังนี้ **เกิน ๑๐๐ แต่ไม่เกิน ๑๐^{๕} (infective dose)** -งดผลิต -และดำเนินคดีกรณีฝ่าฝืน ม.๒๕(๓) (โทษปรับ) **หากพบเกิน ๑๐^{๕} (infective dose)** -งดผลิต -และดำเนินคดีกรณีฝ่าฝืน ม.๒๕(๑) (โทษจำคุก) และ ม.๒๕(๓) (โทษปรับ)	
	๑.๕ การรายงานผลตามข้อ ๑.๑ ข้างต้น ให้รายงานผลการตรวจวิเคราะห์ทุกครั้ง ในกรณีผลวิเคราะห์ครั้งแรกของภาคเรียนให้รายงานเป็นกรณีเร่งด่วน	๑.๕ การรายงานผลตามข้อ ๑.๑ ข้างต้น ให้รายงานผลการตรวจวิเคราะห์ทุกครั้ง ในกรณีผลวิเคราะห์ครั้งแรกของภาคเรียนให้รายงานเป็นกรณีเร่งด่วน	๑.๕ การรายงานผลตามข้อ ๑.๑ ข้างต้น ให้รายงานผลการตรวจวิเคราะห์ทุกครั้ง ในกรณีผลวิเคราะห์ครั้งแรกของภาคเรียนให้รายงานเป็นกรณีเร่งด่วน	คงเดิม
	๔. คณะกรรมการโคนมฯมีมติให้กระทรวงศึกษาฯแจ้งให้โรงเรียนใน	๕. คณะกรรมการโคนมฯมีมติให้กระทรวงศึกษาฯแจ้งให้โรงเรียนใน	๕. คณะกรรมการโคนมฯมีมติให้กระทรวงศึกษาฯแจ้งให้โรงเรียนใน	ตัดออก

ลำดับที่	แนวทางการดำเนินงานและแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับนมโรงเรียน			ข้อเสนอแนะ
	ปีการศึกษา ๒๕๕๙	ปีการศึกษา ๒๕๖๐	ปีการศึกษา ๒๕๖๑	
	โครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ตรวจสอบก่อนรับนม ตั้งแต่วัดอุณหภูมิต้องไม่เกิน ๘°C ตรวจสอบวันหมดอายุ ตรวจสอบว่า นมโรงเรียนเสียหรือไม่ โดยเทนมใส่แก้วใส ดูลักษณะของนมตามคู่มือ “กว่าจะมาเป็นนมโรงเรียน” หากไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด จะลงโทษตามประกาศคณะกรรมการโคนมฯ ต่อไป	โครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ตรวจสอบก่อนรับนม ตั้งแต่วัดอุณหภูมิต้องไม่เกิน ๘°C ตรวจสอบวันหมดอายุ ตรวจสอบว่า นมโรงเรียนเสียหรือไม่ โดยเทนมใส่แก้วใส ดูลักษณะของนมตามคู่มือ “กว่าจะมาเป็นนมโรงเรียน” หากไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด จะลงโทษตามประกาศคณะกรรมการโคนมฯ ต่อไป	โครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ตรวจสอบก่อนรับนม ตั้งแต่วัดอุณหภูมิต้องไม่เกิน ๘°C ตรวจสอบวันหมดอายุ ตรวจสอบว่า นมโรงเรียนเสียหรือไม่ โดยเทนมใส่แก้วใส ดูลักษณะของนมตามคู่มือ “กว่าจะมาเป็นนมโรงเรียน” หากไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด จะลงโทษตามประกาศคณะกรรมการโคนมฯ ต่อไป	
	๓. **กรณีพบนมบูด** ให้ สสจ.ในพื้นที่ที่เกิดเหตุสืบสวนเก็บข้อมูลผลิตภัณฑ์ที่มีปัญหาให้ชัดเจน และเก็บตัวอย่างผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนส่งตรวจวิเคราะห์และอายัดผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนรุ่นที่มีปัญหา พร้อมสำเนาข้อมูลรายละเอียดและผลวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์แจ้ง อย. อย.จะเร่งประสานกับ สสจ.ที่ตั้งของสถานที่ผลิตนมโรงเรียนที่มีปัญหา ให้ดำเนินการตรวจสถานที่ผลิต พร้อมเก็บตัวอย่างผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนรุ่นที่มีปัญหา/รุ่นใกล้เคียงส่งตรวจวิเคราะห์	๓. **กรณีพบปัญหานมโรงเรียน** ๓.๑ สืบสวนสอบสวนเก็บข้อมูลผลิตภัณฑ์ที่มีปัญหาให้ชัดเจน ๓.๒ เก็บตัวอย่างผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนส่งตรวจวิเคราะห์และอายัดผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนรุ่นที่มีปัญหา ๓.๓ แจ้งให้ สสจ.ที่ตั้งของสถานที่ผลิตนมโรงเรียนที่มีปัญหา ให้ดำเนินการตรวจสถานที่ผลิต พร้อมเก็บตัวอย่างผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนรุ่นที่มีปัญหา/รุ่นใกล้เคียงส่งตรวจวิเคราะห์ หากพบกระบวนการผลิตนมโรงเรียนมีความเสี่ยงให้ดำเนินการอายัดสินค้า	๓. **กรณีพบปัญหานมโรงเรียน** ๓.๑ สืบสวนสอบสวนเก็บข้อมูลผลิตภัณฑ์ที่มีปัญหาให้ชัดเจน ๓.๒ เก็บตัวอย่างผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนส่งตรวจวิเคราะห์และอายัดผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนรุ่นที่มีปัญหา ๓.๓ แจ้งให้ สสจ.ที่ตั้งของสถานที่ผลิตนมโรงเรียนที่มีปัญหา ให้ดำเนินการตรวจสถานที่ผลิต พร้อมเก็บตัวอย่างผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนรุ่นที่มีปัญหา/รุ่นใกล้เคียงส่งตรวจวิเคราะห์ หากพบกระบวนการผลิตนมโรงเรียนมีความเสี่ยงให้ดำเนินการอายัดสินค้า	คงเดิม

ลำดับที่	แนวทางการดำเนินงานและแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับนมโรงเรียน			ข้อเสนอแนะ
	ปีการศึกษา ๒๕๕๙	ปีการศึกษา ๒๕๖๐	ปีการศึกษา ๒๕๖๑	
	หากพบกระบวนการผลิตนมโรงเรียนมีความเสี่ยงให้ สสจ.อายัดสินค้าดังกล่าวด้วย	ดังกล่าวด้วย ๓.๔ ให้ สสจ.ในพื้นที่ที่เกิดเหตุและ สสจ.ที่ตั้งของสถานที่ผลิตนมโรงเรียนที่มีปัญหา สำเนาข้อมูลรายละเอียดและผลวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์แจ้ง อย. โดยด่วน	ดังกล่าวด้วย ๓.๔ ให้ สสจ.ในพื้นที่ที่เกิดเหตุและ สสจ.ที่ตั้งของสถานที่ผลิตนมโรงเรียนที่มีปัญหา สำเนาข้อมูลรายละเอียดและผลวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์แจ้ง อย. โดยด่วน	
		๔. กรณีนมโรงเรียนชนิดผสมฟลูออไรด์ มีผู้ประกอบการที่เข้าร่วมโครงการนมฟลูออไรด์ฯ ซึ่งได้รับใบอนุญาตผลิตเฉพาะคราว จำนวน ๑๙ ราย โดยผู้ประกอบการต้องจำหน่ายนมโรงเรียนชนิดผสมฟลูออไรด์ในพื้นที่ที่กำหนด ซึ่งเป็นพื้นที่ที่แหล่งน้ำมีปริมาณฟลูออไรด์ไม่เกิน ๐.๓ ppm และ **“ห้ามส่งมอบให้แก่ศูนย์เด็กเล็กก่อนวัยเรียน”** จึงขอความร่วมมือ สสจ.สุ่มตรวจสอบชนิดนมโรงเรียนว่ามีการจำหน่ายนมโรงเรียนชนิดผสมฟลูออไรด์แก่โรงเรียนนอกพื้นที่ที่กำหนดหรือไม่ หากพบนมฟลูออไรด์จำหน่ายนอกพื้นที่ให้แจ้ง อย.เป็นกรณีเร่งด่วน	๔. กรณีนมโรงเรียนชนิดผสมฟลูออไรด์ ตามมติคณะกรรมการโคนมฯ ให้จำหน่ายนมฟลูออไรด์ที่ผลิตไว้ก่อนวันที่ ๓๑ มี.ค.๒๕๖๑ ในพื้นที่เดิมที่เคยได้รับอนุญาตในภาคเรียนที่ ๒/๒๕๖๐ ซึ่งในภาคเรียนที่ ๑/๒๕๖๑ (พ.ค. ถึง ต.ค.๒๕๖๑) อย. ยังไม่ได้พิจารณาอนุญาตให้มีการผลิตนมฟลูออไรด์ จึงขอให้สสจ.ดำเนินการดังนี้ ๑) ในพื้นที่ที่มีสถานที่ผลิตนมฟลูออไรด์ จำนวน ๑๙ ราย ให้ สสจ. ตรวจเฝ้าระวังไม่ให้มีการผลิตนมฟลูออไรด์จนกว่าจะได้รับใบอนุญาตเฉพาะคราวนมฟลูออไรด์	๔. กรณีนมโรงเรียนชนิดผสมฟลูออไรด์ ขณะนี้สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ยังไม่ได้พิจารณาอนุญาตให้มีการผลิตนมฟลูออไรด์ โดยขณะนี้อยู่ในระหว่างการพิจารณาร่วมกับกรมอนามัย ทั้งนี้ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาจะแจ้งให้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดทราบทันทีเมื่อมีการออกใบอนุญาตผลิตเฉพาะคราวนมฟลูออไรด์ให้ผู้ผลิต ดังนั้น จึงขอให้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดดำเนินการ ดังนี้ ๑) ในพื้นที่ที่มีสถานที่ผลิตนมฟลูออไรด์ จำนวน ๑๙ ราย ให้ สสจ. ตรวจเฝ้าระวังไม่ให้มีการผลิตนมฟลูออไรด์จนกว่าจะได้รับใบอนุญาตผลิตอาหารเฉพาะคราวนมฟลูออไรด์

ลำดับที่	แนวทางการดำเนินงานและแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับนมโรงเรียน			ข้อเสนอแนะ
	ปีการศึกษา ๒๕๕๙	ปีการศึกษา ๒๕๖๐	ปีการศึกษา ๒๕๖๑	
			๒) ในโรงเรียนทั่วประเทศ ๒.๑) สุ่มตรวจสอบว่า มีการจำหน่ายนมฟลูออไรด์ที่ผลิตไว้ก่อนวันที่ ๓๑ มี.ค.๒๕๖๑ นอกพื้นที่ที่ได้รับอนุญาตหรือไม่ หากพบจำหน่ายนอกพื้นที่ให้แจ้ง อย.เป็นกรณีเร่งด่วน ๒.๒) สุ่มตรวจว่ามีผลิตภัณฑ์นมฟลูออไรด์ที่ผลิตโดยไม่ได้รับอนุญาตหรือไม่ (ฉลากระบุวันที่ผลิตภายหลัง ๓๑ มี.ค.๒๕๖๑) หากพบให้แจ้ง สสจ.ที่สถานที่ผลิตตั้งอยู่ เพื่อให้ดำเนินการตามกฎหมายต่อไป และแจ้ง อย.เป็นกรณีเร่งด่วน	๒) ในโรงเรียนทั่วประเทศ สุ่มตรวจว่ามีผลิตภัณฑ์นมฟลูออไรด์ที่ผลิตโดยไม่ได้รับอนุญาตหรือไม่ หากพบว่ามีการผลิตหรือจำหน่ายผลิตภัณฑ์ดังกล่าว ให้แจ้งต่อ สสจ.ที่สถานที่ผลิตตั้งอยู่ เพื่อให้ สสจ.ดังกล่าวพิจารณาดำเนินการตามกฎหมายต่อไป และแจ้งต่อสำนักอาหาร อย.เป็นกรณีเร่งด่วน

ที่มา : หนังสือเวียนกระทรวงสาธารณสุขที่ สธ ๑๐๑๐.๕/ว๔๘๒ ลงวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๙ เรื่อง ขอแจ้งแนวทางการดำเนินงานและแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับนมโรงเรียน ปีการศึกษา ๒๕๕๙, หนังสือเวียนกระทรวงสาธารณสุขที่ สธ ๑๐๑๐.๕/ว๓๗๒ ลงวันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๖๐ เรื่อง ขอแจ้งแนวทางการดำเนินงานและแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับนมโรงเรียน ปีการศึกษา ๒๕๖๐, หนังสือเวียนกระทรวงสาธารณสุขที่ สธ ๑๐๑๐.๕/ว๓๔๒ ลงวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๖๐ เรื่อง ขอแจ้งแนวทางการดำเนินงานและแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับนมโรงเรียน ปีการศึกษา ๒๕๖๑

บทที่ ๔
สรุปและข้อเสนอแนะ

การตรวจเฝ้าระวังนมโรงเรียนเป็นกลไกสำคัญในการคุ้มครองสุขภาพของเด็กนักเรียน (เด็กก่อนประถมศึกษาจนถึงประถมศึกษาปีที่ ๖) จำนวนกว่า ๗.๖๖ ล้านคน ซึ่งได้บริโภคนมโรงเรียนทุกวันเป็นจำนวน ๒๖๐ วันต่อปี โดยนมโรงเรียนอยู่ภายใต้โครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ที่มีคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นมกำกับดูแลเชิงนโยบายและมีความพยายามในการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงศึกษาธิการ โดยกำหนดกติกาคู้ค้า (ระหว่างองค์การส่งเสริมกิจการโคนมกับผู้ผลิตนมโรงเรียน) และมีบทลงโทษผู้ผลิตนมโรงเรียนที่ไม่ปฏิบัติตามกติกาที่กำหนด ซึ่งผลการตรวจเฝ้าระวังนมโรงเรียนเป็นเครื่องมือหรือตัวชี้วัดในด้านคุณภาพมาตรฐานว่าผู้ผลิตนมได้ดำเนินการตามกฎหมายและกติกาหรือไม่ ดังนั้นการพัฒนาแนวทางการตรวจเฝ้าระวังนมโรงเรียนจึงจะเป็นประโยชน์ในการคุ้มครองเด็กนักเรียนและสร้างการยอมรับให้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

๔.๑ สรุปการดำเนินงานเกี่ยวกับการตรวจเฝ้าระวังนมโรงเรียน ณ สถานที่ผลิต

ในส่วนของกระทรวงสาธารณสุข (สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด (สสจ.)) จากการศึกษาพบว่าผลวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนชนิดพาสเจอร์ไรส์ตกมาตรฐานในปีการศึกษา ๒๕๕๙ ร้อยละ ๓.๕๕ ปีการศึกษา ๒๕๖๐ ตกมาตรฐานร้อยละ ๔.๑๘ และปีการศึกษา ๒๕๖๑ ตกมาตรฐานร้อยละ ๒.๗๗ โดยพบว่าปีการศึกษา ๒๕๖๑ ตกมาตรฐานด้านจุลินทรีย์เพิ่มขึ้น คือแบคทีเรียทั้งหมด แบคทีเรียชนิดโคลิฟอร์ม *Salmonella* spp และ *Bacillus cereus* และพบตกมาตรฐานด้านสารอาหารเพิ่มขึ้นคือค่าโปรตีน ในส่วนของผลวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนชนิดยูเอชทีในปีการศึกษา ๒๕๕๙ ถึง ๒๕๖๑ พบว่าผลตกมาตรฐานของแต่ละปีการศึกษาไม่ต่างกันมากนัก แต่จะต่างกันที่รายการที่ตกมาตรฐาน ซึ่งพบว่าในปีการศึกษา ๒๕๕๙ ผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนชนิดยูเอชทีตกมาตรฐานเฉพาะด้านสารอาหารคือเนื้อนมไม่รวมไขมัน แต่ในปีการศึกษา ๒๕๖๐ ตกมาตรฐานทั้งด้านสารอาหารและจุลินทรีย์คือเนื้อนมไม่รวมไขมันและแบคทีเรียทั้งหมด แต่ในปีการศึกษา ๒๕๖๑ พบว่าตกมาตรฐานเฉพาะด้านจุลินทรีย์คือแบคทีเรียทั้งหมด ซึ่งสรุปสาเหตุได้ดังนี้

๔.๑.๑ ผลการตรวจสอบเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนชนิดพาสเจอร์ไรส์ ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๕๙ ถึง ๒๕๖๑ พบว่าผลวิเคราะห์ที่ตกมาตรฐานมีความผันผวนและมีแนวโน้มลดลงในปีการศึกษา ๒๕๖๑ โดยสาเหตุของการตกมาตรฐานเกิดได้จากหลายสาเหตุ ดังนี้

(๑) **แบคทีเรียทั้งหมด** พบการปนเปื้อนของแบคทีเรียทั้งหมดที่ตกมาตรฐานเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ทุกปี ซึ่งอาจเกิดจากการฆ่าเชื้อไม่สมบูรณ์ การปนเปื้อนภายหลังการฆ่าเชื้อ และการปนเปื้อนในระหว่างการขนส่งและการเก็บรักษา

(๒) **แบคทีเรียชนิดโคลิฟอร์ม** พบผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนในปีการศึกษา ๒๕๖๑ ตกมาตรฐานเพิ่มขึ้นจากปีการศึกษา ๒๕๕๙ **และเชื้อ *Escherichia coli*** พบการปนเปื้อนของเชื้อ *E.coli* ลดลงทุกปี และในปีการศึกษา ๒๕๖๑ ไม่พบผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนตกมาตรฐานเลย การพบแบคทีเรียชนิดโคลิฟอร์มและเชื้อ *E.coli* ในผลิตภัณฑ์นมบ่งบอกถึงความบกพร่องในกระบวนการผลิตเช่น อุณหภูมิในการฆ่าเชื้อไม่เพียงพอ หรือเกิดการปนเปื้อนหลังกระบวนการฆ่าเชื้อ

(๓) **เชื้อ *Salmonella* spp** พบผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนในปีการศึกษา ๒๕๖๑ ตกมาตรฐานเพิ่มขึ้นจากสองปีแรก สาเหตุอาจเกิดจากการฆ่าเชื้อไม่สมบูรณ์ การปนเปื้อนภายหลังการฆ่าเชื้อในระหว่างการ

เก็บรักษารอการบรรจุหรือการฆ่าเชื้อภาชนะบรรจุและการปิดผนึกไม่สมบูรณ์ และอีกหนึ่งสาเหตุคือการปนเปื้อนในระหว่างการขนส่งและการเก็บรักษา

(๔) **เชื้อ *Staphylococcus aureus*** พบเชื้อเป็นครั้งคราว โดยพบผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนตกมาตรฐานด้านเชื้อ *Staphylococcus aureus* เฉพาะในปีการศึกษา ๒๕๖๐ เท่านั้น ซึ่งอาจปนเปื้อนภายหลังการฆ่าเชื้อ ระหว่างการบรรจุ หรือการฆ่าเชื้อภาชนะบรรจุและการปิดผนึก หรือเกินการปนเปื้อนจากกระบวนการขนส่งที่ไม่ถูกวิธี

(๕) **เชื้อ *Bacillus cereus*** พบการปนเปื้อนในปีการศึกษา ๒๕๖๑ โดยมีแนวโน้มในการปนเปื้อนสูงขึ้นจากปีการศึกษา ๒๕๕๙ ซึ่งเชื้อดังกล่าวสามารถปนเปื้อนมาในน้ำนมดิบ เป็นเชื้อจุลินทรีย์ที่สร้างสปอร์และสปอร์ของเชื้อทนต่ออุณหภูมิในการฆ่าเชื้อด้วยความร้อน ดังนั้นจึงสามารถเหลือรอดได้ในผลิตภัณฑ์ หรือปนเปื้อนภายหลังการฆ่าเชื้อมาจากแหล่งน้ำ เครื่องมือเครื่องจักรและอุปกรณ์การผลิตที่ล้างทำความสะอาดและฆ่าเชื้อไม่เหมาะสม

(๖) **เนื้อนมไม่รวมมันเนยและมันเนย** ในผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนมีแนวโน้มตกมาตรฐานลดลง ส่วน**โปรตีน**ในผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนปีการศึกษา ๒๕๖๑ มีแนวโน้มตกมาตรฐานสูงขึ้นจากสองปีแรก อาจเกิดจากแม่โคได้รับสารอาหารที่ไม่เพียงพอ หรือในกรณีค่ามันเนยไม่ได้มาตรฐานอาจเกิดจากการที่ผู้ผลิตนำน้ำนมดิบมาแยกมันเนยออกก่อนจะนำน้ำนมดิบมาผ่านกระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์นม เนื่องจากต้องการนำมันเนยนั้นไปใช้ประโยชน์ทางการค้าเพื่อเพิ่มมูลค่าและผลกำไร

๔.๑.๒ ผลการตรวจสอบเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนชนิดยูเอชที ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๕๙ ถึง ๒๕๖๑ พบว่าผลวิเคราะห์ที่ตกมาตรฐานของแต่ละปีการศึกษาไม่ต่างกันมากนัก โดยพบผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนชนิดยูเอชทีตกมาตรฐาน ๒ รายการ คือ แบคทีเรียทั้งหมด และเนื้อนมไม่รวมไขมัน ซึ่งอาจมีสาเหตุดังนี้

(๑) **แบคทีเรียทั้งหมด** ผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนมีแนวโน้มตกมาตรฐานด้านแบคทีเรียทั้งหมดมากขึ้นเรื่อยๆทุกปี ซึ่งเกิดจากผลิตภัณฑ์สูญเสียสภาพปลอดเชื้อ จากการการฆ่าเชื้อในระดับยูเอชทีไม่สมบูรณ์ การปนเปื้อนภายหลังการฆ่าเชื้อ และการปนเปื้อนในระหว่างการขนส่งและการเก็บรักษา

(๒) **เนื้อนมไม่รวมมันเนย** พบว่าผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนชนิดยูเอชทีตกมาตรฐานลดลงเรื่อยๆทุกปี อาจเกิดจากแม่โคได้รับสารอาหารที่เพียงพอต่อความต้องการ ซึ่งมีผลต่อคุณภาพของน้ำนมโคดิบ

๔.๑.๓ สถานการณ์นมฟลูออไรด์ ตามติคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม ครั้งที่ ๓/๒๕๖๑ วันที่ ๑๓ มีนาคม พ.ศ.๒๕๖๑ และ ครั้งที่ ๔/๒๕๖๑ วันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๑ ที่มีประเด็นข้อสงสัยที่ต้องการความชัดเจนดังต่อไปนี้

- ความปลอดภัยของการได้รับนมฟลูออไรด์
- การประเมินประสิทธิภาพของการได้รับนมฟลูออไรด์
- แนวทางการควบคุมพื้นที่การจำหน่ายนมฟลูออไรด์อย่างเป็นระบบ

ปัจจุบัน อย.ยังไม่อนุญาตผลิตเฉพาะคราวนมฟลูออไรด์ โดยกรมอนามัยต้องประเมินผลโครงการนมฟลูออไรด์ป้องกันฟันผุในประเทศไทยตามแนวทางที่กำหนดให้ครอบคลุมประเด็นสำคัญ ดังนี้

(๑) การสำรวจปริมาณฟลูออไรด์ในแหล่งน้ำบริโภคใน ๑๒ จังหวัดที่เข้าร่วมโครงการฯ

(๒) การสำรวจสถานการณ์ฟันผุ อุด ถอน (DMFT) และฟันตกกระ (Fluorosis) ของเด็กนักเรียนที่ได้รับนมฟลูออไรด์ เปรียบเทียบกับเด็กนักเรียนที่ไม่ได้รับนมฟลูออไรด์

(๓) ร่าง TOR ของการดำเนินการในข้อ ๑ และข้อ ๒ ให้นำเสนอที่ปรึกษาโครงการฯ

(๔) TOR ของการดำเนินโครงการประเมินผลโครงการนมฟลูออไรด์ดังกล่าว จำเป็นต้องผ่านการประเมินผลของคณะกรรมการด้านจริยธรรมของกระทรวงสาธารณสุข

(๕) การศึกษากลไกการบริหารจัดการตรวจติดตามการจำหน่ายนมฟลูออไรด์นอกพื้นที่

๔.๑.๔ แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานเฝ้าระวังนมโรงเรียน จากกรณีที่พบปัญหานมโรงเรียนบูดที่โรงเรียนบ้านน้ำลี ต. ปิงหลวง อ. นาหมื่น จ. น่าน จำนวนประมาณ ๔๐๐ กล่อง โดยผลการตรวจประเมินสถานที่ผลิตของนมโรงเรียนดังกล่าวพบว่ามีประเด็นปัญหาหลายประเด็น ทั้งโครงสร้างอาคารผลิตที่ไม่เป็นไปตามข้อกำหนด ประเด็นปัญหาในระบบการผลิต เช่น ระยะเวลาการเก็บรักษานมดิบ พบว่าอาจเกิดจากการใช้น้ำนมดิบที่มีระยะเวลาการเก็บรักษานานที่อุณหภูมิต่ำ อาจมีเชื้อจุลินทรีย์ที่ชอบความเย็น (psychrotropic) เช่น *Bacillus* spp., *Pseudomonas* เป็นต้น ซึ่งหากมีการปนเปื้อนจำนวนมาก จะสร้างเอนไซม์ที่ทนต่อความร้อนในระดับการฆ่าเชื้อยูเอชที เช่น Protease โดยเอนไซม์จะย่อยโปรตีนในน้ำนม ทำให้เกิดกลิ่นรสที่ผิดปกติ เช่น รสขม นมตกตะกอนเป็นลิ่ม ซึ่งลักษณะเหล่านี้จะมีมากขึ้นตามอายุการเก็บรักษาผลิตภัณฑ์ โดยในกรณีดังกล่าว สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาได้ระงับการผลิตผลิตภัณฑ์นมยูเอชทีเพื่อจำหน่ายจนกว่าจะปรับปรุงกระบวนการผลิตให้มีคุณภาพมาตรฐานเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด และคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นมมีมติตัดสิทธิ์การจำหน่ายนมโรงเรียนส่วนที่เหลือทั้งหมดทันทีในภาคเรียนที่ ๑/๒๕๕๘ และ ๒/๒๕๕๘

สรุปจากกรณีศึกษานมโรงเรียนบูดดังกล่าว ทำให้เกิดการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานทั้งในส่วนของกระทรวงสาธารณสุขและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

๔.๒ ข้อเสนอแนะแนวทางการกำกับดูแลนมโรงเรียนตลอดห่วงโซ่

การกำกับดูแลคุณภาพนมตลอดห่วงโซ่นั้นควรเข้มงวดตั้งแต่น้ำนมดิบต้นทางจนผลิตภัณฑ์ถึงนักเรียน จึงควรกำหนดแนวทางการขับเคลื่อนการผลิตน้ำนมโคคุณภาพดีตลอดห่วงโซ่ ทั้งการใช้เครื่องมือที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น การปรับปรุงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องให้ครอบคลุมทุกประเด็น เพิ่มความเข้มงวดในการตรวจสอบตามมาตรฐานตลอดห่วงโซ่ การเฝ้าระวังด้วยการสุ่มตรวจน้ำนมดิบและผลิตภัณฑ์อย่างสม่ำเสมอ และมีการทบทวนมาตรการดำเนินการเป็นประจำทุกปีการศึกษา เพื่อให้ได้นมโรงเรียนที่มีคุณภาพดีและมีความปลอดภัยต่อการบริโภคโดยความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องกับคุณภาพนมโรงเรียนทุกฝ่าย โดยมีข้อเสนอของมาตรการด้านต่างๆ ตามแผนภาพที่ ๖

๔.๒.๑ การควบคุมคุณภาพน้ำนมโคดิบ และผลิตภัณฑ์นมโรงเรียน โดยมีรายละเอียดที่ควรดำเนินการ ดังนี้

๔.๒.๑.๑) <u>ฟาร์ม</u> ฟาร์มต้องผ่านการรับรองตามหลักเกณฑ์การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มโคนม มกษ. ๖๔๐๒-๒๕๕๒ (GAP) โดยฟาร์มต้องทำการตรวจเฝ้าระวังตนเอง ดังนี้

ต้องทำการตรวจจำนวนเม็ดเลือดขาว (เซลล์โซมาติก/Somatic cells) ในน้ำนมที่อยู่ในถังรวมฟาร์ม ด้วยวิธีซีเอ็มที (California Mastitis Test: CMT) หากพบว่ามีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ + ๒ ต้อง ไม่ส่งขาย

ฟาร์มที่ไม่มีระบบลดอุณหภูมิ ควรจัดส่งน้ำนมดิบที่รีดเสร็จเรียบร้อยแล้วให้ถึงศูนย์รวบรวมน้ำนมดิบภายในระยะเวลาสั้นที่สุด เพื่อให้น้ำนมดิบมีจำนวนจุลินทรีย์สอดคล้องตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด

๔.๒.๑.๒) <u>ศูนย์รวบรวมน้ำนมดิบ</u> ต้องได้รับการรับรองตามมาตรฐานการปฏิบัติทางสุขลักษณะที่ดีสำหรับศูนย์รวบรวมน้ำนมดิบ มกอช. ๖๔๐๑-๒๕๔๘ (GMP) โดยกรมปศุสัตว์หรือผู้ประกอบการตรวจสอบมาตรฐานอื่นตามพระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ.๒๕๕๑ และต้องทำการตรวจเฝ้าระวังตนเองในการตรวจสอบคุณภาพน้ำนมดิบก่อนการรับซื้อให้ได้คุณภาพมาตรฐานตามที่กำหนด

๔.๒.๑.๓) <u>สถานที่ผลิต</u> ทำการตรวจเฝ้าระวังตนเอง ดังนี้

(๑) รับซื้อน้ำนมดิบจากศูนย์รวบรวมน้ำนมดิบซึ่งผ่านการรับรองตามมาตรฐานการปฏิบัติทางสุขลักษณะที่ดีสำหรับศูนย์รวบรวมน้ำนมดิบ มกอช. ๖๔๐๑-๒๕๔๘ (GMP) โดยกรมปศุสัตว์ หรือ

ฟาร์มที่ผ่านการรับรองตามหลักเกณฑ์การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มโคนม มกษ. ๖๔๐๒-๒๕๕๒ (GAP)

<u>แผนภาพที่ ๖</u> แสดงข้อเสนอแนะแนวทางการกำกับดูแลนมโรงเรียนตลอดห่วงโซ่

(๒) ตรวจสอบคุณภาพน้ำนมดิบก่อนรับซื้อ โดยต้องมีคุณภาพเป็นไปตามมาตรฐานว่าด้วยเรื่อง มาตรฐานน้ำนมโค ซึ่งกำหนดโดย คณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม ที่สำคัญดังนี้

๒.๑) อุณหภูมิน้ำนมโคไม่เกิน ๘ องศาเซลเซียส ณ หน้าโรงงานแปรรูป

๒.๒) ไม่มีการตกตะกอนของโปรตีน เมื่อทดสอบด้วยแอลกอฮอล์ (alcohol test) ที่ความเข้มข้นร้อยละ ๗๕ ในอัตราส่วน ๑:๑ โดยปริมาตร ในกรณีทดสอบด้วย alcohol test ไม่ผ่าน ให้ตรวจซ้ำด้วยวิธีทดสอบการตกตะกอนด้วยการต้ม (clot on boiling test)

๒.๓) ตรวจด้วย Methylene blue reduction test เกินกว่า ๔ ชั่วโมง หรือ Resazurin reduction test ๑ ชั่วโมง ค่าที่วัดได้ต้องไม่ต่ำกว่า ๔.๕ ตามมาตรฐานเทียบสีของ Lovibond

๒.๔) ไม่พบสารปฏิชีวนะเมื่อทดสอบด้วยวิธี Delvo test หรือวิธีอื่นที่เทียบเท่า

๒.๕) มีจำนวนเม็ดเลือดขาว (เซลล์โซมาติก) (Somatic Cell Count) ไม่เกิน ๕๐๐,๐๐๐ เซลล์ต่อมิลลิลิตร ด้วยวิธี Direct Microscopic Count หรือ Fluoro – opto electronic method หรือวิธีอื่นที่เทียบเท่า

๒.๖) มีจำนวนจุลินทรีย์รวม โดยวิธีการนับจุลินทรีย์บนจานเลี้ยงเชื้อ (Standard Plate Count; SPC) ไม่เกิน ๕๐๐,๐๐๐ ซีเอฟยูต่อมิลลิลิตร (cfu/ml)

๒.๗) มีปริมาณของแข็งรวม (Total Solids; TS) ไม่น้อยกว่า ๑๒.๒๕%

๒.๘) มีปริมาณสารพิษจากเชื้อราชนิดอฟลาทอกซิน เอ็ม ๑ ไม่เกิน ๐.๕ ไมโครกรัมต่อน้ำนม ๑ กิโลกรัม (part per billions; ppb)

สถานที่ผลิตต้องเก็บบันทึกผลการตรวจวัตถุดิบย้อนหลังไว้อย่างน้อย ๑ ปี

(๓) ผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนต้องได้คุณภาพมาตรฐานตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๓๕๐) พ.ศ.๒๕๕๖ เรื่อง นมโค และประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๓๖๔) พ.ศ.๒๕๕๖ เรื่อง มาตรฐานอาหารด้านจุลินทรีย์ที่ทำให้เกิดโรค

๔.๒.๒ การพัฒนากลไกการกำกับ และตรวจติดตามของภาครัฐ

<u>การตรวจติดตามสถานที่ผลิต</u> โดยสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด

๔.๒.๒.๑) กำหนดเป็นตัวชี้วัดเป้าหมาย และแนวทางการดำเนินงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพในส่วนภูมิภาคประจำปี ให้เจ้าหน้าที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตรวจติดตามสถานที่ผลิตนมโรงเรียนตามหลักเกณฑ์ GMP พร้อมทั้งเก็บตัวอย่างเพื่อส่งตรวจวิเคราะห์คุณภาพ มาตรฐานตามประกาศกระทรวงสาธารณสุขที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดการดำเนินการ ดังนี้

(๑) การสุ่มเก็บตัวอย่าง

๑.๑) การสุ่มเก็บตัวอย่างผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนให้เก็บตัวอย่างทุกสถานที่ผลิตที่ผลิตนมโรงเรียน ณ พื้นที่ตั้งของสถานที่ผลิต เพื่อนำส่งตรวจวิเคราะห์ที่กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์หรือศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ **โดยผู้ประกอบการที่ผลิตนมโรงเรียน เป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการตรวจวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนทุกเดือน ตามประกาศคณะกรรมการอาหารนมเพื่อเด็กและเยาวชน เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินงานโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ประจำปีการศึกษา ๒๕๖๒ ข้อ ๘.๓.๓ และตามมติคณะกรรมการอาหารนมฯ ครั้งที่ ๒/๒๕๖๒ วันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๖๒** โดยดำเนินการสุ่มเก็บตัวอย่าง ดังนี้

ก) *กรณีรอบพิเศษ* (ตรวจสถานที่ผลิตและผลิตภัณฑ์นมตามประกาศฯ)

- **ภาคเรียนที่ ๑/๒๕๖๒ ดำเนินการภายในเดือนพฤษภาคม ๒๕๖๒**
- **ภาคเรียนที่ ๒/๒๕๖๒ ดำเนินการภายในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๖๒**

ข) *กรณีรอบปกติ* (ตรวจผลิตภัณฑ์นมด้านจุลินทรีย์)

ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ.๒๕๒๒ เป็นผู้เก็บตัวอย่างนมโรงเรียนทุกเดือน ส่งตรวจวิเคราะห์คุณภาพมาตรฐานด้านจุลินทรีย์ ณ กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ หรือศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ โดยมีรายการตรวจวิเคราะห์ ได้แก่ แบคทีเรียทั้งหมด แบคทีเรียชนิดโคลิฟอร์ม *Escherichia coli Salmonella spp Staphylococcus aureus Listeria monocytogenes และ Bacillus cereus*

ทั้งนี้ ขอให้พนักงานเจ้าหน้าที่ <u>จัดทำบันทึกการเก็บตัวอย่าง และหนังสือนำส่งตัวอย่างทุกครั้ง พร้อมระบุในหนังสือนำส่งตัวอย่างให้ชัดเจนว่า “เก็บตัวอย่างโดยพนักงานเจ้าหน้าที่”</u> และระบุมุมบนด้านขวาว่า “(รอบปกติ)” โดยขอความอนุเคราะห์ส่งสำเนาผลวิเคราะห์ถึงสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาด้วยทุกครั้ง เพื่อให้การส่งผลวิเคราะห์มาที่สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยามีความรวดเร็วและทันเวลาที่คณะกรรมการอาหารนมเพื่อเด็กและเยาวชนกำหนดหากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดไม่มีผลการดำเนินการเก็บตัวอย่างตามแผนการเก็บตัวอย่างผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนที่กำหนดไว้ข้างต้น ให้ทำหนังสือแจ้งเหตุผลให้สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาทราบโดยด่วน เพื่อเสนอคณะกรรมการอาหารนมฯต่อไป

๑.๒) การเก็บตัวอย่าง เพื่อตรวจวิเคราะห์ที่ห้องปฏิบัติการกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์หรือศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ ต้องดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่สำนักงานสาธารณสุข โดยการนำส่งตัวอย่างให้ผู้ประกอบการดำเนินการนำส่งตัวอย่าง ณ ห้องปฏิบัติการกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์หรือศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ที่กำหนด

๑.๓) การตรวจวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนให้ดำเนินการส่งตรวจวิเคราะห์ตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๓๕๐) พ.ศ.๒๕๕๖ เรื่อง นมโค และประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๓๖๔) พ.ศ.๒๕๕๖ เรื่อง มาตรฐานอาหารด้านจุลินทรีย์ที่ทำให้เกิดโรค และในการนำส่งตัวอย่างเพื่อตรวจวิเคราะห์ให้**ระบุในหนังสือนำส่งตัวอย่างเพื่อตรวจวิเคราะห์ว่า ตรวจตามแผนนมโรงเรียน โดยวงเล็บมุมบนขวาว่า *"รอบพิเศษ"* และขอความอนุเคราะห์ส่งสำเนาผลวิเคราะห์ถึงสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาด้วยทุกครั้ง** เพื่อให้การส่งผลวิเคราะห์มาที่สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยามีความรวดเร็ว และทันเวลาที่คณะกรรมการฯกำหนด

๑.๔) กรณีผลวิเคราะห์ตัวอย่างผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนไม่เข้าตามมาตรฐานที่กฎหมายกำหนด ให้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพิจารณาดำเนินการตามกฎหมาย และแจ้งให้ผู้ประกอบการดำเนินการหาสาเหตุและกำหนดวิธีการแก้ไข โดยเมื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาเรียบร้อยแล้ว ต้องแจ้งให้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดดำเนินการตรวจติดตามการแก้ไข และสุ่มเก็บตัวอย่างผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนส่งตรวจวิเคราะห์ซ้ำต่อไป

๑.๕) การรายงานผลตามข้อ ๑.๑) ข้างต้น ให้รายงานผลการตรวจวิเคราะห์ทุกครั้ง ในกรณีการตรวจผลวิเคราะห์ครั้งแรกของภาคเรียนให้รายงานเป็นกรณีเร่งด่วน

(๒) การตรวจประเมินสถานที่ผลิต

๒.๑) ตรวจประเมินสถานที่ผลิตนมโรงเรียน ปีละ ๒ ครั้ง ดังนี้

- ครั้งที่ ๑ เดือนพฤษภาคม ถึง มิถุยายน
- ครั้งที่ ๒ เดือนพฤศจิกายน

๒.๒) นมโคชนิดพาสเจอร์ไรส์ตรวจประเมินสถานที่ผลิตตามมาตรฐานตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๒๙๘) พ.ศ.๒๕๔๙ เรื่อง วิธีการผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิต และการเก็บรักษาผลิตภัณฑ์นมพร้อมบริโภคชนิดเหลวที่ผ่านกรรมวิธีการฆ่าเชื้อด้วยความร้อนโดยวิธีพาสเจอร์ไรส์ โดยใช้**แบบตรวจ ตส.๕(๕๐)**

๒.๓) นมโคชนิดยูเอชทีตรวจประเมินสถานที่ผลิตตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๓๔๙) พ.ศ.๒๕๕๖ เรื่อง วิธีการผลิต เครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิต และการเก็บรักษาอาหารในภาชนะบรรจุที่ปิดสนิทชนิดที่มีความเป็นกรดต่ำ และชนิดปรับกรด โดยใช้**แบบตรวจ ตส.๑๑(๕๖)**

๒.๔) การส่งบันทึกตรวจสถานที่ผลิตอาหารให้ส่งให้สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาภายใน ๗ วัน หลังจากตรวจประเมินสถานที่ผลิตเรียบร้อยแล้ว และหากมีการตรวจประเมินสถานที่ผลิตหลังจากที่ผู้ประกอบการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องตามผลการตรวจประเมินครั้งแรกแล้ว ให้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดส่งผลการตรวจประเมินดังกล่าวให้สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาเป็นกรณีเร่งด่วน เพื่อเสนอคณะกรรมการฯพิจารณาจัดสรรสิทธิการจำหน่ายนมโรงเรียนหรือพิจารณาความผิดต่อไป

๒.๕) การดำเนินการเมื่อพบว่าผลตรวจสถานที่ผลิตไม่เข้ามาตรฐานตามที่กฎหมายกำหนด ให้เจ้าหน้าที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพิจารณาดำเนินการตามกฎหมายกับสถานที่ผลิตนั้น และให้ขอความร่วมมือสถานที่ผลิตงดผลิตจนกว่าจะปรับปรุงข้อบกพร่องให้แล้วเสร็จ พร้อมทั้งส่งสำเนา

หลักฐานการขอให้ผู้ประกอบการงดผลิตให้สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาโดยด่วน เพื่อประสานกรมปศุสัตว์ในฐานะเลขานุการคณะกรรมการฯให้จัดหาผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนทดแทน นอกจากนี้ให้ตรวจติดตามการปรับปรุงแก้ไขสถานที่ผลิตและรายงานผลการดำเนินการดังกล่าวมาที่สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ต่อไปด้วย

(๓) ระบบการรายงานผลการตรวจประเมินสถานที่ผลิตและผลการตรวจวิเคราะห์คุณภาพของตัวอย่างผลิตภัณฑ์นมโรงเรียน ณ สถานที่ผลิต ดังนี้

๓.๑) สร้างกลุ่มไลน์ Schoolmilk ในการสื่อสารกับหน่วยงานส่วนภูมิภาค

๓.๒) เพิ่มช่องทางการส่งผลตรวจ ทั้งทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิคส์ และไลน์กลุ่ม Schoolmilk

๓.๓) ประสานงานไปยังกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์และศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ขอความอนุเคราะห์ให้ส่งสำเนาผลวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนให้สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

(๔) กรณีพบปัญหานมโรงเรียน ให้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดในพื้นที่ที่เกิดเหตุดำเนินการดังนี้

๔.๑) สืบสวนสอบสวนเก็บข้อมูลรายละเอียดผลิตภัณฑ์ที่มีปัญหาให้ชัดเจน

๔.๒) เก็บตัวอย่างผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนส่งตรวจวิเคราะห์และอายัดผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนรุ่นที่มีปัญหา

๔.๓) แจ้งให้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดที่เป็นที่ตั้งของสถานที่ผลิตนมโรงเรียนที่มีปัญหานั้น ให้ดำเนินการตรวจสถานที่ผลิต พร้อมเก็บตัวอย่างผลิตภัณฑ์นมโรงเรียนรุ่นที่มีปัญหาหรือรุ่นใกล้เคียงส่งตรวจวิเคราะห์ที่กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์หรือศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ หากพบกระบวนการผลิตนมโรงเรียนมีความเสี่ยงให้ดำเนินการอายัดสินค้าดังกล่าวด้วย

๔.๔) ให้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดในพื้นที่ที่เกิดเหตุและสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดที่เป็นที่ตั้งของสถานที่ผลิตนมโรงเรียนที่มีปัญหา สำเนาข้อมูลรายละเอียดและผลวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์แจ้งสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาโดยด่วน

(๕) กรณีนมฟลูออไรด์

ขณะนี้สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ยังไม่ได้พิจารณาอนุญาตให้มีการผลิตนมฟลูออไรด์ โดยขณะนี้อยู่ในระหว่างการพิจารณาร่วมกับกรมอนามัย ทั้งนี้ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาจะแจ้งให้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดทราบทันทีเมื่อมีการออกใบอนุญาตผลิตเฉพาะคราวนมฟลูออไรด์ให้ผู้ผลิต ดังนั้น จึงขอให้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดดำเนินการ ดังนี้

๕๑) ในพื้นที่ที่มีสถานที่ผลิตนมฟลูออไรด์ ให้เจ้าหน้าที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตรวจเฝ้าระวังไม่ให้มีการผลิตนมฟลูออไรด์จนกว่าจะได้รับใบอนุญาตผลิตอาหารเฉพาะคราวนมฟลูออไรด์

๕.๒) ในโรงเรียนทั่วประเทศ สุ่มตรวจว่ามีผลิตภัณฑ์นมฟลูออไรด์ว่าผลิตโดยไม่ได้รับอนุญาตหรือไม่ หากพบว่ามีการผลิตหรือจำหน่ายผลิตภัณฑ์ดังกล่าว ให้แจ้งต่อสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดที่สถานที่ผลิตตั้งอยู่ เพื่อให้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดดังกล่าวพิจารณาดำเนินการตามกฎหมายต่อไป และแจ้งต่อสำนักอาหาร สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาเป็นกรณีเร่งด่วน

โรงเรียน โดยกระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงมหาดไทย ส่งเสริมองค์ความรู้แก่ครู ผู้ปกครอง และเด็กนักเรียน ในเรื่องดังต่อไปนี้

- สิทธิการได้รับการคุ้มครองตามพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. ๒๕๕๑ กรณีได้รับความเดือดร้อนจากนมที่เน่าเสีย
- วิธีการตรวจรับและการเก็บรักษานมทั้งแบบพาสเจอร์ไรส์ และแบบยูเอชที ที่ถูกต้อง ตามคู่มือ “มารักษาคุณภาพนมโรงเรียนกันเถอะ (ฉบับโรงเรียน)” หรือ “กว่าจะมาเป็นนมโรงเรียน”

๔.๒.๓ การร้องเรียนปัญหาเกี่ยวกับนมโรงเรียน สามารถร้องเรียนได้ผ่านช่องทางต่างๆ

๓.๑) ร้องเรียนผ่านคณะทำงานขับเคลื่อนโครงการอาหารนมเพื่อเด็กและเยาวชน ระดับจังหวัด เพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงและเสนอคณะอนุกรรมการบริหารกลางโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียนพิจารณาลงโทษตามประกาศคณะกรรมการฯ เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินงานโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ต่อไป

๓.๒) ร้องเรียนผ่านสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด เพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงและเก็บข้อมูลหลักฐานเสนอคณะทำงานขับเคลื่อนโครงการอาหารนมเพื่อเด็กและเยาวชน ระดับจังหวัดพิจารณาดำเนินการต่อไป

บรรณานุกรม

คณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม. รายงานการประชุมคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม ครั้งที่ ๓/๒๕๖๑ วันที่ ๑๓ มีนาคม พ.ศ.๒๕๖๑. (เอกสารอัดสำเนา).

คณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม. รายงานการประชุมคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม ครั้งที่ ๔/๒๕๖๑ วันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๑. (เอกสารอัดสำเนา).

คณะอนุกรรมการตรวจสอบและประเมินการดำเนินงานโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน. (๒๕๖๐). รายงานการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ภาคเรียนที่ ๑/๒๕๕๙ และ ภาคเรียนที่ ๒/๒๕๕๙. กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนาระบบและรับรองมาตรฐานสินค้าปศุสัตว์ กรมปศุสัตว์. (เอกสารอัดสำเนา).

คณะทำงานปรับยุทธศาสตร์การกำกับดูแลคุณภาพมาตรฐานนมโรงเรียนตลอดห่วงโซ่. (๒๕๕๙). ข้อเสนอแนะเชิงพัฒนาในการขับเคลื่อนเพื่อความปลอดภัยนมโรงเรียนตลอดห่วงโซ่. นนทบุรี: สำนักอาหาร สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา. (เอกสารอัดสำเนา).

ธารารัตน์ ชือตอฟ. (๒๕๕๘). **จุลชีววิทยาทางอาหาร.** (พิมพ์ครั้งที่ ๑). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๒๙๘) พ.ศ.๒๕๔๙ เรื่อง วิธีการผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิต และการเก็บรักษาผลิตภัณฑ์นมพร้อมบริโภคชนิดเหลวที่ผ่านกรรมวิธีการฆ่าเชื้อด้วยความร้อนโดยวิธีพาสเจอร์ไรส์ ประกาศ ณ วันที่ ๑๘ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๔๙.

ประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๓๔๙) พ.ศ.๒๕๕๖ เรื่อง วิธีการผลิต เครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิต และการเก็บรักษาอาหารในภาชนะบรรจุที่ปิดสนิทชนิดที่มีความเป็นกรดต่ำ และชนิดปรับกรด ประกาศ ณ วันที่ ๓ มกราคม พ.ศ.๒๕๕๖

ประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๓๕๐) พ.ศ.๒๕๕๖. เรื่อง นมโค ประกาศ ณ วันที่ ๒๖ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๖.

ประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ ๓๖๔) พ.ศ.๒๕๕๖ เรื่อง มาตรฐานอาหารด้านจุลินทรีย์ที่ทำให้เกิดโรค ประกาศ ณ วันที่ ๒๕ กันยายน พ.ศ.๒๕๕๖.

ประกาศคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม เรื่อง เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินงานโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ภาคเรียนที่ ๑/๒๕๕๘ ประกาศ ณ วันที่ ๒๔ มีนาคม พ.ศ.๒๕๕๘.

ประกาศคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม เรื่อง เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินงานโครงการอาหารเสริม (นม) โรงเรียน ภาคเรียนที่ ๒/๒๕๕๘ ประกาศ ณ วันที่ ๒๑ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๕๘.

พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ.๒๕๒๒. ประกาศ ณ วันที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๒๒.

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. หนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ นร ๐๕๐๕/๑๑๙๕๓ ลงวันที่ ๒๙ มีนาคม ๒๕๖๒เรื่อง ขอทบทวนคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๒ เรื่อง การทบทวนระบบบริหารจัดการนมโรงเรียน.

สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา. (๒๕๔๘). **อาหารเป็นพิษเนื่องจากเชื้อแบคทีเรีย.** (พิมพ์ครั้งที่ ๑): พี.ดับบลิว กิจการพิมพ์.

สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา สำนักอาหาร. รายงานการประชุมหารือกรอบแนวคิดของการศึกษาเพื่อประเมินโครงการนมฟลูออไรด์ป้องกันฟันผุแห่งประเทศไทย วันที่ ๑๙ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๒. (เอกสารอัดสำเนา).

สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา สำนักอาหาร. สรุปการประชุมหารือกับนายแพทย์วิโรจน์ ตั้งเจริญเสถียร วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๒. (เอกสารอัดสำเนา).

สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา สำนักอาหาร. หนังสือกระทรวงสาธารณสุข ที่ สธ ๑๐๑๐.๕/ว๔๘๒ ลงวันที่ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๙ เรื่อง ขอแจ้งแนวทางการดำเนินงานและแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับนมโรงเรียน ปีการศึกษา ๒๕๕๙.

สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา สำนักอาหาร. หนังสือกระทรวงสาธารณสุข ที่ สธ ๑๐๑๐.๕/ว๓๗๒ ลงวันที่๒ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๐ เรื่อง ขอแจ้งแนวทางการดำเนินงานและแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับนมโรงเรียน ปีการศึกษา ๒๕๖๐.

สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา สำนักอาหาร. หนังสือกระทรวงสาธารณสุข ที่ สธ ๑๐๑๐.๕/ว๓๔๒ ลงวันที่ ๔ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑ เรื่อง ขอแจ้งแนวทางการดำเนินงานและแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับนมโรงเรียน ปีการศึกษา ๒๕๖๑.

สุมณฑา วัฒนสินธุ์. (๒๕๔๙). **จุลชีววิทยาทางอาหาร.** (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพมหานคร: จามจุรีโปรดักท์.